

علی اکبر سرهنگ

شورشا شیخ عوبیدوللائی زهیری

د به لگه نامین قاجاری دا (افتتاح ناصری)

تویژاندن و وه رگیړان مه سعود خالد گولی

شۆرشا شیخ عوبه یدوللایی نهری
د به نگه نامین قاجاری دا (افتتاح ناصری)

علی اکبرخان سرهنگ

شورشا شیخ عوبه یدولایی نه هری

د به لگه نامین قاجاری دا

(افتتاح ناصری)

تویژاندن و وهرگیپان

مسعود خالد گولی

ناڤه رۆك

- پيشگۆتن ۷
- ده سپينك ۱۷
- پشكا ئيكي ۱۹
- ره قينا (عبدالله خان زرزا) ۲۴
- پشكا دووي ۲۷
- پشكا سيبى ۳۳
- پشكا چواري ۳۷
- پشكا پينجى (هاتنا (على خان) فەرمانره وايي (مراغه) ۴۵
- پشكا شه شى ۵۱
- پشكا حه فتى (ئاگه هداربوونا كارمه ندين جه نابي (وليعهد) ۵۵
- پشكا هه شتى (په نائينا نا (گلابى ناغا) ۶۵
- پشكا نه هي (دهنگوباسى كوشتارا (مياندوآب) ۷۳
- پشكا ده هي (هاتنا (تيمور پاشاخان) ۸۵
- پشكا يازدى (ب ريكه فتنا له شكه ري عهراقى ژ گروس) ۸۹
- پشكا دوازدى (چوونا له شكه ري بو ده قه را مه رگه قه ر) ۱۰۵
- په سندا نا خزمه تين (حسام الملك) ي بو (امير كير) ۱۱۸
- داوى ۱۲۲
- ئورجى نالى ده ستنقىسى ۱۲۴
- ژيڤه ر ۲۰۵

□
□
□
پیشگوئن
□

شیخ عوبه یدوللایی نه هری د ناڤ ئویجاخین کوردین ئیران و ئوسمانی دا
سه نگا خوه هه بوو و حساب بو ئاخفتنا وی دهاته کرن و مشه خه لک ل
دؤرا کۆم بیوون، له و ههردو دهوله تین ئیران و ئوسمانی هه ول ددان
هاریکارییا وی بکه ن و وی بکیشنه نک خوه فه. د شه پری نیقبه را ئوسمانی
و روسیا دا ل سالا (۱۸۷۷) شیخ عوبه یدوللاب سه دان سویار و په یایان
فه ل تانا ئوسمانییان چوو، چونکی مه زه به بی وان هه ردووان ئیک (سوننه)
بوو، له و بهایی وی ل نک ئوسمانییان گه له ک بوو.

ل سه رده می شیخ عوبه یدوللای و بهری وی ژی کورد د کاودانه کی ناله بار و خراب
دا دریان و شورشای وی ژی ژ نه نجامی وی نه ژاد په رستی و مه زه ب په رستییا بی
سنور بوو کول گه لی کورد دهاته کرن. زولم و سته ما فه رمانره وایین سته مکارین تورک
و قاجاران ژ ره خه کی فه و رویدانین پشتی (یه زدان شیر)ی ژ ره خه کی دیفه بوونه
هوئی چریسکا فی شورشای. دا گه رین کوردستانی د هه رده لیه په کی دا و ب هه می
رهنگان هه ول ددان کولسه ر ئیل و ئویجاخین کوردان زال ببن و دهست بیخه ناڤ مال
و ملکی وان.

شورشای شیخ عوبه یدوللایی نه هری (۱۸۸۰ - ۱۸۸۱) دهیته هژمارتن
ئیک ژ شورشین ب هیزین بزاقا رزگاریخوازا کوردی و ئارمانج ژی کورترنا

سیاسی و یاسایا وەلاتین مەزنین ئەوروپی بەدەستفە بینت، و بۆ قی
چەندی ژێ گەلەک نامە دگەل ڤان لایەنان یین پیک گوهارتین و نوینەری
تایبەتین خوە یین ەنارتینە جەم وان دا دۆزا کوردان و کاودانین
کوردستانی بۆ وان رۆن بکەت. لەو شیخ عوبەیدوللا دەیتە ەژمارتین
ئیکەمین ریبەری کورد کو ب ریکا کاری دیپلوماسی پرا دیالوگی دگەل
دۆست و دۆزمنین خوە ئاڤا بکەت.

دەمی شیخی دەست دایە شۆرشێ، ئیران ب شەری ناخوویی قە
دگەل (تورکمان) ان مژویل بوو، ئەڤ چەندە ژێ د وی نامەیی دا دیار دبت
یا (میسەتر تۆمسن) ی بالیۆزی گشتیی بریتانیا ل تەهرانی ل رۆژا
١١/١٠/١٨٨٠ ی بۆ (ئیرل گرانفیل) ی وەزیری کاروبارین ژدەرڤەیی بریتانیا
ڤریکری، کو تیدا ژ زاردەڤی (ناسرەددین شاھی قاجار) گلەیی ل تورکیا
دکەت و دبیژت: "ئەم چاڤەری نەبووین کو رەڤتارا رەعیەتین سولتان
عەبدولحەمیدی دووی ل رۆژئافای دی وەکی تورکمانان بت ل رۆژەلاتی".

هەرچەوا بت ژ بەر چەندین ئەگەران قی شۆرشێ ژ لایەکی قە شکەستن
خوار و ژ لای دیڤە بوو بەری بنیاتی بۆ شۆرشین ئیک ل دویف ئیکین
کوردی و بوو سەدەمی ەشیارییا نەتەوی ل جەم کوردان و ناڤ و دەنگی
کوردان گەهشتە ەمی کوژی و قولاجین کۆچک و بارەگا و دیپلوماتین
دونیا یی و ەمی ناڤەندین ئیڤدەولەتی و بالیۆزخانە و کونسڵخانان، و بوو
مانشیتی بریقەدارین راگەھاندنی.

ژ وان ئەگەرین کو بووینە سەدەمی شکەستنا شۆرشا شیخ

عوبەيدوللاى، ئەم دىيىن ئاماژى بىكەينە قان خالىن ھەرەگىرنگ:

(۱) ھۆكۈمەتتىن رۇسىيا ۋە بىرىتانىيا دىيان ئىكپارچەيىيا ئاخا ئىرانى
بىپارىزن، لەوب رىيا بالىۇزخاننن خوە ل تەھرانى يا ژى ھاتى
تەخسىرى نەكر بۇ شكاندنا شۆرشى.

(۲) شاھى ئىرانى نە تنى نەھىلا ئەف براھە بگەھتە دەقەرین دى يىن
كوردستانا ئىرانى، ۋەكى سنە ۋە كرمانشاھ، بەلكو گەلەك كوردین
خۇفرۇش ل دژى شۆرشى بكار ئىنان.

(۳) سەرۆك خىل ۋە سەرۆك ھۆزان ب شىۋەيەكى پاشقەماى
سەرکردايەتيا ھىژىن شىخى دكرن.

(۴) لەشكەرى شىخى شارەزايەكا باش د زانستىن سەربازى دا
نەبوون.

(۵) شۆرشى چەكى گران ۋە ھەمى پىداويستىن شەرى لەبەر دەست
نەبوون.

(۶) گەلەك ژ كوردان ب دويف تالان ۋە كەلەپویرتەى كەتن ۋە ھای ژ
شىخى ۋە شۆرشى نەمان.

من نه قیئت لقییره ب دریژی باسی شۆرشا شیخ عوبەيدوللاى بکەم،
چونكى بەرى من دەھان کەسان ب تیژ و تەسەلى باسى وی یی کری، لی
تشتی کو من قیای بیژم ئەوہ کو ئەف پەرتوکە نقیسینا رویداننن گەلەك
ھویرین رۆژاننن شۆرشا شیخ عوبەيدوللاينە کو ژ لایى (علی اکبرخان:
سەرھەنگ) کو کوړی (سەر تیپ: حسام الملك) ییە یا ھاتییە نقیسین..

ههژی گۆتنی یه کو ئه و و بابی خوه ههردو ژئه فسهرین پایه بهرزین سوپایی دهوله تا ئیرانی بوون و ب دریزیا شورشا شیخی و تا دویماییا شورشی ئه و ب بابقه ل بهرۆکین پیشیی یین شه پری بوون دگهل هیزین شیخی، و نفیسه ری ئه فدهستنقیسه یا پیشکیشی (ناسره ددین شاه)ی کری.

ژبه رکو ئه فدهرتوکه یا ژلایی نه یاره کی شیخی و شورشا وی فه هاتییه نفیسین، له و ل گه له ک جهان ب توندی هیرش یا کریه سهر شیخی و بنه مالا وی و ته نانه ت کوردان ژی و مشه ناخفتنن سه قه ت و شکه سستی یین بکار ئیناین و ل گه له ک جهان ژی د ده رحه ق کوردان دا خوه یا ژ راستیی دایه پاش و ب گیانه کی دوژمنکارانه بابه تی خوه یی داریژتی، لی وه ک ئه مانه ته کا میژوویی من هه می نفیسینن وی وه ک خوه یین به لاق کرین و ل جهین پیویست بت من په راویز یین بو داناین.

یا مای بیژم کو ئه فدهستنقیسه ب ریکا براده ره کی من گه هشتبوو دهستی من و من ژی قیا خزمه ته کا بچویک بو په رتوکخانا کوردی بکه م و ئه ز ده ست ب کار بووم و من په رتوک تمام کرو د روژانین دویماییی دا ژنوی من زانی کو هه ر ئه فدهستنقیسه د بنیات دا به ریژ (حه مه د حه مه باقی) یا ب ده ست خوه ئیخستی و هه ر وی یا ژ زمانی فارسی وه رگی پرایه سهر زمانی کوردی (کرمانجیا خواری)، لی هه رچه وا بت سهره رای لیبۆرینی ژ نفیسه ر و وه رگی پری بهاگران (حه مه د حه مه باقی) من ئه فده رگی پرایه ب (کرمانجیا سهری) دگهل وه رگی پرایا وی ب (کرمانجیا

خواری) و چه ندین په رتوکین دی د هه مان بوار دا به راورد کر و پشتی راستکرنا شاشییان، من به لاف کر.

تییینی:

(۱) به رامبه ری هه ریکه فته کا کۆچی من ریکه فتا وی یا زایینی ژی یا نفیسی و د ده قی ده ستنفیسی دا ئه و تیدا نه بوو. نه تنی ئه فته، به لکو ژبه رکو جوداهی یا هه ی د ناقبه را سالناما کۆچی یا وه لاته کی بو ئیکی دی یان یا شیعیه یان بو یا سوننه یان (بو نمونه ئیک به ری ئیکی دکته ره مه زان یان جه زن)، هه ر ژبه ر قی چه ندی دی بینین کو ئه ف ریکه فته نه دگونجان دگل یین زایینی.

(۲) ئه ف پله یین کو نفیسه ری نفیسین، وه کی (سه رتپ و سه ره نگ و یاوه ر و... هتد) ئه ون یین شه رقان و لیزمین سه روک و سه رکرده یان، د ده می سه رکه فتنین له شکه ری دا وه ک دیاری وه رگرتین، هه روه ک ل جه ه کی ژ قی په رتوکی دی خوینن کو (موزیک ژهنی له شکه ری) ب پله یا (پیشره و: رائد) ده یته خه لاتکرن.

(۳) راسته کو نفیسه ری قی ده ستنفیسی ئه فسه ره کی سوپایی قاجاری بوو، لی گه له ک ب به رانی (پله یین له شکه ری) و (یه که یین له شکه ری) یین ته قلیه ه ف کرین و گه له ک زیاده رووی یا د هژمارا سه ربازان دا کری و ژبووی کو خوانده قانی مه باشتد د قان پله و

یہ کہے ان بگہت، مہ ئے خشتین زیری یین بۆ بهرچاڤ کرین. (بۆ
زانین ئے ناڤ و ہژماره ل ہمی ولاتان ول ہمی سہردہمان نہ
وہکی ئیکہ):

پلهیین لهشکهری

فارسی	عه‌ره‌بی	کوردی
ارتشبد	فریق اول	سه‌روه‌ر
سپه‌بد	فریق	سو‌پاسالار
سرلشکر	لواء	لیوا
سرتیپ	عمید	راگر
سرهنگ	عقید	سه‌ردار (سه‌رتیپ)
سرهنگ دوّم	مقدم	پیشکار (سه‌ره‌نگ)
سرگرد	رائد	پیش‌ره‌و
سروان	نقیب	پیشه‌نگ
ستوان ۱ و ۲	ملازم ۱ و ۲	جیدار ۱ و ۲
استوار ۱ و ۲	مساعد ۱ و ۲	یاریده‌ر ۱ و ۲
گروه‌بان ۱ و ۲	رقیب	سه‌رکار (چا‌ویش)
سرجوخه	عریف	پۆله‌وان
سرباز	جندی	سه‌رباز

یه‌که‌ییڤ له‌شکه‌ری

هژمارا سه‌ریازان	سه‌رکرده عربی/ کوردی	یه‌که کوردی	الوحدة عربی / فارسی
۸ هه‌تا ۱۳	عریف إلی مساعد أول بیژله‌وان تا یاریده‌ری تییکی	په‌ل	الخطيرة/ گروه
۲۶ هه‌تا ۵۵	مساعد أول إلی نقیب یاریده‌ری تییک تا پیشه‌نگ	ده‌سته	الفصيلة/ دسته
۸۰ هه‌تا ۲۵۵	نقیب إلی مقدم پیشه‌نگ تا پیشکار	لق (توف)	السرية/ گروهان
۳۰۰ هه‌تا ۱,۳۰۰	مقدم إلی عقید پیشکار تا سه‌ردار	به‌ته‌لیون	الکتیبة/ گردان
۱,۳۰۰ هه‌تا ۳,۰۰۰	عقید إلی عمید سه‌ردار تا راگر	هه‌نگ (هین)	فوج/ هنگ
۳,۰۰۰ هه‌تا ۵,۰۰۰	عمید إلی لواء راگر تا لیوا	لیوا (تیپ)	اللواء/ تیپ
۱۰,۰۰۰ هه‌تا ۱۵,۰۰۰	لواء أو فریق لیوا یان سوپاسالار	له‌شکه‌ر	الفرقة/ لشکر(قشون)
۲۰,۰۰۰ هه‌تا ۴۵,۰۰۰	لواء أو فریق لیوا یان سوپاسالار	سوپا	الفيلق/ سپاه
۸۰,۰۰۰ هه‌تا ۲۰۰,۰۰۰	فریق أو فریق أول سوپاسالار یان سه‌روه‌ر	ئارتیش	الجيش/ ارتش

دهسپيك

روژنامه‌یا (گذارش)^(۱) رویدانا گه‌له‌ک گرنگا کول نازه‌ربایجانئ ل ساللا (۱۲۹۸کۆچی = ۱۸۸۱زایینی) قه‌ومی یا وه‌شاندی سه‌بارت بابئ (شیخ عبیدالله)ی و دروما وی بخوه و نه‌گه‌ری سهرهلدانا وی و وان که‌سین کوه‌ه‌فکارییا وی کیرین و ب دستفه‌ئینانا چه‌کی و ژئده‌ری کوه‌ پاره‌ ژئ وه‌رگرتی و نه‌گه‌رین چوونا

(۱) بخوه وه‌ک نه‌قلناؤ خه‌لکی دگۆته‌ه‌ وی روژنامه‌ی (گذارش) هه‌گه‌ر نه‌ نافئ وی روژنامه‌ی بی دروست (وقایع اتفاقیه) بوو کو سینه‌مین روژنامه بوو ل ئیرانی ب شیوی روژنامین ئیرۆ ده‌ریکه‌فت. ئه‌ف روژنامه‌یه‌ سی سالان پشتی ده‌ستبکاربوونا (ناصرالدین شاه)ی وه‌ک سه‌رۆک (ئانکو ل ۱/۸/۱۸۵۱ن)، ژ لایئ (میرزا تقی خان امیر کبیر) فه‌ هه‌ر چه‌فتیئ جاره‌کی دهاته وه‌شاندن. دیسان په‌رتوکه‌ک ب نافئ (روژنامه وقایع) ژ لایئ (محمد حسن خان صنیع الدوله) کو گه‌له‌ک ژ ئیزیک تیکلی (ناصرالدین شاه)ی بوو و ده‌مان ده‌م دا وه‌زیرئ (چاپ وه‌شانی) بوو، هاتبوو به‌لافکر و نه‌فرۆکه‌ ئه‌و په‌رتوک وه‌ک گرنگترین ژئده‌ری میژوویی سه‌رده‌می (ناصرالدین شاه)ی ده‌یته‌ هژمارتن. لئ ب بۆچوونا من ل فیره‌ باسی روژنامه‌ی دکه‌ت نه‌ په‌رتوکی، چونکی وی ده‌می هیژ ئه‌و په‌رتوک چاپ نه‌ببوو.

وی ژ ده قهرا (نوچه) و چوونا (حسام الملك)ی^(۱) بۆ (مه رگه قه ر)ی^(۲) و چوونا (عزیزالله خان)ی بۆ (لایجان)ی^(۳) و دیسان ژ خواهش ئیقبا لیا (اعلی حضرت اقدس شهریار)ی^(۴)، باسی رزگار بوونا وان یا هاتییه کرن، کو کا چه وا ئه و ب هاورئ و وان ئویجاخین کو هه تا دویمایه سال ۱۲۹۸ی پی پیره بوون، رزگار بووینه .

---

(۱) (حسام الملك) بابی (علی اکبرخان)ی نفیسه ری فی ده ستقیسی یه . د وی نامه یا (امیر الامراء العظام مصطفی قلیخان اعتماد السلطنه)ی بۆ (نایب السلطنه)ی وه زیری شه ری (امیر کبیر)ی فریکری، نا فی (حسام الملك)ی ب (عمدة الأمراء العظام حسام الملك)ی ئینای و ل جهه کی دی ژی واته د وی نامه یا کو (امیر کبیر)ی بۆ (حسام الملك) بخوه نفیسی، نا فی وی ب (مقرب الخاقان حسام الملك)ی ئینای .

(۲) مه رگه قه ر: نا فی ده قه ره کی یه سه ر ب ناحییا (سلیقانا)فه ل قه زا ئورمی و نیزیکی (۲۰) کیلومیتران ژ سه نته ری باژیری ئورمی دویره .

(۳) لایجان: بخوه د بنه ره ت دا (لایجان)ه، و لایجان ژی ناحیه که سه ر ب قه زا (خانه: پیرانشه هر)فه ل کوردستانا ئیرانی و سه نته ری ناحی ناقداره ب (گیزده کشانه) .

(۴) ده می په سنه نا فین ژ فی ره نگی (اعلی حضرت اقدس شهریار) یان (اعلی حضرت قدر قدرت شهریار) - روحی و روح العالمین فداها) یان (ظل اللهی - روح العالمین فداها) دهیت، مه ره م ژی (ناصرالدین شاه قاجار)ه کو ب (سلطان صاحبقران) ناقداره و ئه و چواره م شاه ی بنه مالا قاجارییه کو فه رمانزه وایی ل ئیرانی کری . ئه و پشتی مرنا بابی خوه (محمد شاه)ی لسه ر کورسیکا دهسته ه لاتی روینشتبوو و نیزیکی (۴۷) سالان ئه و بی مای وه ک شاه ی ئیرانی و ئه و ئیکه مین شاه ی ئیرانی یه کو (بیره اتنین خوه) نفیسین .

پشکا ئیکی

ل سەر دەمی فەرمانرەواییا شاهینشاهی غازی (محمد شاه)ی^(۱) خودی
ژی رازی قەنجیکار کو ئیشە لارۆناھیا خودی لی ببارت، (شیخ طە)^(۲) کو
[شەیتانەک] بوو و د جلیکن کوردان دا دیار بوو و خوہ ژ بنەمالا سەبیدی
(طباطبایی) ل قەلەم دابوو و گۆتبوو کو ئەو خەلکی (نەھری)یە، کو
گوندەکە سەر ب دەقەر (نوچە) قە د ئاخا ئوسمانی دا و دویراتیا وی هەتا
(مەرگەقەر)ی کو کۆمەکا دەقەرین ئاقانە سەر ب (ئورمی) قە، چوار

---

(۱) محمد شاه ناقدار ب شاهنشاهی غازی، کورپی عباس میرزای و بابی ناصرالدین شاه قاجارە. ئەو سییەمین شاهی سنسلا قاجاری بوو و بۆ ماوی (۱۴) سالان فەرمانروایی ل ئیرانی کر. (بئیرە: wikipedia.org – بابەتی: محمد شاه).

(۲) شیخ طە: یان (سەبید طە): بابی شیخ عەبەیدوللایی نەھری یە و وی پە یوہ ندییەکا باش دگەل (محمد شاه قاجار) هەبوو، ژبەرکو (یحیی خان ایلخانی زادەیی چەھریقی یی نەقشەبەندی) کو ئیک ژ مالباتا میرین هەکاری و مریدەکی بنەمالا (سید طە نەھری) بوو کچەکا خوہ دابوو (شازادە عەبباس میرزای و کچەکا خوہ یا دی ب ناخی خدیجە خانم) دابوو (محمد شاه قاجار)ی کورپی عەبباس میرزای، ئانکو کورپ و باب هەردو هەفلنگین ئیک بوون. (بئیرە: پشت پرده‌های حرمسرا، حسن آزاد، چاپ نهم، انتشارات انزلی، ارومیه، ۱۳۸۲، ص ۲۶۳، هەروەسا بئیرە: تاریخ جدید کوردستان، مەلا مەحمود بایەزیدی، و: سەعید دیرەشی، تەرجوما شەرەفنامەیی، بپ ۷۲، دیسان بئیرە: مختصر احوال الامراء، توپژاندن: نزار ایوب گولی، سەنتەری قەکۆلینین کوردی و پاراستنا بەلگە نامان، دەوک، ۲۰۱۰، ص ۱۱۰)

فەرسەنگە^(۱). ئەوی ب رېيا ھندەك كەسان خوە يا گەھاندييە خزمەتا شاھينشاھى پيروۆز و جەنابى شاھى (ھەشت) گوند ژ گوندین دەقەرا (مەرگەقەر) يین داینە وی دا ژین و ژيارا وی پى بریقه بچت و تەکیا دەرویشی یا وی پى ئاقەدان بمینت. وی ھوسا بو ماوی (سیھ) سالا داھاتی قان گوندان بو خوە بر و د چاقى کوردین [نەزان و بى ھەست] پایە و پلەيەك بو خوە چيكر ھەتا [سەكتى]. پشتى مرنا (شیخ طەى)، كورپى وی [یى بیژى] (شیخ عبیدالله) ل سەر گلەدە کورسییا دەرویشی روینشت. وی ھۆز و کورد ب بیر و باورین خوە خاپاندىن ھەتاكو نابقەرا ھەردو ھەلاتین روسیا یا گەش و ئوسمانیا ھیزا شەرەك چیبوو^(۲).

محمد شاه قاجار

ناصرالدین شاه قاجار

(۱) فەرسەنگ: یان فەرسەخ، یەكەيەكا پيقانى يە كو نيزيكي (۶،۲۴) كيلوميتراڤه.
 (۲) ئەقەشەرە ل سالا ۱۸۷۷ - ۱۸۷۸ئى رويدا بوو و ب شكەستنا ئوسمانيا ب دوياھى ھات.

ب بهیستنا دهنگوباسی شه پئی نیقبه را هردو وهلاتان، وی کومه کا مروقان ژ هۆز و ئیلین کوردان خرقه کرن و کهلوپهل و چهکی شه پری ژی ب ناشی (جیهاد د ریکا خودی دا) ژ وهلاتی ئوسمانی ب ئه مانهت وهرگرتن و ب ئیهتا کوشتنی هیرش کره سهر له شکه ری روسی.

ل نیژی (حسن قلعه) له شکه ری روسی و یین هۆز و سه ییدان ب ناڤیک که فتن و چونکی کوردان شه پین گشتگیر و ب ئه ساس نه دیتببون و د ریسا و یاساین شه پری نه گه هشتببون، له و ئه و نه شیان خوه لبه ر له شکه ری دهوله تی بگرن و پشتی دو ده مزمیر ژ شه پری بۆرین، وان باشتر دیت کو بره فن، و ره فین و چوونه بیابانی و ئه و که لوپهل و چه کین کو ب ئه مانهت

دهقرا لژیرو کونترولا شیخ عوبهیدولایی نه هری

ژ دهوله تا ئوسمانی وهرگرتین، دگهل خوه برن و د ریكا خوه دا هیرش برنه
سه ر گوندین مه سیحییان، كو سه ر ب دهوله تا ئوسمانی فه بوون و نه و تالان
كرن و خه لكی وان كوشتن.

(شیخ عبیدالله) ی ده می دیتی له شكه ری وی شكه ست و ژ به ریك چوو، نه و
ب هنده ك مروقتین خوه یین نیریک كو مابوونه د جه دا، دگهل كوری خوه
(صدیق) ی ره قین و چوونه باژیرکی (وان) ی و خوه گه هاندنه له شكه رگه ها
(شیخ جلال) ی كو ئیک ژ شیخین (سوننه) یان بوو و وان قیکرا خوه گه هاندنه
له شكه رگه ها (احمد پاشا) بی سه روك له شكه ری دهوله تا ئوسمانی.

ل ده می له شكه ری دهوله تا ئوسمانی شكه ستی، شیخی خوه چاقشور و
بی نان و خوی كر و دهستی دزیی بو مال و تشتین گرانه و ئامیرین شه پی
بی له شكه ری ناقری دریژ كرن و كه لوپهل و چه ك و ته قه منی هه می برن و
به ره ق (نوچه) كو جهی ژیا نا وی بوو، دا ری. د قی ده می دا ژ به ر زیده هییا
چه کی و عمارین چه کی و مشه ییا كوردان، نه و دهستی زورداریی دریژ
دكه ن. هه می قیکرا ژ بو مفایی خوه و رشتنا خوینا موسلمانان ل دورا وی
خرقه بوون^(۱)، نه و ژی ب وانا پتر ژ به ری پی خوه به ره ق پویچاتی و

---

(۱) بخوه نفیسه ری لقی ره ب كه رب و كینه كا زیده فه هیرش یا كریه سه ر (شیخ عبیدالله) ی و
وه سا یا دیار كری كو هه روه کی نه و دنیا نه دیتی و هه ژار بوون، له و ده می ده لیفه بو
هله كه فتی وان دهستی دایه دزی و تالانی. نه تنی لقی ره، به لكی د به ری ره رین دا هاتی دا ژی
نفیسه ری یا هه ولدای ب قی بوچوونی (ناصرالدین شاه) ی رازی بكه ت. لی بخوه یا
دروست هینگی (شیخ عبیدالله) ده ره به گه کی مه زن و دهسته ه لاتداره کی وی سه رده می
بوو و وی گه له كه زه قی و نیژیکی دوسه د گوندان هه بوون و ده مانده م دا ب رییا

سه‌سه‌ریاتیی دریز کر و هزرین گه‌نی کرن.^(۱)

بازرگانیا به‌ره‌مین کشتوکالی گه‌له‌ک مال و ملک ژی ل سه‌ریین خوه زیده کربوون. (بو زانیاریین به‌رفره‌هتر بنیره فان ژیده‌ران:

— م. ره‌سول هاوار، کورد و باکوری کوردستان له سه‌ره‌تای میژووه‌وه تاکو شه‌ری دووه‌می جیهانی، به‌رگی به‌که‌م، سلیمان، ۲۰۰۰، بپ ۳۱۶)

— جه‌لیلی جه‌لیل، راپه‌رینی کورده‌کان، و: کاوس قه‌فتان، به‌غداد، ۱۹۸۷، بپ ۸۰)

— فیروز منصور ی د په‌رتوکا خوه دا دبیزت: ب شه‌هده‌کییا نه‌وروپیین ده‌قهری، شیخ گه‌له‌ک زه‌نگین بوو و جلکین به‌اگران دکرنه به‌ر خوه و ئنگلیز و مسیونه‌رین ئورمی پشته‌قانیین وی بوون و نه‌و ب که‌سه‌کی مفادار و هه‌قال ل قه‌له‌م داینه. (بنیره: فیروز منصور، مطالعاتی درباره‌ء تاریخ و زبان آذربایجان، تهران، ۱۳۷۹، ص ۵۰۰ و ۵۰۱).

— کونسول بریتانیا ل ئورمی ل ۸ تیرمه‌ها ۱۸۸۰ د راپورته‌کا خوه دا دبیزت: نه‌ف که‌سه‌وه‌کی شاهانه، هه‌ر رۆژ د ناقه‌را (۵۰۰ — ۱۰۰۰) که‌سان ل سه‌ر سوфра وی ئاماده دبن... (بنیره: جمال میرزا عزیز، قیام ۱۸۸۰ کوردستان در اسناد محرمانه بریتانیا، به‌زاد خوشحال، (همدان، ؟، ص ۱۱)

(۱) نفیسه‌ری قیایه (شیخ عبیدالله) ی ب نه‌یاریین (مه‌سیحیان) ل قه‌له‌م بده‌ت، هه‌رچه‌نده وه‌سا نه‌بوو و دیسان هزرین (شیخ عبیدالله) ی د چاقین نه‌یار و داگیرکه‌رین کوردستانی دا د گه‌نی بوون، هه‌گه‌ر نه‌ وی د قیایه‌ه‌فکاریین دۆستانه‌ دگه‌ل لایه‌نین (مه‌سیحی و نه‌رمه‌نی و ئاسوری) و هاوولاتیین وان یین کورد لسه‌ر بناوشی لیبورینا ئایینی و ریز ل هه‌فگرتنی دامه‌زینت و هه‌قه‌یمانی دگه‌ل ملله‌تین موسلمانین ئیرانی و عه‌ره‌بان ل موپسل و به‌غدا و حیجاز و مصری دروست بگه‌ت و دانپیدا نا سیاسی و یاسایی یا وه‌لاتین زله‌یزین نه‌ورویا ب ده‌ستقه‌ بینیت. (بو زانیاریین به‌رفره‌هتر بنیره: نه‌وشیروان موسته‌فا نه‌مین، کورد و عه‌جه‌م، چ: ۲، سلیمان، ۲۰۰۵، بپ ۱۸۶ — هه‌روه‌سا بنیره: وه‌دیج جویده، شو‌رش‌ی شیخ عوبه‌دیدولای نه‌هری له به‌لگه‌نامه‌ی نه‌مریکی و بریتانی دا، و: محمه‌د حمه‌باقی، هه‌ولیز، ۲۰۰۷، بپ ۳۳)

**قەگیڕانا چیرۆکا رەقینا (عبدالله خان زرزا) ژ زیندانا (نواب والا معین
الدوله)^(۱) و رییەریکرنا (حاجی رحیم خان ارومیەاس)^(۲) بو لایین^(۳) شیخ
عبیداس و چوونا وی بو (نۆچە) و حکومەتا (اقبال الدوله)^(۴)ی**

ل سەر دەمی حوکمرانیا (نواب والا معین الدوله) ل ئورمی، ژبەرکو
(عبدالله خان) و برایی وی (ابراهیم خان)^(۴) ل ئالیی باژیرکی (اشنویە)^(۵)
زۆرداری ل خەلکی هەژار دکرن و بو خرابکاریی پیین خوه ژبەرکا خوه
دریژتر کربوون، لهو (نواب والا) دگەل هندهکان قەستا (اشنویە) کرن و
هەردو گرتن و پشستی ترساندن و ئیشاندنی، ئەو هاقیتنە د زیندانی دا.
هەق دەم هندهک ژ لیزمین (نواب والا)ی کرداریین نەهەژی د دەرەق

---

(۱) احمد میرزا معین الدوله) چیدیت کوپۆ دووی یی (عباس میرزا) و مامی (ناصرالدین
شاه)ی بت، چونکی ئەو دو جارارن یی بوویە حاکمی ئورمی، جارەکی ل سالا
(۱۲۸۳ کۆچی = ۱۸۶۴ زایینی) و جارا دووی ژی ل سالا (۱۲۹۶ ک = ۱۸۷۹ ز). ناصرالدین
شاهی ناسنافی (دیوی سپی) ل سەر داناوو.

(۲) حاجی رحیم خان: زاقایی - میژی خویشکا - (اقبال الدوله) یی حاکمی ئورمی بو.
(۳) اقبال الدوله: ناسنافی (امامقلی میرزا محمد خان - امین خلوت)ی تەبریژی یە. وهسا
دیاره کو پشستی حکومەتی (معین الدوله) ژ کاری حوکمرانییا ئورمی لا دای، (اقبال
الدوله) شوینا وی کرە حاکم(فەرمانرەوا)یی ئورمی.

(۴) عبدالله خان و ابراهیم خان) هەردو براییین (رحیم خان)ی زاقایی (اقبال الدوله)ینە.
(۵) اشنویە: هەمان باژیرکی (شنویە) کو نۆکە قەزایە که سەر ب پارێزگەها (ئازەر بایجانا
غەربی) قە ل کوردستانا ئیرانی.

خیزان و که سوکارین وان دا کرن، و ئەو ژێ ژ زیندانی رهفین و سه ره رای کو وان دوژمناتی دگهل (شیخ عبیدی هه بوو، لی ژ به ترسا گیانی خوه و دوباره گرفتار بوونا خوه په نا برنه جه م وی و ئەق چهنده بوو ئەگه ری زیده تر د خوه گه هشتنا شیخی^(۱).

اقبال الدوله

(۱) علی خان گونه خان افشار د نفیسارین خوه دا ب تیر و ته سه لی باسی فی چهندی کریه و (جمشید اردشیرخان افشار) نافدار ب (مجد السلطنه) ئەو نفیسار یین وهك په رتوکهك به رهه فکرین و په راویز یین بو دانان، د فی په راویزی دا دبیت: (معین الدوله زۆلمیکی له راده به ده ری له و دو برایه کرد که گپرانه وهی کتیدیکی سه ره به خوی پبویسته و هه ر له بهر ئەوه شه وه بوو که له ریگای تۆکه رایه تی ده ول ته تی پایه به رز لایان دا. (بنیره: شورش شیخ عوبه یدولای نه هری له به لگه نامه ی قاجاری دا، نفیسینا علی خان گونه خان افشار، و: محمه د هه مه باقی، وه شانین کۆری زانیاری کورد، هه ولیر، ۲۰۰۷، پ ۲۷).

(محمل ئاغاى روند) ئى ئاكنجىي (دشت بىل) ئى ژى، كو هندەك ژ ملكين
(اقبال الدوله) ى ب كرى گرتبوون، پشتى بهيستنا قى دەنگوباسى
كوژمه كى پارەى و كەلوپەلین نافرې (۱) ھەلگرتن و پەنا برە جەم
شىخى.

(خسروخان سرهنگ) ئى كورپى (اقبال الدوله) ى دو گرؤپين سەربازان
فرىكرنە (دشت بىل) دا (محمل ئاغا) ى بگرن. شىخى ژى بو پاراستنا (محمل
ئاغا) ى (حسن بىگ برده سورى) دگەل چوارسەد چە كداران فرىكرنە شەرى و
ھەتا (قاسملو) كو دەستپىكا ئاخا ئورمىي يە لدويف وان چوون و زقرينه قە.

---

(۱) مەبەست ژ نافرې، ھەمان (اقبال الدوله) يە.

پشکا دووی

پشتی (عبدالله خان) ماوهیه کی مایه نك شیخی، پایه و پلهیهك بۆ خوه پهیدا کر و ریبهرییا خه لکی کر کو بیته جه م شیخی و چه ندین نامه بۆ چانوره خان نفیسین و تیدا خو شه ویستیا شیخی بۆ خوه و خه لکی دی دیار کر. ژ وان نامهیهك بۆ (رحیم خان ارومیه ای) نفیسی و ژ پیش شیخی فه داخواز ژئ کر کو ئه و بیته (نوجه). نافبری ژئ ب هندهك خوه شخوه شکان چوو نك شیخی. پشتی ژ (نوجه) زقریهه فه، وی چ بابتهك ئه شکرانه کر هه تاکو دهسته هلات که تیه دهستی (اقبال الدوله) ی. ژ بهرکو خزمانیههك دگه ل نافبری هه بوو، له و چه نده کی باسی شیخی بۆ وی کر. (اقبال الدوله) بی بی ئاگه ه بوو ژ هندی کو (خزم وه کی دویپشکانه)، له و ب خاپین وی بی ئولی هاته خاپاندن. وی داخواز ژ (محمل ئاغا) ی و (عبدالله خان) ی کر کو بۆ هاریکاری کرنا نافبری بیته ئورمی و شوینا خرابکاری ئه و میهفان کرن و خو شه ویستیا خوه نیشا وان دا و ئه و دهینی کو وی ل (محمل ئاغا) ی هه ی بۆری و هه می تشت پی هیلان.

پشتی دانوستاندینن زیده تر بریار هاته دان کو (عبدالله خان) کوپئ (شیخ) ی بینته ئورمی و فه رمانره واییا (مه رگه فه ر) و (اشنویه) بده نه وی، و پشتی ئه و ده ست ب فه رمانره واییا خوه دکه ت، (شیخ) ی ژئ بیننه (مه رگه فه ر) ی و (اقبال الدوله) ژئ بچته ویرئ و ل (مه رگه فه ر) ی دیداره کی

دگهل ههردووان بکهت و بریارهکی بۆ کریارا خوه دانن.^(۱)
 پشتی چوونا (عبدالله خان)ی، (محمد ئاغازی مامش)^(۲) دگهل سی سهد
 سویاران هاته د ئورمیی دا و بریار هاته دان کو روژا دویترا دناڤ باغی (علی
 بیگ اجودان) بمیننه ب تنی و دگهل ههڤدو دانوستاندنان بکهن.
 روژا پاشتر چوونه دناڤ باغی ناڤبری دا، (محمد ئاغازی) ئه و نفیسینین کو
 شیخی بۆ وی نفیسین نیشا (اقبال الدوله)ی دان و گۆتی: چ گاقا وه بقیت

---

(۱) ناصرالدین شاه هند ژ فی ههلویتستی (اقبال الدوله)ی تۆره بیوو کو بله ز نامهیه ک بۆ
 سوپاسالاری خوه (میرزا حسین خان)ی نفیسی و تیدا گۆتبوو: "ئهڤ (اقبال الدوله)
 کهسهکی بی عاقل و بی بهایه و ب کیر چ کاران ناهیت. ئهوی چاره نفیسی ئورمیی یی
 ئیخستیه د دهستی برارایی خوه دا کو ههڤالی (شیخ عبیدالله)یه. وی دهڤه رین (شنق و
 مه رگهڤهر و هنده ک جهین دی) یین داینه کوپئ شیخی. ئهڤ خرابیهی ژ کوردین مه
 بخوهیه ب تاییه تی کوردین موکری و ساوجبلاغی، کو پیڤقییه هوین وانیه کا باش
 بده نی و سه روکین وان قهیدکری فریکه نه جه م من". (بنیره: نادر میرزا قاجار، تاریخ و
 جغرافیای دار السلطنه تبریز، چاپخانه اقبال، تهران، ۱۳۱۱، ص ۳۱۵) — ههروه سا
 بنیره دهڤی نامه یا ناسره دین شاهی بۆ (میرزا حسین خان)ی سوپاسالار د په رتوکا:
 شۆرش شیخ عوبه یدوللای نه هری له به لگه نامه کانی وه زاره تی کاروباری دهره وه ی
 ئیران دا، له فارسییه وه: محمه د حه مه باقی، له بلاوکراوه کانی کوپری زانیاری
 کوردستان، چاپخانه ی ده زگای ئاراس، هه ولیر ۲۰۰۷، پ ۴۶-۴۸

(۲) محمد ئاغازی مامش: کوپری (پیرو ت ئاغازی)یه و سه روکی هۆزا (مامش) بوو و هندی ئه و
 ساخ د خزمه تا حکومه تا ئیرانی دا بوو و دژایه تییا نه یارین دهوله تی (ژوان کوردین
 ئازادیکوان) ژی دکر. (بنیره: شۆرش شیخ عوبه یدوللای نه هری له به لگه نامه ی ئه رمه نی
 دا — ئه سکه نده ر غۆریانس، و: له فارسییه وه: محمه د حه مه باقی، له بلاوکراوه کانی
 کوپری زانیاری کوردستان، چاپخانه ی ده زگای ئاراس، هه ولیر ۲۰۰۷، پ ۳۰ و ۳۳).

داننه دگه ل شیخی و فه‌رمانره‌واییا (مه‌رگه‌قه‌ر و لایجان و باژئیرکی شنق‌یی) بسپیژنه وی، ئە‌ف‌چه‌نده دی‌ بته ئە‌گه‌ری‌ هندی‌ کو‌ پتر‌ خوه ب می‌رخاس بزانت، ژبه‌رکو: (هه‌گه‌ر هی‌کا قه‌له‌ره‌شکا تاری سروشت، دانیه بن تاووسا باغی‌ به‌هشتی‌. ل ده‌می‌ په‌روه‌رده‌کرنا وی‌ هی‌کی، ژه‌می‌ تشتین‌ به‌هشتی‌ تو (ئه‌رزن) ی‌ بده‌یی‌. ژ کانیکا سه‌لسه‌بیلی‌ ئافی‌ بده‌یی‌ و جبرائیل پف‌ که‌ته د هوندری‌ وی‌ دا. به‌ئی‌ ل دویمایی‌ دی‌ هه‌ر ژ هی‌کا قه‌له‌ره‌شکی‌ قه‌ل ده‌رکه‌فت و تاووسا به‌هشتی‌ ژ ی‌ دی‌ ژ قه‌ستا خوه واستینت).^(۱)

(اقبال الدوله) سه‌باره‌ت فی‌ باب‌ه‌تی‌ دگه‌ل (عبدالله خان) ی‌ ئاخفت. ماوه‌یه‌کی ئە‌ف‌دانوستاندنه فه‌کی‌شا هه‌تا (شیخ‌ قادر) و (عبدالله خان زرزا) هاتنه د ئورمی‌ دا. بی‌ی‌ کو (اقبال الدوله) هزر بکه‌ت، د گافی‌ دا فه‌رمانره‌واییا (شنۆ و مه‌رگه‌قه‌ر) ی‌ کو د راستی‌ دا د ده‌ستی‌ ئی‌لا (افشار)^(۲) دا بوو، راده‌ستی‌ وی‌ کر. هۆسا وی‌ خوه ئی‌خسته شه‌ش ده‌رگه‌می‌ مه‌نده‌هۆشی‌ و وه‌ئی‌ هات کو ئە‌و هزی‌ د گرتنا ئورمی‌ و ئە‌فشاری‌ ژ ی‌ دا بکه‌ت. و فه‌رمانره‌واییا (لایجان) ژ ی‌ گه‌هشته (حاجی‌ رحیم خان) ی‌.

(۱) نفیسه‌ری ئە‌ف‌پارچه‌یه ب هه‌لبه‌ست نفیسییه و ئە‌فه‌ ژ ی‌ ده‌قی‌ هه‌لبه‌ستا فارسییه:

اگر بیضه‌ زاغ‌ ظلمست سرشت	نه‌ی‌ زیر طاوس باغ‌ بهشت
بهنگام آن بیضه‌ پروردنش	زانچیز جنت‌ ده‌ی‌ ارزنش
ده‌ی‌ آبش از چشمه‌ سلسبیل	در آن بیضه‌ دم‌ در زند جبرئیل
شود عاقبت بیضه‌ زاغ‌ زاغ	برد رنج‌ بیهوده‌ طاوس باغ

(۲) ئانکو هینگی‌ شنۆ و مه‌رگه‌قه‌ر سه‌ر ب ده‌قه‌ردارییا (ئه‌فشار) فه‌ بوو. (ئه‌فشار) یان (قوزلویی‌ ئە‌فشار) ئافی‌ ده‌فه‌ره‌کی‌ یه سه‌ر ب کۆمه‌لگه‌ها (سه‌فاخانه‌) فه‌ ل قه‌زا (صاین دژ: شاهین دژ) سه‌ر ب پارێزگه‌ها ئازهره‌ربایجانا رۆژئا‌فا‌ه.

ژیبرکو (محمد ناغای مامش) ژ حکومتی بئی هیقی بوو، بله ز ژ نورمیی درکه فت. ئەف چەندە بوو سە دەمی نیگەرانیی بۆ (اقبال الدوله) ی و (شیخ) ی، له و (محمد ناغا) ناگەدار کر و گووتی: هەگەر تو گوهدارییا من نه که ی، ژ ئە فرۆ پیقه هەگەر ئاخفتن د نایه را من و ته دا هەبت ژ ی، دی ئە و ئاخفتن ب شیرین بره ک بت (۱).

چونکی (محمد ناغا) نیژیکی (ساوجبلاغ) ی (۲) بوو، له و سەر هاتیا خوه بۆ (آقا شاهزاده) ی (۳) فه گێرا، به لکی ب هە فکاریا نایینای ئەف سەر هاتییه بگه هته بهر پین موباره کین جه نابی پایه بهرز (ولیعهد) ی (روحنا فداها) (۴) و ئە و بخوه چاره یه کی بۆ ببینت. و د هە مانده م دا ژ نه چاری گوهدارییا (اقبال

(۱) نفیسه ی ئەف گۆتنه ب دیره هه لبه سته کی نفیسییه و دبیرت:

میان ما و شما گر پیام خواهد بود پیام ما بزبان حسام خواهد بود

(۲) مه به ست ژ ی ساوجبلاغا موکری یان (مه اباد) ئە فرۆیه .

(۳) آقا شاهزاده: هه مان (لطفعلی خان) ی کوپری (طه ماسب میرزا مؤید الدوله) ی و نه فیی

(فتحعلی شاه قاجار) ه، کو ئە و هینگی فه مانروایه کی به رتیلخۆر و کێرنه هاتی بوو. نه

تنی وی خوه لبه هیرشا شیخی نه گرتبوو به لکو ئە وی گه له ک خه لکی ده فه ری ژ ی ئازار

ددان و ماوه یه کی ره فیبوو بۆ ناف ناخا ئوسمانی و ل ویری هاتبوو زیندان کرن، و پشتی

هاتییه ئازاد کرن و زقییه فه ئیرانی، ئە و ژ ی گه هشته ریزنا له شکه ری (شیخ عبیدالله) ی.

(بئیره: نادر میرزا قاجار، ژیدری به ری، بپ ۱۲۹)

(۴) ولیعهد: سه ره تا نافی وی (مظفرالدین میرزا) بوو و ئە و کوپری (ناصرالدین شاه قاجار) بوو

و هینگی ئە و (ولیعهد: شاهزادی جینشین) بوو و بنه جها وی ل پایته ختی دووی بیی

ئیرانی (تبریز) ی بوو. پشتی مرنا بابی خوه، ئە و بوو شاه ی ئیرانی و نافی وی بوو

(مظفرالدین شاه قاجار).

الدوله)ی کر و زقریقه داکو ب قی رهنگی جان و مالی خوه پباریزت.

مظفرالدین شاه قاجار

ئەقچەندە زیدەتر بوو ئەگەری بهیزبوونا
(شیخ عبید)ی. کەسین کو پیچەکی
سەرپیچیا فهمانین وی کرمان ژی، خانین
وان ویران دکرن و کەسەک ژعەشیرین
کوردان نەدشیان دژایەتیا نافبری بکەن و
وی ژی خوه دیت کو یی زالە و هزرین مەزن
ژ خوه کرن، هەتاکو سەرھاتیا (حمزە
ئاغایی مەنگور) رویدای.^(۱)

(۱) لقیتر ژی وەک ل چەند جەهەکین دی نفیسەر ژ راستیی دوبر دکەفت و دادوهرییا (شیخ عبیدالله)ی دوه‌رینت و وی ب مرۆفەکی هند ستمکار ددەتە ناساندن کو تەنانەت عەشیرین کوردان بخوه ژی نەدوبریان سەرپیچیا فهمانین وی بکەن. ئی هەرۆکی دیار (شیخ عبیدالله) کەسەکی دادوهر بوو و گەلەک گریدایی مللەتی خوه بوو، کو وان ب چاقی پیرۆزیی ئی دنیرین و ب هنارتیی خودی ددانە قەلەم، چونکی لسەردەمی هەژاری و بەلنگازی و ویرانییا شەپری نیقبەرا (ئوسمانی و روسی)یان دا، ئەو دۆست و فریادەرس خەلکی خوه بوو. (بۆ زانیاریین بەرفرەهتر بنێرە:

- اکرمی میهرداد، کورد و گەران بەدوای خۆر دا، هەولێر، ۲۰۰۷، بپ ۵۴
- وەدیج جویدە، ژیندەری بەری، بپ ۱۴
- د. سەعدی عوسمان هەروتی، بزاقی رزگاریخوای نیشتمانی لە کوردستانی رۆژھەلات دا (۱۸۸۰ - ۱۹۳۹)، هەولێر، ۲۰۰۷، بپ ۱۴

پشکا سیی

ژبه رکو ل ساللا ۱۲۹۷ی کۆچی (=۱۸۸۰ز) ب فه رمانا جه نابی پایه به رزی پیرۆز (ولیعهد)ی لاندک زیپرین (روحنا فداها) فه رمانره واییا ساوجبلاغی ب خیانهت که ته دهستی جه نابی (لطفعلی میرزا)یی کورپی (مؤید الدوله)ی^(۱)، (حمزه ئاغا) کو سه رۆکی ئویجاخا (مهنگور) بوو ژبه ر خرابکاری و پویچاتییا خوه یا خوه زایی، هه رده م ژ کاریده ستین دیوانا بالا دترسیا و ژ حاکمین باژیرکی ساوجبلاغی دره فی، و ژ به رکو وی تیکلی و هه قالدینییه کا که فن دگه ل باب و باپیرین (امامقلی میرزا)یی کورپی (ملک قاسم میرزا)ی هه بوو، و (شاهزاده) ژ ی زه لامه کی پابه ند بوو ب سۆز و قرارین خوه، ده می وی گو ه ل فی بابه تی بووی فه رمان ل (امامقلی میرزا)ی کر کو هوین ژ لایی منقه (حمزه ئاغا)ی پشتراست بکه ن کو هیچ زیانه ک ژ لایی حکومه تی فه ناگه ه تی و وی بزفریننه فه باژیری و پشتی په سه ندکرنا سۆزناما باج و خه راجان (ئویجاخا مه نگور)^(۲) ژ ی ب ساخله می فه گهرینه فه جهین وان.

---

(۱) ئەف (لطفعلی خان) ه هروه کی د په راویزا به رپه رین چوویی ژ ی دا باسی وی هاتیه کرن هه مان (آقا شاهزاده)یه، کو ئە و بخوه سه رۆکی پاسه وانین (مظفرالدین شاه)ی بوو، ل ژبه رکو (مظفرالدین شاه)ی چه ز ژ دکر ب زوری و (وه که نفیسه ر دبیزت ب خیانهت) ئە و کره حاکمی (ساوجبلاغ)ی.

(۲) ئویجاخا مه نگور: ناقی تیره که کا ئیلا (موکری)یه، کو ئە و ل (پیرانشه هر، مه هاباد و بووکان)ی و گوندین ناقه را (مه هاباد) و (پیرانشه هر)ی و هه تا دگه هته سنوری

(امامقلی میرزا)ی ئەڤ فه‌رمانه جیبه‌جی کر و ب هزار زه‌حمه‌تان (حمزه ئاغا) پشتراست کر و ئیناقه. ناقئینای ژی گه‌له‌ک زیان ژ فه‌رمانده‌وایان دیتبون، ب هنده‌ک ژ که‌سوکارین خوه‌ڤه هاته ساوجبلاغی. ل ده‌می هاتنا وی خه‌لکی باژیرکی پيش‌سوازی ل وی کر و ب ریژگرتن ڤه هات و (آقا شاهزاده)ی جهی ئاکنجیوونا وی دانا دناڤ جهین حکومی دا و خوڤه‌ویستی و میهره‌بانی ل هه‌مبه‌ر ناقئینای نیشان دا.

لی (عزیز فتاح) کو ئیک ژ ئاغایین (موکری) بوو و ئەو ژی ژ به‌ر نه‌دانا باج و خه‌راجان هه‌ر ژ سه‌رده‌می ده‌سته‌لاتدارییا (حاجی محمود خان)ی ره‌ڤیبوو، ئەو ژی دگه‌ل (حمزه ئاغا)ی ژڤریفه د باژیری دا. (آقا شاهزاده)ی بیی گیرۆبوون ئەو ده‌سته‌سه‌ر کر و هاقیته د زیندانی دا و داخوازا دانا باج و خه‌راجان ژی کر.

(قادر ئاغا)ی^(۱) ئەڤ باسه‌گه‌هاندە (حمزه ئاغا)ی، و ناقئینای ژی داخوازانامه‌یه‌ک بو (آقا شاهزاده)ی نفیسی و به‌رڤه‌قانی ژی کر. شاهزاده‌ی د به‌رسقی دا نفیسی: "من چ دگه‌ل (عزیز)ی نینه ژیلی وی کو ئەم داخوازا

کوردستانا عیراقی ده‌لافه‌نه. ئەڤ ئویجاخه یا ژ شه‌ش تیره‌کین (مروه‌ت، ئەمان، زین، شم، زین و خدر) پیک هاتی و پتیریا وان بی دگه‌ل تیره‌کا (مروه‌ت) ل مه‌هابادی.

(۱) قادر ئاغایی موکری نافدار ب (قادر ئاغایی ئیندرقاش)ه، هه‌رچه‌نده کورپی وی ب (۸۰۰) که‌سانڤه دگه‌ل حمزه ئاغای و شیخ قادری دا بوون، لی هه‌رده‌م وی هه‌ول ددا خوه‌ بی لایه‌ن به‌یلت، به‌س ل داویی ئەو چوو دگه‌ل تایی (حسنعلی خان گروسی) و هه‌تا هه‌تایی بوو زه‌لامی ده‌وله‌تی. (بو زانیاریین به‌رفره‌هتر بنیره: محمه‌د حه‌مه‌باقی، راپه‌رینی هه‌مزاغای مه‌نگور له به‌لگه‌نامه‌ی قاجاری دا، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولیر، ۲۰۰۲، بپ ۵۸).

مالی دیوانی ژئی دکهین و بلا سوبه هی حه ق و حسابین خوه دگهل (میرزا تقی) ئیکلا بکهت و ئه و باج و خه راجین کو ماین ژئی بدهت، پاشی دی وی ئازاد کهین".

ئه ف به رسفه بو وی [حه رامزاده ی] ^(۱) نه خواهش بوو، له و ئه و ب ده ه که س ژ لیزمین خوه فه و ب چه کفه چوونه د ئافاهیی حکومه تی فه و گو تنی: دقیت هوین (عزین) ی ئازاد بکه ن.

(شاهزاده) قی جاری دبیژته (میرزا تقی) حسابین وی یین بوری پی بهیلن و یین مایی ژئی وه ربگرن و وی ژئی بدهنه (حمزه ئاغا) ی. و ب نهی نی فه دبیژته (محمد بیگ فراشباشی) ^(۲) دقیت تو سویند بخوی کو قی [بیژیی سه ری پی خوه دا چووی] بیخیه د زیندانی دا.

(فراشباشی) بیی گیر بوون دگهل دو - سی خزمه تچییان دچنه د مالا (حمزه ئاغا) ی فه و زنجیره ک دگهل خوه بریوون و گو تنی کو ب فه رمانا جه نابی پایه به رزی دقیت تو قی زنجیری ماچی بکه ی و بیخیه ستوی خوه . ناقبری کو ژیه ترسا گرفتاریوونی هه رده م یی کارگری بوو، ب که سوکارین خوه فه ده ست دده نه خه نجه رین خوه و هی رشی دکه نه سه ر کریکارین حکومه تی. و خزمه تچییه کی ژئی کو ناقی وی (لطفعلی) بوو ب قه مه ی هی رش کره وان و ب برینه کا سئک (حمزه ئاغا) ی بریندار دکه ت. ده می کریکارین حکومه تی میرخاسییا وی دیتین ژ ترسا گیانی خوه

---

(۱) مه به ستا وی ل فیره (حمزه ئاغا) یه و خه به ران ئاراسته ی وی دکه ت.

(۲) فراشباشی: یان (نسقچی باشی)، سه رۆکی وان که سانه یین د زیندانی فه زیندانییان ئه شکه نجه دده ن(سه رۆکی جه للادان).

ره‌فین. ناقبری ژى خوه گه‌هاندە دەرگه‌هێ کله‌هێ. پاسه‌وان رێکی لێ دگرت
و ناهیلت بچت. ئه‌و ب خه‌نجه‌را خوه یا خوینخوار ئیکی دکوژت و د ناقبه‌را
پاسه‌وانا و (حمزه‌ ئاغا)ی دا دبته شه‌ر.

(احمد ئاغا)یی برازایی ناقبری ژى پشتی گولله‌یه‌ک قی دکه‌فت، دم‌رت. و
ژ چانوره‌خان کورد خرپه‌ دبن و ئنیه‌تا کوشتن و تالانا که‌لوپه‌لین حکومه‌تی
دکنه د سه‌ری خوه دا.

پشتی زاناییں باژیری ئه‌ف باسه‌ بهیستی، بله‌ز خوه گه‌هاندنه که‌لها
حکومه‌تی و دبنه‌ کۆسپ د ریا وی دا، دا قی کاری نه‌ژه‌ژی نه‌که‌ن، چونکی
ئه‌ف کریاره سه‌ره‌نجام هه‌ر ب کوشتن و تالانا خه‌لکی باژیرکی دی بدویماهی
هیت.

ئه‌وی ژى ئه‌ف داخوازه‌ په‌سه‌ند کر و د ده‌مه‌کی دا کو به‌ری هینگی
نه‌یارتی دگه‌ل (شیخ عبیدالله)ی هه‌بوو ژى و گوهدارییا فه‌رمانین وی نه‌دکر،
لێ تۆکه‌ ژ ترسا ئه‌نجامی کریارین خوه، قه‌ستا (نوچه) کر و سه‌ری خوه بو
فه‌رمانین وی چه‌ماند و یی سه‌ره‌اتیین خوه بو قه‌دگێرت. ئه‌ف چه‌نده بوو
سه‌ده‌می زنده‌بوونا شیان و ویره‌کییا شیخی.

پشکا چواری

دهمی (شیخ عبید)ی (حمزه ئاغا) و ههمی هۆز گوهدارین خوه و ل ژیر
فهرمانا خوه دیتین، هندهك فهرمان نفیسین و بۆ چانوره خین خوه هنارتن و
هندهك كه سین تاییهت راسپارتن و فریکرنه جه م ئیلین (مهنگور، زهرا^(۱))،
ههرکی^(۲)، ره وهند، بناری، پیران^(۳)، زودی، شکاک^(۴)، دهشتی و مامش^(۵) و
خهلکی باژیرکی (اشنویه) و (لایجان و مه رگه قهر و موکری).

---

(۱) ئیلا زهرا: ئیله کا کۆچه ری پاریزگه ها نازه ربایجانا رۆژئا فایه، کو پتر ژ (۲۱۵) مالانه و
گه رمیانین وان قهزا (شنۆیه و ل هاقینا ژی زومین خوه دداننه رۆزانین (کیله شین)ی.
(۲) ئیلا ههرکی: ئیله کا کۆچه راتین کورده. ئەق ئیله پتر ل ده قهرا رۆژئا فایا پاریزگه ها
نازه ربایجانا رۆژئا فایا ئیرانی د ئاکنجینه.

(۳) ئیلا پیران: ئیله کا کۆچه ری پاریزگه ها نازه ربایجانا رۆژئا فایه کو پتر ژ (۱۲۰) مالانه و
گه رمیانان وان قهزا پیرانشه هر و رۆزانین وان ژی هیلا سنوری یا کوردستانا ئیرانی و
عیراقی یه ل هه مان قهزا.

(۴) ئیلا شکاک: نافی ئیله کا کوردین کۆچه ره، کو ئۆکه پیرانیا وان یین لیک خرفه بووین و
دهست یا ژ کۆچه ری بەردای. ئەق ئیله پتر ل قهزا سه لماس و ده قه ری باکو ری قهزا
ئورمی و باژیری ئورمی ب خوه و قهزا نه قه ده د ئاکنجینه.

(۵) ئیلا مامش: بخوه (مامش) نافی تیره که کا ئیلا (موکری) یه ل ده قهرا (پیرانشه هر: خان)،
کو لدویف سه ر ژمیرییه کا که فن ئەو نیزیکی هزار و پینج سه د مالا بوون. ئۆکه ژی ئەو
هه ر ل نه قه ده (سلدون)، شنۆ و پیرانشه هر و کویستانین و سهد و سیه گوندین سه ر
ب فی قه زایی قه دژین.

د دهمه کئی کیم دا وی له شکهره کئی مه زن ژ هۆز و ئویجاخان خرڤه کرن و کوپړی خوه (شیخ قادر)^(۱) کره سه روکئی وان و (حمزه ئاغا) کره سوپاسالاری له شکهری و بهری وان دا (نازه ربایجان) ئی.

ژیهرکو (حمزه ئاغا) ژ حکومه تا باژیرکئی ساوجبلاغی دلمای بوو و دلی وی تژی کول و کهسه ر بوو ژ کوشتنا برزایی وی، سه ره تا وی بهری له شکهری خوه دا ساوجبلاغی.^(۲)

پشتی به لاقبونا قی دهنگوباسی (آقا شاهزاده) یی فه رمانره وایی ساوجبلاغی، بارودوخ بو کاربده ستین نازه ربایجانی رۆن کرن و داخوازا له شکهری و کارکرنا وان کر.

---

(۱) شیخ قادر: کوپړی دووی یی (شیخ عبیدالله) یه و ل ل ساللا ۱۸۵۳ یی ژدایک بووی و ل ۱۹۲۵/۵/۲۴ یی چوو به ر دلوقانیا خودی.

(۲) نفیسه ری وه سا یا دیار کری کو شیخ ب هاتنا (حمزه ئاغا) ی یی ب پشت که تی و هه ر د گافی دا ئاخفتنه کا هه قذزی وی دکه ت کو هه روه کی شیخی ژیه ر (حمزه ئاغا) ی شه پ یی کری. لی یا راست هه روه کی مه پیشتر ژی گوتی شیخی ئامانجین مه زن لبه ر بوون و ژبو فان ئامانجان وی بریار لسه ر پیکئینانا (کۆمه لا ئویجاخین کوردان) دا و ل ده ستپیکا مه ها ته باخا ۱۸۸۰ یی وی پتر ژ (۲۰۰) سه رۆک ئویجاخ و ده ره به گ و که سایه تیین ئایینی خرڤه کرن، و ئه فه ئیکه م جار بوو کۆمبوونه کا هۆسا مه زن و ب ئاماده بوونا که سائین مه زن و نافدار دناق کوردان دا بیته سازکرن و هه ر ژ به ر هندئ ژی بوو کو ئیران و ئوسمانی هشیار ببن و هزره کئی ژ قی داجریانی بکه ن، بو زانین ئه ق خرڤه بوونه ب (کۆنگری نه هری) ده یته نیاسین. (بنیره: د. عبدالله علیاوهی، کوردستان له سه رده می ده وله تی عوسمانی دا، هه ولیر، ۲۰۰۴، بپ ۹۱ - هه روه سا د. عه زیز شه مزینی، جولانه وه ی رزگاری نیشتمانی کوردستان، و: فه رید ئه سه سه رده، چ: ۲، سلیمانی، ۱۹۹۸، بپ ۸۲)

پيشه کارين وي ده قهرى باوهر نه دکرن کو دى شورشا کوردان هوسا ب
 نه ساس بت، لهو (محمد صادق خان آجودانباشى)^(۱) و (محمد حسين
 بختيارى) دگهل سيه سويارين (رحيم خان) ي سهر کرده ي (چلبه يانى) و
 سه د سويارين حومه تي چوونه ساوجبلاغ. نهو بي ناگه ه بوون ژ وي کو کا
 له شکه ري کوردان ل کيژ پله يي يه و [خرابکاريين] وان تا چ رادده نه.

لى ده مي (شيخ قادر) و (حمزه ناغا) ژ (نوچه) دايه ري، سهره تاي هاتنا
 له شکه ري و ريخوشکرنا وان گه هشتبوو باژيركي (اشنويه). نهو سي روظان
 مانه وي ري و به ري (شيخ) بيته دناؤ باژيركي (اشنويه) دا، (محمد ناغايي
 مامش) برازايي خواه (سليمان ناغا) ي فريدکه ته (نه هري) دا هه گهر (شيخ
 عبید) هيزي بيخته دهستي (حمزه ناغا) ي، نهو وي ناگه هدار بکه ت... وي ژي
 بله ز ناگه هدارييا مامي خواه کر کو (شيخ) ي نامه يين بو چانوره خان
 فريکرين وي هولا خرپه کرنا له شکه ري دده ت.

(محمد ناغا) نيکسر ده يته (سلدون)^(۲) و سوحبه تي همي بو (جلال
 خان) ي حاکمي (قاره پاپاق)^(۳) فه دگيرت. وي (ابراهيم ناغا) دا دگهل (جلال

(۱) آجودانباشى: په يفا (آجودان) په يفه کا بنيات فرهنسي يه و پله يه کا له شکه ري يه به رامبه ر
 (گروه بان) ي و (آجودانباشى) واته نامر به تاليون.
 (۲) سلدوز: ده فراه ژيري يه ژ پاريزگه ها نازه ربايجاني غه ربى و سه نته ري وي باژيري
 (نه قه ده) يه.

(۳) قاراپاپاق: نيك ژ نيلين (بورچالي) يه کول سالا (۱۲۴۰ کوجي) ژ (قه فقان) هاتينه و ل
 ناخا پان و بهرينا سلدوز (نه قه ده يا نه فرؤ) ناکنجي يووينه و ژبه رکو کولافين وان د ره ش
 بوون لهو ب (قاراپاپاق: کولاف ره ش) ناقدار بوون.

خان(ی و بهرئ وان دا ساوجبلاغی. ئەو ژى پشتى چووينه د باژيرى دا،
ئەگەرین هاتنا خوه گۆتن. (آقا شاهزاده) ی گۆت: هوين هه پرن و هه ولا
کۆمکرنا له شکهرى بدهن، ئەز ژى ب کۆمه کا (موکرى)يان دئ دويڤ وه پرا
هيم.

پاشى دهنگوباس گه هشت کو (شيخ قادر) يئ هاتيه د مه رگه فه ردا.
هه تا (محمد ئاغا) دگهل (بيوک خان)ئ کورئ (اسکندر خان)ی بله ز چووينه
ساوجبلاغی و تشتی رویدای گۆتین، (آقا شاهزاده) ی ئاغيین موکرى
جه ماندبوون و داخوازا هاريکاريئ ژئ کر کو بچنه (اشنويه) یئ. هه ر ئیک ژ
وان تشتهک گۆت و مهانهک ئينا.. ژ نه چاری (سليم خان چهاردولى) خۆبه خش
بوو[کو هاری وان بکه ت].

(محمد صادق خان) و (رحيم خان چلبیانی) بدويڤ وی که تن و (محمد
ئاغا) و (بيوک خان) پيره ب رئ که تن. ئەفه ب هندهک که سین کيم ژ (مامش
و قاراپاپاق و... هتد) هه تا (دهربه ندا سلدون)ئ بله ز چوون. سئ روژان ل
ویرئ مان هه تا (شيخ) هاتيه د (اشنويه) دا، و هاريکاري ژ لايئ ساوجبلاغ و
ئورمیی فه نه گه هشت.

د فئ ناقبه ينی دا دهنگوباس گه هشت کو (شيخ) ی یا خوه کارخوه ش
کری کو سه رها ژ کوشتن و تالانکرنا ئیلا (قاراپاپاق) ده ستپیکه ت. ده میئ
وان ئەفه باسه بهیستی ترسیان و (محمد ئاغيئ مامش) فریکرنه (اشنويه) و
ئهو بخوه بله ز چوونه (سلدون). هندى (سليم خان) ی قيا وان بهیلته جه م
خوه، لی ئەو نه مان. ئەو ژى ب نه چاری ب تنئ زقریقه ساوجبلاغی.
لی (شيخ) ی ژ باژيرکئ (اشنويه) یئ به ره فه (سلدون)ئ دا رئ. خه لکئ

(سلدوز و قاراپاپاق) کو پیکھاتی بوون ژ (جلال خانى حاکم، بیوک خانى جیگری ئامربه تولیونی، حهسه نعه لی خانى سه رهه ننگ، خان کیش خان، ابراهیم ئاغا و عباس ئاغا) ده می بهیستین کو (شیخ قادر) بی هاتی، ترسیان و پشتی هزر و بیران دیتن کو نه شین به رهنگاری فی شه ری ببن، ژ نه چاری هه می ب سویار و په یاقه چوونه پیشوازییا وی و هوسا گیان و مالی خوه پاراستن. و سه د خرارین گه نمی و پینجی خرارین جه می ب ناقی (سیورسات)^(۱) دانه له شکهری شیخی. نه وی ژی فه رمان دا که س ئازاری نه گه هینته گوندین (سلدوز)ی. و ژ وی ری بو لایى ساوجبلاغی دا ری.

(قاراپاپاق) ان هیقی ژی کرن کو چونکی سویارین مه فه رمانبه ری (خوراسان)ینه^(۲) دقیت ل مه بیوری کو نه شین بینه ساوجبلاغی. (شیخ قادر)ی ده ستوری دا وان و لسه ر هندی ری که فتن کو (ژ پیش نه هاتنا خوه هه) دقیت نه و ئازوقی له شکهری و ئالفی ده واران به ره هه بکن و بو وان فریکه ن.

لی ده می (آقا شاهزاده) ژ هاتنا (شیخ قادر)ی بو (سلدوز)ی و خوه

---

(۱) سیورسات: ئازوقی له شکهری و ئالفی ده وارا.

(۲) خوراسان: خوراسانا تۆکه پاریزگه هه که ل باکورى رۆژهلایى ئیرانى، لی وی سه رده می کو نه هه ده ستخه ته تیدا هاتیه نفیسین ئیران هه می چوار ئیاله ت (پاریزگه ه) بو، کو نه وی (نازه ربایجان - فارس و به نادر - خوراسان و سیستان - کیرمان و به لوجستان) بوون. بو پتر زانیاران بنیره: ثاقب حسین پور، غلامرضا. (تقسیمات کشوری - استان خراسان)، فصلنامه تحقیقات / جغرافیائی شماره مسلسل ۲۱، مشهد: معاونت فرهنگی استان قدس رضوی، تابستان، ۱۳۷۰.

راده سترکنا خه لکئ سلدوزئ بهیستی و دیتی کو خه لکئ باژیره و ئویجاخا موکری ژئ ئیکدلن دگه ل شیخی، چ پی نه ما ژ بلی ره قینی و ژ نه چاری دگه ل (محمد صادق خان) و (محمد حسین خان) و (رحیم خان) ی ژ ساوجبلاغئ بؤ لایئ (میاندوآب) ی چوون. شه فی مانه ل (میاندوآب) ی و سپیدئ به ره ف (مهراغه) دانه ری.

ژ لایئ دیقه (شیخ قادر) و (حمزه ئاغا) دگه ل ئویجاخا (مهنگور)، (عبدالله خان و ابراهیم خانئ زهرزا و علی خان ئاغا) دگه ل ئویجاخا (هه رکئ)، (مامند ئاغایئ پیران و قهره نی ئاغا) دگه ل ئیلا (زودی)، (قاسم ئاغا) یئ کورئ (علی خان) ی دگه ل سویارین (شکاک) ان، (دهرویش ئاغا و نعمان ئاغایئ هه رکئ و ئه بدال ئاغا) دگه ل ئویجاخا (دهشتی) و (قوتاس ئاغا) دگه ل خه لکئ (صوما یا برادوست) ی، (محمد ئاغایئ مستکانی و کوپخه مله م) دگه ل ئیلا (مامش) چوونه د ساوجبلاغئ دا. خه لکئ باژیری و ئاغایین موکری و زانایین مه زه به ی سوننی پیشوازییا (شیخ قادر) ی کرن و ئه و سی رۆژان مانه د باژیرکی دا و (خان بابا خان) ی کورئ (مجید خان) ی کره فه رمانه وایی ساوجبلاغئ و به ره ف (میاندوآب) ی دانه ری.

ئه و که سانین خه لکئ باژیری و ئاغایین موکری کو بله ز دگه ل (شیخ) ی

به ره ف (میاندوآب) ی چووین، ئه فه بوون:

- میرزا عبدالوهاب ← قازی
- میرزا قادر ← قازی
- میرزا قاسم ← قازی
- شیخ جسیم ← خوتبه خوین

- شیخ الاسلام بایزید ئاغایی نه قیب ← مامؤستا
- اسماعیل ئاغا و عزیز ئاغا و رحمان ئاغا و محمد ئاغا و ابراهیم ئاغا و (رئیس ئاغا و گلابی ئاغا) یین براییین (ابراهیم ئاغا)ی، رضا قولی میرزایی کورپی (ملک قاسم میرزا)ی، عبدالله ئاغایی کورپی (محمود ئاغا)ی، خلیل ئاغا، کورپین (محمد کریم بهگ)ی، (فتح الله خان)ی کورپی (مظفر الدوله)ی و کورپین دی یین (مجید خان)ی، امین ئاغایی کورپی (قادر ئاغا)ی، سلیم بهگ و کورپین (فیض الله بهگ)ی، عزیز فتاح، حسن ئاغا، کورپین معروف ئاغای، خهلیفه و شیخین مهزه بهی سوننه ژ باژیرکی چوونه گوندی (حاجی حسن)ی کو فه رسه نگه کی ژ (میاندوآب)ی دویره و بنه جها خوه دانانه ویری و ل وی گوندی پینجی هزار کهس ژ سویار و په یایان جه ماندن.

پشکا پینجی

به حسن هاتنا (علی خان) فرمانره وایین (مراغه)^(۱) بۆ یارمه تیدانا
خه لکس (میان دوآب) و کوشتار و تالانا (میان دوآب) و

پشتی دهنگفه دانا هاتنا (شیخ قادر) ی بۆ باژیری ساوجبلاغی و ژیر
فرمانبوونا خه لکی ویری و خه یالا هاتنا وی بۆ لایی (میان دوآب) و، (علی
خان) و فرمانره وایین (مراغه) و دگه ل دا (محمد صادق خان) و سهرکردی
سویارین پیشه ننگ و (محمد حسین خانی به ختیار) و (محمد صادق خان) و
ناجودانباشی جه نابی (ولیعهد) و (حاجی رضا قولیخانی اصفهانی) و
(رحیم خان) و سهرکردی (چلبیانی) و ب تۆپه کی فه ژ (مراغه) دانه ری و د
ری دا گه هشتنه (سلیم خان چهاردولی) و قیکرا بله ز به ره ق (میان دوآب) و
چوون. سی دمژمیر مابوون بۆ روژنا قابوونی کو ئه و چوونه د باژیری دا.
وان تۆپا خوه ژ ده رقه ی باژیری و ل (باستیان) به رامبه ر دوژمنی دانا و
بنه جها خوه دانانه د ئاقاهی (احمد خان) ی فه کو ئه و جه بخوه باره گایی
حکومه تی یه و شه قی تا سپیدی د هزاران دا بوون و ل ریگه چاره یان

---

(۱) مراغه (مراغه): ئیک ژ فه زایین پارێزگه ها ئازه ربايجانا روژمه لاته، و پشتی ته بریژی (کو
سه نته ری پارێزگه هی یه)، مه زنتین و پر چه شامه تترین باژیری پارێزگه ها نافبری یه.

دگه پريان.

ب فهريانا (شيخ قادر)ى دوسه د كس ژ سوياريين (بلباس) و ب
سه ركردايه تيبيا (نورى بهگ)ى خالى ناقبرى هيترش برنه ناليى (مياندوآب)ى. ژ
لايى ديقه (على خان) دگه ل هه قالين خواه بين دى وهكى شيرين شهركه ربو
پاشقه برنا وان بزاځ كرن:

وهكى شيرين شهركه ردهست هلاندن

سهرو لهشل وان هه پشانندن

دناقبه را سوياران دا ب شهرو شه رهنوخ قه

هندهك گولله دهه قذو وهرانندن^(۱)

ل داويى خالى (شيخ قادر)ى ب گولله يا (سليم خان)ى چوو [جهنه مئ]
و سوياريين (بلباس) شكه ستن خوار و پاشقه ره قين.
دهمئ (شيخ قادر)ى باسى شكه ستن سوياريين (بلباس) و كوشتنا خالى
خوه بهيستي، وهكى به رازى تير قئ كه تى و ماري بريندار تيكچوو و فهريانا
كوشتار و تالانا (مياندوآب)ى دا له شكه رى خواه بي سهرنه كه فتى.
ئيكه م كه سئ كوئ هه قارى بيخيرئ هه نجام داي (جليل ناغا)يى
[حه رامزاده] بو، هه وئ كو چه ندين ميهره باني ژ جه نابئ موباره كئ پايه بهرز

---

(۱) نفيسه رى هه قذو ديره بقى رهنگى بين ب هه لبهست قه هاندين:

چه شيران جنگى برآشوفتند   سر و ترك اندامها كوفتند
ميان سواران ب جنگ و جدل   بسى تير گرديد رد و بدل

(ولیعهد) ئی لاندک زیپرین (رحنا فداها) دیتبوون و چه ندین خیر ژئی
 گه هشتبونی، لی وی خوه بی نان و خوی کر و ب سهد سویار و سی سهد
 په یایان به رهف (میاندوآب) ئی فه چوون و کوردین دی دگهل (حمزه ئاغا) ی و
 یین دی هه می ئیک لدویف ئیک بی رهف باژیرکی چوون. (علی خان) و یین دی
 ژ شه پی فه مان و ژبلی ره فیننی چ چاره یین دی نه دیتن، له و توپ هیلاننه د
 جه دا و ره فین. هه ره که سهک ژ خه لکی باژیرکی کو ب هیز بت و شیانیین
 بزفیننی هه بن، ره فین و یین مایی د شه پی دوژمنان دا گرفتار بوون.

ئو روژ ژ دهستی وان مروقتین بی ئه ده ب
 بو خه لکی (میاندوآب) ئی وه کی شه فی لیھاتن
 ژبه ر گولله یان هندی سینگ بریندار بوون
 ئیدی چ دایکه که نه مابوو د هزرا زاروکی خوه دا
 هندی که له خین مرییان که تبوونه هه می جهان
 ئیدی بابی که یف ب کوپی نه دهات
 ژ هه می لایان فه خوین وه سا دچوو
 کو چافی روژی ژ بهر وی خوین ژئی دپه شی
 ژ فتنه یا وی ملله تی بی وژدان
 ئیدی که سی دهست و پین خوه ژیک نه دنیا سین
 د دهستی که سه کی دا خه نجه ره ک بوو ب رهنگی ئافی
 ئیکی روی ژ خوینی شویشتی و دهست ژ گیانی بهردای

ژن پری هۆسه و دهنگودۆر و ههرا

ژ ههرا كوژیه کی سهه قیژی بلند بوون^(۱)

كو چاقی جیهانی بو حالی وان بهلنگازان گریان بوو و ماریخا خوینخوار ژ بهر بیزهحمیا وان بیزهحمان پهریشان حال بوو. ژننن كو بایی سهه بایی ب زهحمهت دشیا ل پشت پهردا دههمه نپاکییا وان را ببۆرت، دههسوکا دههمه نپاکیی ژ سهری وان دزین و کهچکین مههروو كو د لاندکین نازداریی دا پهروهده بووین ئیخسیر کرن. وان وهسا ئالایی ستهمی بلند کرن و ئاگری ستهمگهریی هه لکرن كو زارۆکین شیرخوار و بچویک دگهه پیرین دانسال ب ئاگری زولمی سۆتن.

ل ویژی زولمی وهسا ئالایی خوه هلدا

كو قهلهه م ژ نفیسینا وی بی شیانه^(۲)

---

(۱) نفیسهری نه قه دیمه نه بقی رهنگی بین ب ههلهبهست قه هاندینه:

شد آنروز زانمردم بی ادب	بر اهل میان دوآب مانند شب
ز بس سینه از نیزها گشت ریش	نبد مادری فکر فرزند خویش
ز بس کشته هر سوی افکنده بود	پدر از پسر مهر برکنده بود
زهر سوی خون آنچنان شد روان	کو شد چشم خورشید از خونفشان
ز آشوب آنقوم بیدادگر	نه بشناخت کس سر ز پا ز سر
یکی را بگف خنجر آب رنگ	یکی شسته از خون رخ از جان چنگ
زنان پر ز غوغا و آشوب و جوش	ز هر گوشه برخواسته صد خروش
(۲) چنان ظلم افراخت آنجا علم	که عاجز ز تحریرش آمد قلم

و د ئه نجام دا پشتمى سى شەف و روژان كو به رده وام ئه و مژويلى كوشتن و تالانى بووين و ئيك ب تنى ژى ژ خه لكى (مياندواب) ئىدى نه ما د باژيركى دا، يان وان ره فین هه لبرارت يان هاتنه كوشتن و ئىخسیر كرن.

(شىخ قادر) ئى [حه رامزاده] نامه يه ك بو بابى خوه نقيسى و تيدا ديار كر كو ژ به ره كه تا (آل طه) و ئىقبالا جه نابى شىخى كو وان ژ (نوچه) دايه رى و هه تا توكه، له شكه ر چووبته د كيرى دا، كه سى سه رپيچيا فهرانين مه نه كريبه ژبلى خه لكى (مياندواب) ئى، كو پيى بى ئه ده بى پيچه كى دريژ كرينه و بى ئه مرى كرينه، مه ژى هه بوونا هه ميان وه ك ئاخى يى دايه باى و خانين وان يين ويران كرين. هه روه سا (حمزه ئاغاي) و سه روکين ديتر ژى ب هه مان شيوه و بله ز نامه بو شىخى قريكرن.

پشکا شہ شی

لی پستی کوشتارا (میان دو آب) ی، ہندہ ک ژ سہ رۆکین موکری و ہوزین دی ژ بہر دژاہی تی و خیانہ تا خوہ ل ہمبہر جہ نابی (ظل اللہی - روح العالمین فداہا) کہ تنہ ہزران، کو ئہ فخرابکاریہ ناہیتہ فہ شارتن و کہ س نہ شیت جہ سارہ تا ہلگرتنا فی باری دانته سہر ملین خوہ، لہ و وان باشتر زانی کو ئویجاخا (قاراپاپاق) ژی بکہ نہ شریکین خوہ د فی خرابکاری دا، چونکی بہ شدارین فی پویچاتی و خرابکاری ہندی پتر بن باشترہ، ژبہر کو یی ب ہیز دشیت یی لاواز بیخت. و ژ بہر فی چہ ندی وان فیکرا و بلہ ز قہ ستا بنہ جہا (شیخ قادر) ی کرن و دیار کرن، کو دلی ئویجاخا (قاراپاپاق) دگہ ل شیخی نہ یی پاقرہ و ژبہر فی کاری ئہ م یی د وی ہزری دا کو نہ کو ئہ فچہ ندہ ببیتہ ئہ گہری ژیک بژالہ بوونا لہ شکہری، لہ و ئہ م باشتر دبینین کو ہوین پتربیا وان قہ خویننہ نک خوہ دا ئہ و خہ یالا دژاہی تی نہ کہ نہ د سہری خوہ دا.

(شیخ قادر) ی بۆچوونا وان پہ سہند کر و فہرمانہ ک بۆ (جلال خان) و (حسنعلی خان سرہنگ) و (بیوکخان) ی نفیسی، کو بقیٹ نہ قیٹ ہوین سویارین خوہ بینن و بگہ ہنہ لہ شکہری مہ و ہہ گہر ہوین ہیجہ تان بگرن، پشتراست بن کو دی بنہ نیچیرا شیرین مہ.

ہہ قدم دگہ ل گہ ہشتنا نامہ یا (شیخ قادر) ی دہنگہ باسہ ک ژ لایی (اقبال

الدوله)ی گه هشت کو فه و جا^(۱) (خوی) دگه ل (شیخ علیخان)ی هاتنه د ئورمیی دا و فه و جا (ئه فشار) ژئی یا به ره فه و پشتر است بن کو دی به ری سپیدی گه هن.

(جلال خان)ی ئیکسه ر ئه فه دهنگوباسه گه هانده (محمد ئاغایی مامش). ب بهیستنا فی دهنگوباسی نافبری ژئی ب بهانه یه کی دهستویری ژ (شیخ قادر)ی وه رگرت و بله ز به ره فه (سلدوز)ی فه چوو، لی پشتی له شکره ری کوردا زانی کو تالان کرن و خرابکاری گه هشته ده ری مالا وان، وه ل شیخی کرن کو هزرا تالان کرنی ژ سه ری خواه پاڤیته ده ری، ئه و ژئی دوباره زقرفیقه ساوجبلاغی. لی ژبه رکو ئه و روپی ژ کوشتنا هه ژارین به لنگاز و بیژنان نیف مه ست بپوون و هنده ک دهسته فتنی ژئی ب دهستی وان که فتبوون، دیسان ل دؤرا شیخی کۆم بوونه فه و به ره فه (سلدوز)ی دانه ری.

خه لکی (سلدوز)ی ژ نه گه هشتنا هاریکاریان و گه هشتنا فی دهنگوباسی بزدیان و (جلال خان) دگه ل سه د و پینجی سویاران ره وان هه ی ساوجبلاغی کرن. (محمد ئاغا) ژئی نه چار بوو و ب دویف وان که فت. ژ وییری (شیخ) ب پینجی هزار که سان فه به ری خواه دا (مراغه) و

---

(۱) فه و ج یان (هنگ): یه که یه کا له شکره ری یه و پرائیا جاران پیکهاتییه ژ (۱۳۰۰ هه تا ۳۰۰۰) سه ربارزان، و فرماندهیی ههنگی نافداره ب (سه رهنگ: ئامر فه و ج)، من ژئی وه کی نفیسه ری په یفا (فه و ج) یا بکار ئینای چونکی دنا فه دا پتر ژ په یفا (هنگ) دهیته بکار ئینان.

(بناپ)ی^(۱)، لی هیشتا شیخ ژ ساوجبلاغی ب ری نه که فتبوو کو ئویجاخا
(پیران) بهری خوه دانه که لها (لایجان) و سه د جندی و توچیئی
(ساخلو)یا^(۲) ویری گرتن و توپ شکندن و هاقیتنه د بیرئی دا و سه رباز برنه
جه م شیخی.

دیساقه ژبه رکو (محمد ئاغایی مامش) نان و خوی یا دهوله تی خواربوو و
هه قالینیا (ئه فشار)ی کربوو، بوو ناقبرئیقان. له و شیخ ل وان بووری و ئازاد
کرن و ئه و بخوه ژی بله ز به ره ف ئورمی چوون و تفهنگ و که لوپه لین وان ژی
دگه ل خوه برن.

---

(۱) بُناپ: ئیک ژ قه زاین پاریزگه ها ئازه ربایجانا رۆژهلانا تۆکه یه و سه نته ری قه زایی بخوه یه
ژه.

(۲) ساخلو: لسه ر ده می (قاجار)ان ئه ف په یفه ل شوینا (پادگان) بکار دهات، واته: باره گایی
له شکه ری.

پشکا حهفتی^۶

قہ گیبڑانا چیرۆکا ناگہداربوونا کارمہ ندین جہ نابن موبارہ کی ب بہخت
و پایہ بہرز (ولیعہد) ان لاندک زبیرین (روحنا فداہا) ژ خرابکاریین کوردا و
فریکرنا لہ شکہرہن ہمدہم سہرکہفتی ژ تہبریژن بۆ پاشقہ برنا وان و
گہ ہاندنا دہنگوباسان بۆ (دارالخلافہ) یا تہہرانن و ب ریکہفتنا
لہ شکہرہن (عبراق) ان ب سہرکردایہ تیبا
(نواب اشرف والا - حشمة الدولہ) ان

پشتی ناگہداربوونا کارمہ ندین جہ نابن موبارہ کی پایہ بہرز (ولیعہد) ی
(روحنا فداہا) ژ کہ تہنافا (شیخ قادر) ی بۆ بازیرکی ساوجبلاغی و ب
ہاورییاتیبا ئویجاخین (قاراپایاق) و (موکری) و رہ قینا نوینہری پایہ بہرز
(آقا شاہزادہ) ی، وان دیت باشترہ کو زہ لامہ کی ژیر و تہ کوز و
ژبہ رخوہاتیدہر بکہ نہ فرماندہیی ویری، بہلکی ب دلہیدلیدانی ہۆز و
ئویجاخان پشتراست بکہن و وان ژ ہزرین خراب قہ دہر بکہن، دا کار
نہ گہ ہتہ شہر و کوشتنی.

ژبہرکو (صدر الدولہ) ئەو شانازی بۆ وی رہ خسابوو بگہ ہتہ پلہ یا (ایشیک
آقاسی باشی) یی^(۱) جہ نابن (پایہ بہرز) ی و د ہونہری سہرکردایہ تیبا دا یی

---

(۱) ایشیک آقاسی باشی: سہرۆکی دیوانا سہرۆکاتی.

ته کوز(کامل) بوو و شاره زایی د کاروبارین جفاکی و حکومتی دا هه بوو، له وهاته راسپارتن کو دگه ل هه می سویارین (طهماسبقلی خان یوزباشی) ب ری بکه فن، لی پشتی بهیستنا کاودانین (میانداوب) ئی خه لکی (مراغه و بناب) ئی ترسیان و داخوازنامه ک فریکرنه خزمه تا جه نابئی پایه به رزی و تیدا تشتی رویدای رۆن کرن و داخوازا هاریکاری ئی کرن.

ب فه مانا جه نابئی پایه به رزی (روحنا فداها)، (مقرب الخاقان آقا خان سرتیپ افشار) و (مقرب الحضرت العلیة لطفعلی خان سرهنگ) دگه ل چوارسه د سه ربازان ژ فه و جا چوار و فه و جه کا (امیریه) دگه ل چوار توپان ل رۆژا (جمعه ۲۶/شوال) ۱ پیروژ (= ۱۸۸۰/۱۰/۱) ژ ته بریزی دانه ری و رۆژا پاشتر کو رۆژا شه مبی (ئانکو ۲۷ می مهی = ۱۰/۲)^(۱) بوو (محمد خان) ئی سه رهنگی ئه ندازیار ژبو ئه ندازیاری راسپارت و ره وانه کره (خانه قا) یی کو ب ره خ (شاهی قهیه)^(۲).

(آقا خان) ئی سه رتیپ دگه هته هنارتیی (صدر الدوله) ی و پیگه دچنه د (بناب) دا و چه په رین خوه دداننه دۆرماندۆری باژیرکی و د هر گه لیه کی دا توپه کی و چه ند سه ربازان دادن و ئه ول وییری مژوولی زیره قانی و پاسه وانی بوون.

---

(۱) چونکی نفیسه ر شیعه یه و سالناما شیعه یان رۆژه کی یان دووان ژیا سوننه یان فره قه، له و نفیسه ری یا نفیسی (جمعه ۲۵ شوال) و (شه مبی ۲۶ شوال). و ئه قچه نده د گه له ک جهین دی یین قی په رتوکی دا دئ دوباره بن و مه یا هه ول دای یا دروست کو یا گونجای بت دگه ل سالناما زابینی بنفیسین.

(۲) خانه قا و شاه: دو گوندن سه رب ناحیا سلیماناقه ل نیژیکی باژیری ئورمی.

پشتی ئە ڤ دهنگوباسه گه هشتیه (دارالخلافة) یا تههرانی، ژ باره گایی
 جه نابی (اعلیحضرت قدر قدرت شهریارى - روحى و روح العالمین فداها)
 فهرمان دا و کره بریار کو (امیر الامراء العظام مصطفى قلیخان اعتماد
 السلطنه) یی سهرۆکی سوپایی (ئازهر بایجان) ی وهك فهرماندی گشتیی
 کاروانی له شکهری بده ته ری.

نافبری ژى دگه ل فهوجا (بهادران) و ب هه فکاریا (سید محمد خان) و
 فهوجا دووی یا تایهت ب سهرکردایه تیا (مقرب الحضرت العلیه^(۱)) حاجی
 علی خان) ی کوپۆ (حسام الدوله) ه و ب سى تۆپ و جه بلخانه فه چوونه د
 باژیرکی (بناب) دا. ب شه قی مانه و پیری و سپیدی (محمد خان) ی سهرهنگی
 ئەندازیار فریکرنه د باژیرکی دا، داکو له شکهرگه هی بو وان دهستنیشان
 بکهت.

پشتی نافبری له شکهرگه ه بو وان دهستنیشان کری، وان فهوج و توپخانه
 برنه ژ دهرفه ی باژیرکی. (اعتماد السلطنه) بخوه ماد سهنته ری
 له شکهرگه هی دا کو د ده قی کوردان دا و له همبه ر قادا شه پری بوو، و پاشیا
 له شکهرگه هی ژى راسپارتنه (مقرب الخاقان آقا خان سرتیپی) ی. سهرکردین
 له شکهری یین کو ل (بناب) بوون پیکهاتیبوون ژ فان سهرکرده یان:

- امیر الامراء العظام اعتماد السلطنه
- عمدة الامراء العظام حاجی صدرالدولة

---

(۱) مقرب الحضرت العلیه: ئانکو که سى نیزیکی شاژنی، کو مه بهست ژ (حضرت العلیه)
 هه مان (فاطمه) یا کچا (نور محمد) بیه کو دبه هه قژینا (ناصرالدین شاه) ی، ئەوا ب
 انیس الدوله) و (حضرت علیه) و (حضرت قدسیه) ناقدار.

- مقرب الخاقان آقا محمد خان، سرتیپ دگهل چوار سهد که سان ژ
فهوجا چوار یا ته بریزی
- حاجی علی خان، سه رهنگی فهوجا دوو یا تایبته
- سید محمد خان، یاوهری فهوجا (بهادران)^(۱)
- لگفعلی خان، سه ره رهنگی فهوجا (امیریّه)
- بیوکخان، سه ره رهنگی (مراغه)
- محمدخان، سه ره رهنگی نه ندازیار

سوپایی سویاران ژی ب فی رهنگی بوو:

- محمد حسین خان به ختیار، دگهل بیست و پینج که سان
- گهماسبقلی خان یوزباشی، دگهل پینجی که سان
- رحیمخان چلبه یانی، دگهل چل که سان
- ابراهیم ئاغایی قهره داغی، دگهل بیست که سان

فانه سه نگر و چه پهرین خواه چیکن، توپ و خه تیرین خواه دانانه
جهین وان و به ره فوون بو شه پی و چاقه ری هاتنا دوژمنی مان.
پشتی گه هشتنا ده نگو باسی ده رکه فتنا (شیخ عبیدالله) ی بو لایی (دار
الخلافة) یا ته هرنی، فه رمان ژ باره گایی (معدلتمدار حضرت ظل اللهی -
روحی و روح العالمین فداها) گه هشت و بوو بریار کو جه نابی (اشرف ارفع

---

(۱) لسره ده می قاجاران (یاور) پله یه کا له شکه ری بوو کو واته (پیشروه: رائد).

امجد والا - کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر^(۱) له شکه ره کی خوینخواو فریکه ته (نازه ریاجان) ی دا هه بوونا خرابکاران بده ته بای. له ووی (نواب اشرف امجد والا حمزه میرزا حشمة الدوله)^(۲) کره سه رکردی له شکه ری دا فه وجا (نازه ریاجان) ی کو پیشتر هاتبوو راسپارتن بو (محمد قلیخان حسام الدوله) ی ژ (دارالخلافة) بی بده ته ری.

(نواب والا) بو به ره فکرنا پیداو یستیان و ریخوشکرنی سی روژان ل مهیدانا (اسب دوانی)^(۳) ما دگه ل توپخانه و فه وجا (شاسرو ژیمان اول)^(۴).

---

(۱) شاهزاده (کامران میرزا) ی کورئ سی ی ناصرالدین شاه ییه. (کامران میرزا) ل (۱۲/ذی القعدة/۱۲۷۲ کۆچی) هاتییه سه دونیایی و ل ژیی (۱۲) سالیی ناسناقئ (نایب السلطنه) وه رگرت و ل ژیی سیه سالیی پله یا (امیر کبیر) وه رگرتیه کو بلندترین پله یا له شکه رییا قاجاری بوو، ههروه سا چه ند جارن ژی یی بوویه (وه زیرئ شه پی) د حکومه تا (ناصرالدین شاه) ی دا، کو دیاره لسه ر ده می شورشا (شیخ عبیدالله نه ری) ژی ئه و هه ر (وه زیرئ شه پی) بوویه. گرؤفه ژی بو فی راستیی ئه و نامه یه یا (مصطفی قلیخان اعتماد السلطنه) ی بو وی فریکری کو تیدا دبیزت: بو جه نابی موباره کی (نائب السلطنه یی وه زیرئ شه پی امیر کبیر) ی. (بو پتر زانیارییان بنیره: سائیتی <http://www.fa.wikipedia.org>), بابه تی: نایب السلطنه کامران میرزا).

(۲) حمزه میرزا حشمة الدوله: مامی (ناصرالدین شاه) ی بوو و د فی له شکه رکیشیی دا به ری بگه هته بنه جهی (قادا رکابه ری)، (۷/۱۱/۱۸۸۰) پشتی چه ند روژان نه خواهش بوو، گیانی خوه ژ ده ست دا.

(۳) (میدان اسب دوانی): یان مهیدانا هه سپ سویاریی، ناقی گوره پانه کا باژیری ته هه ران بوو. (۴) (شاسرو ژیمان اول) یا ژمنقه ناقی بیانیی فه وجا (نه مساوی) یه، چونکی نفیسه ر ل جهه کی دبیزت: (مسیو بارون بو سه حوسپین ریکی دگه ل (۲۰۰) سویارین بیانی هه تا فه رسه نگه کی چوونه پیش)، ئه ژ ئاخفتنه وی چه ندی دیار دکه ت کو ئه ژ فه وجه گه له ک ژ

كامران ميرزا نايب السلطنة امير كبير

حمزه ميرزا حشمة الدوله

روژا جومعه (۱۱/ذيقعدة = ۱۵/۱۰/۱۸۸۰ز)^(۱) ژ مهيدانا (اسب دوانی) چوو گوندى (کن)^(۲) کو ئيک ژ گوندين (دارالخلافة) يىّ يه و بنهجا خواه دانا وييرى و سپيدهيا ويى روژى ب ريکوپيکى ژ گوندى ناقبرى دا رى.
 فهوجين (نازه ربايجانى) کو بهرى (نواب والا)ى ب رى كهفتبون، ده مىّ

---

(۲۰۰) سويارين بيانى پتر بوو و يا ئەم دزائين هەر فهوجهک ژ (۱۳۰۰) سهريازان پتره، لى ئەم نزانين کا ئە ھژمارا هنده زيدهيا سهريازين بيانى بهشدارى فان شهپان بيوون يان نه. (ل به پهرين داهاتى دىّ قى بابەتى خوين).

(۱) نقيسهري نقيسيبوو (جمعه ۹/ ذيقعدة).

(۲) کن: نافى گوندهکى يه ل باکورى روژنافايى باژيرى ته هرا نا ئە فرۆکه.

ئەو گەهشتین، کاروانی لەشکری ل گوندی (کرج)^(۱) بوو، لەو وان ژى وى
رۆژى بنهجا خوه دانا (کرج)ى.

فوج گەهشتنه ههقدو و ژ ویرى و یقه ئیدی د ریکی دا نەراوهستیان و
هیژ چ تشتی نوی روی نەدای، رۆژا (۱۴) ی هەیفە سەری^(۲) چوونە د (قزوین)
دا. فەوج و سویار و خەلکی (قزوین) ی دگەل (نصرالملك) ی کو هاتبوو
راسپارتن لەشکەرەکی خرفەکەت، چوونە پیشوازیا وان. (نواب والا) ی
راسەری خوه (هزار جریب) کره جهی لەشکەرگەها خوه و رۆژەکی ب
مەرەما خرفەبوونا فەوجین (قزوین) ی و بیهنقه دانا لەشکەری پیاوه، مانە ل
ویرى.

رۆژا (۱۶) ی ئانکو (۱۸۸۰/۱۰/۲۰) ن فەرمانا ب ریگەفتنا کاروانی لەشکەری
دەرکەفت. خەلکی لەشکەرگەهی فەوج فەوج وەکی پیلین دەریایی دانە ری.
ئەو ب تنی رۆژەکی مانە (قوطلی آباد) ب مەرەما بیهنقه دانا لەشکەری خوه و
هیژ چ تشتی نوی روی نەدای ل رۆژا (۲۴) ی واتە (۱۸۸۰/۱۰/۲۸) ن چوونە د
باژیرکی (بیجار)^(۳) دا کو (حاکم) لى دروینشت و سەرب و یلایەتا (گروس) فە

---

(۱) کرج: یان (کەرەج) ل سەر دەمی قاجارییان گوندەک بوول نژیك تەهرا نا پایتەخت، لى
تۆکە باژیرەکی مەزن و سەنتەری پارێزگەها (البرز) ه و پشتی (تهران و مشهد) ئەو
باژیرى سى یى تیر حەشامەتى ئیرانى دەیتە هژمارتن.

(۲) هەیفە سەری: واتە ۱/۴ هەیفە نێقەدە (چونکی ل سەری نافى وى ئینایە) کو یەكسانە
دگەل (۱۸۸۰/۱۰/۱۸) زاینی.

(۳) بیجار: تۆکە ئیک ژ باژیرین پارێزگەها (کردستان) و سەنتەری قەزا (بیجار) بخوێه و
خەلکی وى هەمی کوردن و ب کوردی دئاخفن.

بوو، و ب ره خ باژیرکی څه بنهجا خواهه دانا.

(حسام الملك) كو ژ (دارالخلافة) بهره څ (چاپاری) ب ریڅه بوو ډاكو چوار روژا بهری (نواب والا) ی ب ری څ بگهفت، نهو راسپارتبوو كو بچت چوار فهوجا

ژ (همدان) ی څ تاماده بگهت و ناڅښناى ژى (على اكبر خان) ی^(۱) سهرههنگی فهوجا (منصور) هیلا ل (دارالخلافة) یی څ دا خیڅهت و جلوبه رگ و پیداوېستی یین دی فریځهت و نهو بخوه بهره څ (چاپاری) ب ری څ گهفت. وی ل هه می جها یالا ههسپی^(۲) بو څ خواهه کربوو بالیفک و نفینکا بیهنځه دانا وی ببوو زین و خانیی وی ببوو خیڅهت و خیڅهتا وی ژى ببوو (گنبد خضرا)^(۳).

ههشت روژا پشستی گه هشتیه هه مه دانی، وی فهوجین (شاهش و منصور و مخران) و سه د سویارین څوبه خش ل گوندی (قهر) كو سهر ب ده څه را (همدان) ی څ هه و ب ره خ (بیجار) څه یه، تاماده کرن.

۱) على اكبر خان: كورې (حسام الملك) ی بخوه یه و نفیسه ری څی څی ده ستنځیسی یه ژى.

۲) یالا ههسپی: موی څ ستوی څ ههسپی.

۳) مه بهست ژ گنبد خضرا هه مان نه سمانه.

(علی اکبر خان) ی سہرہ نگ ژی پشتی دہستہ بہر کرنا پید او ایستیان،
 ۱۰ ژی ل گوندی نائینای گہشتہ فہوجی. (حسام الملک) ی ئیدی خوہ
 نہ ہیلا ل ہیقا وان پید او ایستیان کو ہیشتا نہ گہشتین، و بی گیر بوون
 بہرہ فہوجی خوہ یی کو پی ہاتہ راسپارتن ب ری کہفت و دو رۆژان بہری
 (نواب اشرف والا حشمة الدولہ) ی چوود (بیجار) دا و ہمی تشت ب تلگرافی
 گہاندنہ جہنابی (حضرت اقدس ارفع والا - نایب السلطنہ امیر کبیر) ی.
 بہرسقا وی یا جہی شانازی ب میہرہ بانین سہرہ رانہ گہشت^(۱) و فہرمان
 دا براوہستن ہتا کاروانی لہ شکہری خودی ژی رازی (حشمة الدولہ) ی
 بگہت.

دہمی (نواب والا) گہشتی، ہرسی فہوج و سویار دگہل (حسام

---

(۱) دہمی بہرسقا تلگرافا جہنابی (اشرف والا روحنا فداہا):

((مقرب الخاقان حسام الملک.. تلگرافا وہ گہشت و گہشتہ بہر چاقین نورانین
 سہرہ رانہ.. ئەف خزمہتا وہ و گہشتنا فہوجین (شہش و منصور و مخران) دگہل
 سہد سویاران بہری گہشتنا کاروانی مہزنی لہ شکہری مامی ہیثایی خوہ شبہخت
 (حشمة الدولہ) بو (بیجار) بو جہنابی سہرکی جہی ریگزنتی بوو و جہنابی وی کہرم
 کر کو ئەز تلگرافہ کی بو وہ لئیدہم و بیژمہ وہ سہد ہزار نافہرین ل وہ بن.. بہرامبہر
 فان خزمہتان ہوین دی فہر گہلک میہرہ بانین کفن ژ لایی و یقہ و ئەف خزمہتا وہ د
 چاقین وی دا بی بہرامبہر نامینت.. ہندی ئەز بیژم وی پتر یا گوتی. ہرہوسا
 تلگرافہ کا جودا ژی بو مامی ہیثایی خوہ شبہخت (حشمة الدولہ) وہک فہرمان ہنارت و
 تیدا ژی خواست کو رۆژانہ مۆچ سہد سویارا و ٹالیکا دہوارین وان بدہتی. و ژ لایی مہ
 فہ پرسیارا حالی لہ شکہری فہوجا (ہمدان) ی بکن)).

(نایب السلطنہ امیر کبیر)

الملك) ى و پله دارين دى ب ننيه تا پيشوازييا ب ريكوپيك ژ له شكه رگه هي
دهر كه تن و ريز لي گرتن. سى رोजان مانه د باژيركى (بيجار) دا. ل (بيجار)
ئيشه ك هاته (نواب اشرف والا) ى، كو دى ژ فيري ويته ب دريژى باسى وى
كه م.

پشکا ههشتی^۷

چیرۆکا په ناتیانا (گلایس ناغایس کورپۆ معروف ناغا)ی^(۱) بۆ
لهشکه رگه ها هه رده م سه رکه فتیبا (اعتماد السلطنه)ی

دهمی (اعتماد السلطنه) چوو په د (بُناب) دا، پشتی ژ چیکرنا کۆسک و
چه په ران ب دویمای هاتین، مانه چاقه ری لهشکه ری (شیخ)ی. و (عبدالله
بهگ) کو ژ کوردان بو و ماوه په کی ل جه م (اعتماد السلطنه)ی مژوولی
خزمه تی بوو هنارتنه (میان دو آب)ی، و هنده ک نامه بو سه رۆکین (موکری) و
(قاراپاق) نفیسین و گۆتنی: " ژ توره بوونا جه نابی (ظل اللهی) بترسن و ب
خاپاندنن رویشیا نه بین (شیخ)ی خوه گرفتاری چه نگالین شیخی نه که ن و
نه به نیچیرا شمشیری.. هه لبه ت هه رکه سی کو دیسا په نایی بو (عجرا)ن^(۲)
بینت دی ژ به ر لیبۆرینا سه روه رانه که قت، کو لیبۆرینا وی پتره ژ تاوانا
مه .. هه گه رهوین ناخفتنن بنه جه نه زانن، خوه بیده نگ بکه ن".

پشتی (عبدالله بهگ) گه هشتی و نامه گه هاندیبه خه لکی (موکری) و
قاراپاق)، (اسماعیل ناغا) کو ئیک ژ سه رۆکین (قاراپاق) بوو گوهداریبا

---

(۱) عجر: ئانکو قاجار.

(۲) ناخی وی یی دروست (گلاوی ناغا)یه.

فه‌رمانا وان كر و ب هندهك كه سڀن خواهه هاتنه (بناب). (اعتماد السلطنه) ى ژى رږزل وان گرت و خوښه ويستيا خواه نيشا وان دا و جلکه كى ھيژا پيشكيشى نافئيناى كر و پاشى دهستويرى دايى كو بزڅرته هه دا كه سانين دى ژى ب هيقى بښ ژ خوښه ويستى و ميهره بانى و وان ژى بده ته دگه ل خواه و بينته هه .

هه تا سپيده يا چوارشه مې (۱۶۱ ى مه ها ذيقعدة الحرام)^(۱) سويارهك ژ كوردان هات و ديار كر كو (گلابى ئاغا) يى موكرى هزارا خواه يا دقهرو و توره بوونا (حضرت ظل اللهى) دا كرى و پيشه يى خواه يى كرى جانفيدايى و نوکه په نا يى ئينايه بهر له شكه رى هه ردهم سه ركه فتى و داخوازا ليږورينى ژ ده رگه هى (معدلتمدار حضرت همايون اعلى) دكته و دلنبايى ژ قى له شكه رى دخوازت.

پشتى (اعتماد السلطنه) ى نه هه ده نگو باسه بهيستى، فه رمان دا كو (حاجى رضا قولبخان اصفهانى) ژ له شكه رگه ها سه ركه فتى ده ركه فت و دلنباييا ليږورينى بگه هينته نافئيناى و ربه ريبا وى بکه ن كو بهيته نا هه له شكه رگه ها خاوه ن شكو دا. (حاجى رضا قولبخان) ژى بى گيرؤ بوون بله ز چوو و ليږورينا ده وله تى گه هاندى. پشتى (گلابى ئاغا) پشتراست بووى، دگه ل نافبرى هاته دنا هه له شكه رگه هى دا و گوټ: (شيخ قادر) و (حمزه ئاغا) ب كومه كا زنده ژ هوژ و ئويجاخان دى گه هن كو هژمارا له شكه رى وان نه د هزرى دا دگونجت و نه د نه اندازه يى دا و هندى مرو هه زر بکه ت هه ژ پترن.

---

(۱) نفيسه رى نفيسيبوو چوارشه مې (۱۶۱/ ذيقعدة الحرام)، لى بخوه نه هه روژه دبه (۱۶۱ ى مه هى) كو بهرامبه رى (۱۸۸۰/۱۰/۲۰) زاينى به .

پشتی (اعتماد السلطنه) ی و سهرکردین دی ئەڤ باسه بهیستی، هەر ئیک چوو
 د چهپه‌ری خوه دا و خوه کار کرن و ئاماده بوون بۆ شه‌ری.
 هه‌می وه‌ک می‌را رابوونه سهر خوه
 هه‌می ئامیرین شه‌ری چی‌کرن
 کو ژ نشکه‌کیڤه ژ ده‌مه‌نا پانا ده‌شتی
 له‌شکه‌ر وه‌کی چیا‌یه‌کی مه‌زن دیار بوو
 ژ ههر ره‌خه‌کیڤه ئالا وه‌کی هه‌سارین گه‌شن
 کو هه‌می سو‌ر و زهر و ره‌شوشین و بنه‌فشن
 هه‌ردو سو‌پا رویه‌روی هه‌ڤ بوون
 وی دگه‌ل قی و قی دگه‌ل وی سه‌د ئاخفتن پیک گوهارتن
 په‌هله‌وانین پلنگئییخین شیردل
 ژ خوینا دوژمنی ئاخ یین کرینه ته‌قن
 ژ ئاوازا توپان ل وی ده‌شتا ب کین
 خوه دی بیژی دریا رویی ئەردی
 ل هه‌می لا کوشتیین کوردا هند هه‌بوون
 کو دی بیژی ئەرد هه‌می یی بوویه گ‌رک
 ئەو کۆما کو هی‌رش دئینانه سهر سه‌نگه‌ران
 ب ده‌ستین سه‌ربازان سه‌ری خوه ژ ده‌ست ددان^(۱)

---

(۱) نقیسه‌ری ئەڤ دیمه‌نه ب هه‌لبه‌ست فه‌هاندییه و ده‌قی هه‌لبه‌ستا وی یا فارسی ئەفه‌یه:

همه‌ ق‌د‌ مردی برافراختند   همه‌ آلت جنگرا ساختند

(اعتماد السلطنه) ب وئ پیریا خواهه ولسا دناؤ شهری دا ژیا و خواه
 لبر نه یارتیی گرت کو گهنج ب فه گئیرانا وان دی پیر بن.. (چ ده شته کا
 رویشی و چ شیره کی پیر بوو!).

هه رچه وابت، هه تا سی رۆژا عه وری به لایی خیفه تا خواه فهدا و بارانا
 گولله یان وه کی گژلۆکی ل جهه کی باری کو چافی جیهانی زیق بوون.
 پشتی هه لبوونا ئاگری شه ری و نه یارتیی، هنده ک ژ کوردان به ری خواه
 دانه (بناب ی)، خانین کو ژ دهرقه ی سه نگران بوون ویران دکن و خه لکی
 وان دکوژن. ده می ئه فه رویدتی ب فه رمانا (اعتماد السلطنه) ی هنده ک
 گولله توپ ژ سه نگرین ژ دهرقه ی باژیرکی د وان هاتنه وه رکن. جه نابی
 (حاجی میرزا علی) قازیی (بناب ی) ژی دگه ل خه لکی باژیری هی رشی دکنه
 سه روان و وان ژ باژیرکی دهر دئیخن. پشتی سی شه ف و رۆژان ژ کوشت و

چه کوه کرانی عیان کرد گشت	که ناگاه از دامن پهن دشت
همه سرخ و زرد و کبود و بنفش	چو سیاره رخشان ز هر سو درفش
از آن این از این آن بصد گفتگو	رسیدند هردو سپه روبرو
ز خون عدو خاکرا کرده گل	یلان پلنگ افکن شیردل
تو گفتی بدرید سطح زمین	ز آواز توپ اندر آن دشت کین
که گفتی زمین سربسر پشته بود	ز اکراد هرسو چنان کشته بود
سرباز بس سر که میباختند	بسنگر گروهی که میباختند

كوشتارى، ده مئى كوردان ده نگو باسى هاتنا له شكه رى (عراق)ى^(۱) بهيستی و ژيارا (اعتماد السلگنه)ى ديتين، نه چار بوون بو خوه ره قى بهه لېژيرن .

هه گه ر شه ر دگه ل شيرى نير بت

چ ميړانى ژ رويقي پير ناهيت^(۲)

چه ند رۆژان پشتى جه نابى (حسنعلى خان)ى^(۳) وه زيرى (فوائد)^(۴) كو ژ (گروس) وه ك خۆبه خش هاتبوو وان سهر سنوران، دگه ل فه و جا (گروس) و

---

(۱) مه رهم ژ (عراق) هه مان (عراق عجم) يان (اراك / Erak)ه، كو نافي ميژويي ده فه ره كى يه ل سه نته رى وه لاتى ئيرانى و مه زنه باژيرين (كرمانشاه، همدان، اصفهان، رى، قزوین، كاشان، قم و تفرش) پشكه ك ژ قى ده فه رى بوون .

(۲) بجنگ اندرون دربر نره شير دليرى نياید ز روباه پير

(۳) حسنعلى خان (۱۸۲۱ – ۱۸۹۹ز)، كورپى (محمد صادق خان كبودوند)ه و ئه و بخوه كورده و خه لكى باژيركى (بيجار) ل ده فه را (گروس)ه . چوبوو ئه وروپا و ماوه يه كى وه زيرى هه لېژارتى ئيرانى بوو ل پاريس و پاشى ببوو سه فيرى مه زن ل ئوسمانى . د شورشا شېخ عبیداللهى دا وه ك سه ركرده كى له شكه رى به شدار ببوو . (بو زانيارين به رفره هتر بنيره : حه سه ن عه لى خان گه پووسى، شورشى شېخ عوبه يدوللاى نه هرى له به لگه نامه ی قاجارى دا (۱۸۸۰)، و: محمد حمه باقى، وه شانين كورپى زانيار كوردستان، چاپا ئىكى، هه ولير، ۲۰۰۷، بپ ۱۸).

(۴) لسه رده مئى قاجاران وه زارتا (فوائد) بو وه زارتين (شاره وانى، ريك و پرو ئافه دانى و نيشته جيكرن)ا نوكه ده اته بكارئينان . ديسان ل قيره (حسنعلى خان گروسى – امير نظام) نه وه ك وه زير هاتبوو وان سهر سنوران، به لكو ئه و وه ك سه ركرده كى له شكه رى و لژير سه ركرده يه تيبيا (حمزه ميرزا حشمة الدوله) هاتبوو دا به ر سينگى شورشا (شېخ عبیدالله)ى بگرت .

سویاریڼ (دویرن) و (قادر ناغا)ی کو ب سهد سویاریڼ خواهه د ناخا (صاین قلعه)^(۱) دا گه هشتبونه کاروانی له شکه ریڼی وهزیږی، چوونه د باژیری دا و پشستی (۱۴) روژان ژ ویږی به رهڅ (قره قشلاق)^(۲) دانه ری.

د فی ماوهی دا (شیخ قادر) ل ساوجبلاغی بوو. پشستی وی زانی (اعتماد

حسنعلی خان گروسی (امیر نظام)

السلطنه)ی یی دایه ری به رهڅ (چلیک) و بهیست کو له شکه ری (عراقی) ژی یڼ هاتین، ئیدی نه شیا ل ویږی بمینت و کره دلی خوه کو به رهڅ (اشنویه) برهڅت. خه لکی ساوجبلاغ ژ خه یالا وی ناگه هدار بوون، له و بله ز چوونه مالا نافبری و گوټنی: "ته هم بو هه تاهه تای کرینه خه تاباریڼ دهوله تی و ته وهل مه کر کو نه و مه ب (خائین) ل قه له م بدهن و

نوکه ژی ته دقیت برهڅی؟ .. هم نه شین قی فه رمانا ته بجه بینین.. یان دقیت خوه به رهڅ که ی بو شه ری یان دقیت گوهدار بی کو هه گهر (حضرت ظل اللهی) لیږورینه ک راگه هاند ئیکا هند بکه ی کو ژ مه هه ردووان بگرت."

(۱) صاین قلعه: ئیک ژ باژیریڼ پاریزگه ها (زنجان) ه ل ئیرانی.

(۲) قره قشلاق: گونده که سهر ب ناحیا (بناجوی غربی) قه زا (بناب) پاریزگه ها (نازه ربایجان شرقی) فه.

(شیخ قادر) نه چار بوو و به رسف دا: "هیژ نه ز هند سست نه بوومه کو هزری د ره قینی دا بکه م.. نه ز بو خرفه کرنا نازوقه ی و پید او یستیان هاتبومه قیره و نابت هوین وی گومانی ژ من ببهن کو نه زی دره قم، چونکی نهغه نه ژ کریارین زه لامین شه پرکه ره فیجا چ بگه هته سه روکین وان.. دبیژن: (نار و عاری دناف نفینکین مرنی را^(۱)). نه و ژی ب فان ناخفتنین خاف هاتنه خایاندن و ژیک بژاله بوون.

(شیخ ی) ب دهلیفه زانی و ب شهف به رهف (اشنویه) ره فی. ژ لای دیشه ده می (اعتماد السلطنه) چوویه د دهف را (چلیک) دا، دو روژان مانه ل کناری (جقتو) و ژ وی ری به رهف (قره قشلاق) ی چوون کو سی فرسه نگان ژ ساوجبلاغی دویره^(۲).

هه ژ ده می بهیستنا ده نگو با سین ره قینا (شیخ قادر) ی، سویارین (شاهسون)^(۳) و (چلبیانی) دگه ل کومه کا (قاراپاق) ان بدویف (شیخ ی) که فتن. سویار ب چارگافی چوون هه تا گه هشتینه (اشنویه). پشتی شه پکی دژوار کو تیدا نیزیکی دوسه د که سان ژ (قاراپاق) ان هاتنه کوشتن و بریندار بوون، (شیخ قادر) ژ چپایی د سه ر باژپکی را به رهف (مه رگه فەر) ی ره فی.

(۱) نانکو مه زن دبیژن: ناگر و شهرم بی دناف نفینکین مرنی را نفستین.

(۲) ده می نفیسر دبیژت نهغه هردو ده فیره (سی فرسه نگ: نیزیکی ۲۰ کیلومیت) ان ژ هغه دوورن، چو پینه قیت کو نهغه ژیکدویراتیبه نفیسه ری ب شیوی هه ماهه مایی (تقریبی) یین نفیسین.

(۳) شاهسون (شاهسه فهن): چهند ئویجاخه کین تورکانن کول (دشت مغان، اردبیل، خرقان و خمسه) دژین.

ئەقان ژى خەلكى باژىركى كوشتن و مالى وان تالان كر و زقپينه قە
 (قرەقشلاق) و ل وپرى مان هەتا هاتنا دواچار يا (حضرت اجل اكرم)
 سوپاسالارى مەزن^(۱) و لەشكەرى (عەراق) ئى كو دى پاشى باسى وى ھىتە
 كرن.

میرزا حسین خان مشیر الدولہ

(۱) مەبەست ژى (حاجى میرزا حسین خان) ئى كورپى (میرزا نبى قزوینى) یە كو ب (مشیر
 الدوله) نافدار بوو و پاشان ببوو (سوپاسالارى مەزن) و دو سالان ژى ببوو (صدر أعظم:
 سەرۆكى وەزیران) ئى ناصرالدین شاهی قاجار و ل (۲/ذیحجە/۱۲۹کۆچى =
 ۱۸۸۱/۱۰/۲۶زایینى) بی مری.

پشکا نہ ہی

قہ گیارنا گہشتنا دہنگوباسی کوشتارا (میانداوآب)س بو
(امامقلی خان اقبال الدولہ) و چوونا (شیخ عبید)س بو نورمیی

دہمی دہنگوباسی گرنتا ساوجبلاغی گہشتیہ (اقبال الدولہ)یی
فہمانرہوایی نورمیی، ناخینکہ کا سار ژ دلیٰ خوه یی پڑان راہیلا، ژ قہہران
مویی لہ شی وی وہ کی سہری تیرا د جلکی وی را ہاتنہ دہر و بی گروبوون
دگہل فہوجا حہفتی و ہہشتی و ب سہرکردایہ تییا (خسروخان) و (خان
باباخان) و (محمد رضا خان)ی سہرتیپی توپخانا (مبارکہ) و ب دو دانہ
توپان قہ، ل نیف فہرسہنگییا باژیروی لہ شکہرگہا خوه دانا. (شیخ علی
خان)ی سہرتیپی ژی پشتی پینج روژان ب فہوجا خوه قہ ہات و گہشتہ
ریژین کاروانی ناقبری.

پشتی کو دو روژان ژیانہ خوه دناق لہ شکہرگہی دا برینہ سہر،
دہنگوباسی کوشتارا (میانداوآب)ی دناق نورمیی دا بہ لاق بوو. (اقبال الدولہ)ی
پشتی ئەق باسہ بہیستی، خوه خرخوہش کر کو ب توپخانہ و فہوجین
خوه قہ بہرہق (میانداوآب)ی ب ری بکہفت، و ژ بو قی چہندی ماقویل و
سہرۆکیں باژیروی قہ خواندنہ ژدہرقہ و ئنیہتا خوه بو وان گوٹ و داخواز ژی
کر کو وی پشتراست بکہن کو دی باژیروی پارین. ئەو ماقویل و سہرۆک ژی

ئەفە بوون: (جناب مستطاب آقا میرزا حسین ← مجتهد^(۱))، (جناب آقا سید آقا ← پیشنماز^(۲))، (جناب آقا میرزا محمد حسین ← ناظم العلماء^(۳)) و (حاجی میرزا محسن لشکر یونس، کو د راستی دا ئەفە ئیک ژ سەرۆکیین باژییری یە)، (شفیع خان)ی کورپی (جهانگیرخان ← بیگلر بیگی^(۴))، (عبدالعلی خان ← سرهنگ) و (حاجی میرزا عبدالله ← کلانتر^(۵)).

سپیدەیا وی روژی کو دبوو روژا ئیکشەمب (۲۷/ذیقعدة الحرام = ۱۸۸۰/۱۰/۳۱) نیزیکی دوهزار کەسین سویار و پەیا ل ژدەر قەیی باژییری ئامادە کرن و ناقەبری پشتراست کرن کو دی باژییری پارینن.

* * *

---

(۱) مجتهد: ئەو کەسە یی د زانستین ئایینیین وەکی (فقه، اصول فقه، قواعد فقهیه، علم رجال، درایه، منطق، ادبیات، حدیث و تفسیر القرآن) دا شارەزاییه کا تمام هەبت و بشیت ب بەلگە و گرووف حوکمەکی شەری لدور هەر پرسەکی ژ فان زانستان بدەت.

(۲) پیشنماز: پیشنقیژ، ئەو کەسی کو بەری نقیژکەران نقیژی دکەت.

(۳) ناظم العلماء: وەکی (سەرۆکی لقه کا ئیکەتیا زانایین ئایینی ئیسلامی) یی تۆکە یە.

(۴) بیگلر بیگی: هەمان پاریزگەر (والی) یە کو هینگی راستەوخو ژ لای سولتانی فە دهاتە هەلبژارتن. بەس ل فیترە دیار نە کرێه کا (جهانگیرخان) پاریزگەری کیژ پاریزگەهی بوو؟ و هەما چیدبەت (جهانگیرخان) بخوہ پاریزگەر نەبەت لی سەر دەمەکی بابی وی یان باپیری وی پاریزگەر بت.

(۵) کلانتر: ریفە بەری ریفە بەرییا پۆلیسین پشکە کا باژییری یە. تۆکە ل ئیرانی شوینا فی پەیقی واژەیا (کمیسر) یا فرەنسی بکار دئینن.

لی ژ لایی دیفه دەمی دەنگوباسی (لایجان و سلدوز و ساوجبلاغ) و
 کوشتارا (میانداوب) ی گەهشتییە (شیخ عبید) ی، ئەو کەتە هزرا پیلاننانانی
 و فند و فیلان کو (اقبال الدولە) ی ژ باژیری دەربییخت و ئەو بخوہ بیی شەپ
 بچتە دناڤ باژیری دا. بۆ قی مەرەمی وی (شیخ محمد امین) ی ناقدار کرە
 سەرۆکی کاروانی لەشکەری و دگەل کۆمەکا زێدە ژ ئیلا (شکاک) و ھندەکین
 دی رەوانە دکەتە (کەلھا سمایل ئاغا) ی^(۱) کو یا ل دو فەرسەنگیا ئورمی.

کەلھا چەھریق

---

(۱) مەبەست ژێ کەلھا (چەھریق: چاریک) ە و ئەڤ (سمایل ئاغا) یە ژێ بابکالی شۆرشگیری
 کورد (سمکۆبی شکاک) ە.

ده مژميرەك ژ شه قى بۆرى كو ئەڤ ده نگو باسه گه هشته (اقبال الدوله)ى.
 ناڤىرى نه چار بوو كو چوونا خوه بو لايى (مياندواب)ى براوه ستينت و بهره ڤ
 كه لها (سماييل ئاغا)ى ب رى دكه فت و (شىخ على خان)ى سه رتپ دگه ل
 فه و جا (خوى) ده يله ل (چمن خاتون جان) كو يا ل نيزىكى باژيرى.

پشتى دگه هنه كه لها ناڤىرى و رويبروى شه رڤانين (شىخ محمد امين)ى
 دبن، چوار رۆژان لدويڤ نيك خه ريكى شه ر و مملانى دبن.

ده مى ده نگو باسى زيده بوونا له شكه رى كوردان گه هشتيه (شىخ على
 خان)ى، بله ز ژ دۆرپ باژيرى دوير كه فت و خوه دگه هينته كاروانى
 له شكه رى، لى ژ بهر كو (شىخ عبید) ب لفينا كاروانى له شكه رى حه سيا بوو، ب
 كۆمه له كيڤه ژ هۆز و ئويجاخين كو ناڤى هنده ك ژ وان ئەڤه نه قه ستا ئورمى
 دكه ن: (تمير ئاغايى شكاك، رشيدخان بيگ نوچه يى، عبدال بيگ نوچه يى،
 ابراهيم خان، قادر بيگ، امين بيگ، سعید بيگ، صمد بيگ، وهاب بيگ، عزيز
 بيگ كو خه لكى ده شتى يه، عبدالصمد بيگ بنارى، سعید ئاغايى هه ركى كو
 كه سوكار و ليزمين شىخى پيره بوون، شىخ صديقى كورپى شىخ عبیدی،
 شىخ عبدالكريمى مامى شىخى، شىخ ابوالقاسم، شىخ بهاءالدين، شىخ
 نورالدين، حاجى علاءالدين ژ پسمامين ناڤىرى).

ئەو نيشرو چوونه دناڤ گوندى (باران دوز) دا. (حاجى رحيم خان) د
 گوندى ناڤيناي دا بوو. پشتى فراينا خوه خوارين، پيڤكه بهره ڤ باژيرى
 دهين.

ده مى خه لكى باژيرى ده نگو باسى هاتنا شىخى بهيستين، وهكى شيرين
 شه ركه ر ئاريان و هه ر نيكى ژ لايى خوه ڤه به ره قانى كرو كوزوتا شه رى

خه ملاند. ئیکه م که سی کو دست ب فی کاری کرین مه به ستا وان ژیر نه کرنا نانو خوییا دهوله تا قه هرگرتی بوو و ب فی چه ندی قه نجی ل ملله تی کرن جه نابی (آقا سید آقا) و (آقا میرزا محمد حسین) ی (ناظم العلماء) ی نورمی بوون، کو نه ف بیشه رمییه لسه ر خوه قه بوول نه کرن و وه ک میرا مانه د ناف شه ری دا و گو تن: "هاتنه کوشتن د قادا شه ری دا باشتره ژوی کو راده ستی له پی ن نه یاران ببن، ژبه رکو نه و ریبازا می رانه و نه فا دی پیشه یا ژنانه .. می ر نه وه یی ده فی خوه دانته سه ری ک و دست ه لینه ت".

نه و ب دوسه د که سین چه کدار ژ لیزم و که سوکارین خوه ناماده ی شه ری بوون. ده می خه لکی دی ژی نه ف چه نده دیتین، خوینا غیره تا وان که لی و که لا می رانیی خوه لسه ری دا .. مه زن و بچویک، بهادار و بی بها، و زانا و که سین ناسایی نه ف چه نده په سهند کرن کو باشتره تیر فی بکه فن نه کو بکه فنه بهر ته عنین زمان پیسان .. به لی راسته ده می دبیزن: (ساخ دبت شوینا خه نجره را، لی ساخ نابت شوینا خه به را)^(۱). هه می بوونه ئیکدل و ئیکده ست و ب مه به ستا شه ری کاری خوه کرن.

ژ لایی دی فی (شیخ عبید) چووبوو چیایی (سیر)^(۲) کو یا ل ئیک فهرسه نگیا باژیری. ب شه فی و ب ئیه تا بیهنقه دانی مانه د هه مان جه دا.

(۱) نفیسه ری نه ف گو تنه پیشینیان ب هر دو زمانین عه ربه ی و فارسی لدویف ئیک بقی رهنگی نفیسه: (جراحت السنان لها التیام ولایتام ماجرح اللسان/ سینه از جراحت شمشیر ریش، نیکوتر است از گرفتاری بدست فرقهو کافر کیش).

(۲) نافی چیای یی دروست (سیرداغ) ه کو (۱۷۰۰) میتران بلنده و یا ل دو کیلومیتریا باشووری روژنافی باژیری نورمی و نوکه ئیک ژ ده فه رین گه شتوگوزاریین نورمی یه .

(حاجی رحيم خان) هاته دناڌ باڙيڙي دا.. ده مي لئڪدا جريانا خه لڪي
 باڙيڙي دي تي، ته عن ل وان دان و گوتي: "ته ڦه چ ل هه وه هاتييه؟.. ما هوين
 ڙگيائي خوه تير بووينه و وه كي خه لڪي (مياندوآب) ۽ وه ڙي دقيت ببنه
 نيچيرا شيڙي.. بهري خوه بدهني و سه حڪني، په نجرڪاني دگل شيڙي و
 مست ل شيڙي دان نه ب ساناهييه، به لڪو ته ڦه ڙ نه زاني يه.. نوڪه شيخ
 خوه بخوه يي هاتييه ڦيره، هه ما گوهداريا فه رمانين وي بڪن و وه كي
 خه لڪي سلدوز و ساوجبلاغي پيشفه هه ڀن دا زاروڪين وه ئيخسير و خانين
 وه ويڙان نه بن".

پشتي بهيستنا ڦان ناخفتنان هنده ڪ ڙ خه لڪي قاييل بوون ڪو راده ست
 بن. و ڙ لايي شيخي ڦه لدويڻ ئيڪ و بي ڦه ڀر نامه دگه هشتنه خه لڪي
 باڙيڙي ڪو (جه نابي من ڪار ب گيان و مالي وه نينه.. ڙ هه مي لايانڦه
 پشتراست بن و نه ترسن و خوه سه رگه ران نه ڪن.. ئه م ب تني دي
 نڦيڙه ڪي ل مزگه فتا وه ڪه ين و دي بهري ڪارواني خوه يي له شڪه ري دهينه
 لايه ڪي دي).

ده مي دهنگوباسي رازيبوونا خه لڪي باڙيڙي گه هشتييه (حاجي ميرزا
 محسن) ۽ نڦيسه ري له شڪه ري، به ره ڦه مالا (آقا ميرزا جمال شيخ الاسلام)
 چو ڪو خه ل و ويڙي خرڦه ببوون و پرسيارا سه روبه ران ڪرن. وان هه رچي
 تشتي رويداي بو ڦه گيڙا و نه و ڪاغزا ڪو تيڊا راده ستبوونا خوه نڦيسين و
 موهر ڪرين دانه ڦي. ڙبه رڪو ناقبري زه لامه ڪي دانسال بوو و زه حمه تي و
 باشي و خرابي دي تبوون و تام ڪر بوو ته حل و شريني، ده ست ب شيره تا ڪر،
 ڪو "ما دي چ مفا ڙ ڦي زمانخوه شيي گه هته وه؟.. هه گه ر وه ڙ به رهندي

بت کو دئی مال و زاروکیڼ وه د پاراستی بن، فئی بزنانن کو یا ئیکی: پستی شیخ و کورد بیڼه د باژیږی دا، دهرهقا مال و خیزانین وه دا چوب دستئی وه نابت، ژبلی فئی ژئی (شیخ عبید)ی کهنگی ئه وهیز هیه کو سه ریچیئی بکته یان کهنگی دشیئت د فئی قادی دا بهردهوامیئی ب ژیانئی بدهت.. نوکه دهنگوباس یئی گه هشتی کو له شکه ره کی خوینخوار ژ عراقی ب سه رکردایه تییا (حشمة الدوله)ی دئی گه هت، کو ئه و دئی کوما هوژان تیک شیکنت و دئی کوشتاری ئیخته د فئی باژیږی دا و دئی باژیږی تالان کهت. باشتر ئه وه کو هه تا دهنگوباس دگه هنه (اقبال الدوله)ی و بیته د باژیږی دا، ئه م هزئی د فند و فیله کی دا بکهین".

له و (آقا سید اسماعیل ← سه روک بازگان)، (آقا میر جعفر ← پیشنفیژ و امین الشرع)، (آقا میرزا غفور و حاجی میرزا جبار ← روضه خان)ی^(۱) فریدکه نه جه م شیخی و دبیزئی: "ما مملانا وه دگه ل سولتانی یه یان دگه ل هه ژاران؟.. هه گه ر شهر و مملانا وه دگه ل دهوله تا دهسته لاتدار بت، خوه بگرن هه تا (اقبال الدوله) دهیت، چونکی له شکه ری دهوله تی د باژیږی دا نینه. و هوین بخوه دزانن کو هه ژاران چ کار دگه ل شه پی نینه و هه می راده ست بووینه، له و بله ز ئه م داخوایئ ژ هه وه دکهین ژبویی کو ئه ف زاروک و بچویکه نه ترسن، ئه فرۆکه هه تا سوبه هی ئیقاری خوه ژ تیکه فتنا دناف باژیږی دا فه هیلان و پاشی ههین ب دلی خوه نه".

---

(۱) روضه خان: ئه و کهسه یئ ب دهنکه کی خه مگین و ب زیمارقه سرودان ب (عاشورا)ی و چه وانیا کوشتنا مه زنین شیعه یان (ب تاییه تی ل دور روژانین شه هیدبونا ئیمام حوسهینی کورئ ئیمام عه لی) دبیزن.

و ههروهسا وان بله زهندهك سويار قريكرنه جه م (اقبال الدوله) ي و
ئاگهدار كرن كو ههگه ر تو زوى نه ئينه دناق باژيري دا، د ده ر حه ق مال و
گيان و زاروكين خوه دا چ ب ده ستى ته نامينت ژبلى ئاخينكراهيلاى.

لى ده مى كه سين نافرې گه هشتينه جه م شىخى و سوحهت بو فه گيراي،
شىخى د به رسقى دا گو ت: "مه چ ملامنى و شه ر دگه ل خه لكى هه ژار نينه و
مه چ مه به ست نينه ژبلى وي كو مه دقئت هه ژاران بپاريژين و ئه م داخوازا
وان په سهند دكه ين بيى كو زيان يان دربه ك ب كه سه كى بكه فت. پشتى ئه م
ده ئينه د باژيري دا دى شه فه كى ل وي رى مينين و دى كه سه كى ژ خوه
كه ينه (حاكم) و پاشى دى به ره فه ته بريژى چين".

به ريژين كو ژ لايى باژيري فه چووين ب خوه شحاليفه زفرينه فه باژيري.
ب شه قى و ب نه په نيغه دورماندورى كه له ي كرنه چه ند پشك و سه نگر و
چه په ريئ خوه لى چيكرن. لى (اقبال الدوله) پشتى كو چوار روژان شه ر دگه ل
(شىخ محمد امين) ي كرى سه ره نجام ل روژا پينجشه مبي (۱۷ى هه يقا
نافئيناى = ۱۸۸۰/۱۰/۲۱^(۱)) ل ده مى روژئا قابوونى (ژبه ركو نه ريتى كوردان
ئه و بوو كو پشتى روژئا قابوونى ده ست ژ شه رى دكيشان و ب شه قى بيه نا
خوه فه دكرن) ديسافه وه ك هه مى روژان وان ده ست ژ شه رى كيشا.

(آقا بيگ ياور) له ز كرو ب جاره كى سه رباژين خوه ژ سه نگران
فه كييشان و به ره فه گوندى زفراندن. ده مى سويارين كوردان ب فه گه ريانا

---

(۱) ل فيره ژى نفيسه رى يا نفيسى (پينجشه مبي ۱۵ى مه ها نافئيناى) لى يا راست
پينجشه مبي دبه (۱۷/ ژيقعه).

سه‌ربازان حه‌سیاین، ئیکسه‌ر به‌ره‌ف تۆپخانئ ب ری که‌فتن و (علی بیگ سلطان) ئ تۆپچیئ (مبارکه) کوشتن و تۆپ بۆ خوه برن.

د گاقئ دا ده‌نگوباسئ تیکه‌فتنا شیخی بۆ ئورمیی و گرتنا تۆپئ و کوشتنا (علی سلطان) ی ب ده‌ستئ سویارین (شیخ محمد امین) ی دگه‌هنه (اقبال الدوله) ی.

ژ قئ دانوستاندنئ وه‌سا سست بوو، کو ده‌ست ژ مال و ژیانئ به‌ردا و ژ ناخی وی ئاخینکه‌کا سار ده‌رکه‌فت و ئه‌رد ل پیش چاقین وی وه‌کی ئاشی لیهات.. ئه‌و ژ قه‌هر و کینان دا هه‌ژیا و ئه‌رد و ئه‌سمان لبه‌ر وی ره‌ش بوون.. هه‌م ژ خه‌ما و هه‌م ژ ده‌ردئ غیره‌تی و هه‌م ژ ترسا گیانی ئه‌زمانئ وی هه‌شک بوو. (۱)

نه‌چار بوو ده‌ست ژ شه‌ری کیشا و به‌ره‌ف باژیری ب ری که‌فت. ده‌مئ ده‌نگوباسئ هاتنا (اقبال الدوله) ی گه‌هشتییه (شیخ عبید) ی، (شیخ صدیق) ئ کورئ خوه دگل کۆمه‌کا گه‌له‌ک زیده فریکرنه شه‌رئ وی داکو ئه‌و مژویلی شه‌ری ببن و ئه‌و بخوه بچته دناق باژیری دا.

ژ به‌ختئ بی زه‌والئ پیروژ (اقبال الدوله) بیئ کو ئه‌و و (شیخ صدیق) هه‌قدو ببینن ب شه‌ف چوو دناق باژیری دا. ده‌مئ بوویه سپیده و (شیخ

---

(۱) نفیسه‌ری کاودانین (اقبال الدوله) ی ب فی ره‌نگی ب هه‌لبه‌ست فه‌هاندییه:

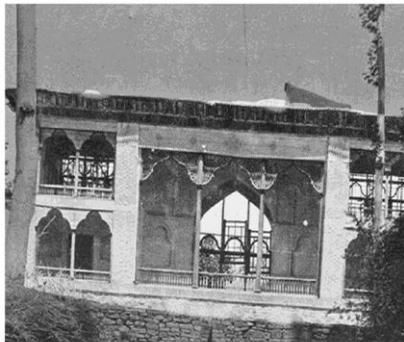
از این گفتگو آنچنان گشت سست	که از مال و از زندگی دست شست
بشد از نهادش برون آه سرد	زمین آسیاوار شد پیش مرد
بلرزید مرد از سر خشم و کین	سیه شد برش آسمان و زمین
بکام اندرون خشک گشتش زبان	هم از درد غیرت هم از بیم جان

عبید) ژ هاتنا (اقبال الدوله)ی ناگه هدار بووی، زانی کو خه لکی باژییری ئه و یی خاپاندی و فیل یین لی کرین، له و توره بوو و ژ چپایی (سیرداغ) به ره ف (باغ سیاوش) چوو. پشتی فراقین خواری و نقیژا خوه کری، ده می ده مژمیرک مای بو روژنا فابوونی، روژا شه مبی (۱۹ی هه یفا نافئینای = ۱۸۸۰/۱۰/۲۳)^(۱) فه رمانا هیرشی ژ لایی ده رگه هی (عسکرخانی) بو ئالیی باژییری دده ت.

ده می توچی و سه رباژ و خه لکی باژییری هیرشا کوردان دیتین، هه می د سه نگه ر و چه په ران دا به ره ه ف و ئاماده ی شه پی بوون، لی که سه ک ژ وان ئاخفتنه ک نه کر و گولله یه ک ژی نه هاقیتین (وی جهی کو کوردان گوئی "که سه ک ل فی لای نینه"، لی بی ئه ده بانه ب قه قه بو قه قه بو قه ئه و به ره ف

ده رگه هی عه سکه رخان (جاددا عه سکه رناباد)

باغ سیاوش

(۱) لقیهه ژی نقیسه ری یا گوئی (شه مبی ۱۷ی هه یفا نافئینای)، لی یا دروست روژا شه مبیی دبه (۱۹ی نیقعه د).

سهنگه ران ڦه هاتن^(۱) هه تاكو هه می نيزيك بووین، د ئيك دم دا فه رمانا گولله هافئيرئیی بۆ توپچی و سه ربازان هاته دان، كو هندهك ژوان ب شيلكه كئى كه فتن و يین مایی دیوارین باغین باژیری بۆ خوه كرنه چه پهر و خه ريكی شه پری بوون و د هه مان روژ دا (شيخ عبید)ی فه رمان دا كو ئافئى ژ باژیری بېرن و هه تا پینج شه ڦ و روژان ب به رده وامی هه ردو لا ئارام نه بوون و شه پ كرن.^(۲)

ده می ڦانه ئه ڦ چه نده دیتى، چوونه د ناڦ (باغ دلگشا) و ئاڦاهيین هيژايین وئى دا كو پینجی گاڦان ژ باژیری ئورمیی دوور بوو و باغی تايبه تئى

(۱) دیاره كوردان پښتر پروپاگه ندهك به لاڦ كړبوو كو ئه و ژ لایئ (ده رگه هی عه سكه رخانى) ڦه هيړشئ ناكهن، لئ به روقاژئ ئاخفتنا خوه كرن و ژ لایئ ده رگه هی عه سكه رخانى ڦه هيړش ئینانه سه ر ئورمیی، له و نفیسه ر دبیزت ئه و بئى ئه ده بانه ل ئاخفتنا خوه لیڦه بوون و ژ وئى جهئى كو وان دگوت كه سهك ل ڦئ لای نینه، هيړش ئینانه سه ر مه .

(۲) نادر میرزا قاجار ژئ د نفیسینین خوه دا دبیزت: ل ۱۴ ذیقعدە ۱۲۹۷، شیخی مفا ژ سستییا حكومه تا ئیرانئ بینی و ب سئ هزار سويار و په یایان ڦه هيړش ئینا سه ر ئورمیی، پاشی فه رمان دا ئاڦا باژیری لسه ر خه لكی بگرن. دڦئت بیزئ كو لڦیره ماده مكی جوداهى د ناڦه را بۆچوونا سوننه و شیعیه یان دا هه یه ل دوړ (ره مزان و هاتنا جه ژئ و... هتد) واته لڦیره ژئ ئه ڦ جوداهیه یه بوویه ئه گه رئ هندئى كو ئه ڦ ريكه فته د ناڦه را (۱۴)، (۱۷) و (۱۹) ئى دا به رزه ببست و لدویف سالنامین سوننه یان یان بیانیان (زایینى) شاش ده ركه ڦت. ئه ڦ چه نده ژئ نه تنئ د ڦئى نفیسارئ دا به لكو د نفیسینا میژووا ئیسلامی هه میئ دا زنده به رچاڦ دبت. (بنیره: نادر میرزا قاجار، تاریخ و جغرافی دارالسلطنه تبریز، تهران، چاپخانهء اقبال ۱۳۱۱).

(اقبال الدوله) ی یه . وان چه پهرین خواه دانانه سهر بانى وان ئافاهیین کو
 لسهر باژیرى زال بوون . (اقبال الدوله) ی فه رمان دا توچی وان ئافاهییان
 ویران بکته . . ب هافیتنا گولین توپ و تفهنگان ئافاهیى (سردر)^(۱) خرابکر
 و دهستی کوردان ژ ویرانکرنا باژیرى برین .

(شیخ) نه چار بوو ژ باغی ده رکته و بنه جها خواه دانا گری ناقدار ب
 (جهودانه)^(۲) و ژ قیره و یقه هه تا هاتنا (تیمور پاشاخان) ی، له شکه ری

کوردان ب روژ دچونه تالانا
 گوندان و ب شه قژی مژویلی
 شه ری بوون .

ئافاهیى سردر
(مژگه فتا سهر دار)

(۱) بخوه ناڤى وى بى دروست ئافاهیى سهر دار یان مژگه فتا سهر داره .

(۲) محمه دحه مهابقى ناڤى قى گرکى ب (جهودله ر) ئینایه . بنیره هه مان ژیدهر، بپ ۶۱ .

پشکا دهی

قہ گیارنا چیرۆکا هاتنا (تیمور پاشاخان)س بو یارمه تیدانا خه لکس نورمیی
و دهرکه فتننا (شیخ عبید)س ژ دۆرین باژیرس

پشتی گه هشتنا دهنگوباسی هاتنا (شیخ عبید)ی بو ناف نورمیی و
دۆرپچکرنا ویری، تلگرافه ک ژ لایی (اعلیحضرت قدر قدرت اقدس ظل اللهی
روحنا فداها) گه هشته (تیمور پاشاخان)ی کو ب فهوجا نه هی یا (خوی) و
فهوجا (ماکو) و سویارین (ایرانلو) و (سیستان) و پارتیزانین (خویی و
ماکویی) بله ز بچنه ئالیی نورمیی. نافبری ژی بی گیرۆبوون ب کۆم و کزۆتا
خوه قه ژ سویار و په یایان ژ جهی لی، دانه ری.

دهمی (شیخ عبید)ی دهنگوباسی هاتنا (تیمور پاشاخان)ی بهیستی،
له شکه ری کو ل دهر دۆرین نورمیی بوو دانه دگهل خوه و به ره ق (قز قلعه)^(۱)
چوون کو لسهر ریکا وان بوو و ریک ل له شکه ری (تیمور پاشاخان)ی گرتن.

---

(۱) بخوه د دهستنقیسی دا ب (قز قلعه) هاتیه نفیسین، لی محمه د حه مه باقی دبیزت: ئهو
له شکه رانه ی له دهوری ورمی داینابوون، جوولاندنی و به ره و (قه لای) به ری که وتن. و
په راویزه ک یا ل بنی په ری دایه په یقا (قه لای) و دبیزت: مه به ست له (قه لای) شاری
ورمییه، که له و سه رده مه دا هه موو شاری ورمی له و قه لایه وه پاریزگارییان کراوه و هه ر
شووره ی ئهو قه لایه ش، به دهوری هه موو شار دا، هه موو شاری له ئامیز گرتووه. (بنیزه
هه مان ژیده ر، بپ ۶۲).

دهمی سهرباژین کاروانی له شکه ری ئەڤ چهنده دیتین، وهکی شیرین
 شهپرکه ر عنرین و سه روکین سوپای ژ جهی خواه دانه ری:
 ژ دو لایانفه له شکه ر بهربوونه ئیک
 ههمی ئالاقین شهپی به رهه فکرن
 ژ ئاوازا توپی بگره ههتا دهنگی داھولی
 له شی زهلامان بوو دهن و دل وان ژی مینا عه رهقی
 فیلبازی بوو کانزایا ههمی دهه مهنین چیا
 له ش بوو دناڤدا عه قیقا یه مهنی
 دلیرین شیرئییخین پهنج تیز
 ب خوینا دوژمنی دهستین خواه رهنگ کرن^(۱)

پشتی ده مژمیره کی نیزیکی دوسه د کهس ژ له شکه ری شیخی هاتنه
 کوشتن و ئیخسیرکرن و نه چار بوو دوباره ب له شکه ری خواه یی شکهستی
 فه بزڤرته فه دۆرین باژیری.
 روژا دو یڤدا ژی دیسا شهپر کرن ههتا گه هشتینه (عسکر آباد) و خه لکی
 (عسکر آباد) کاری شهپی کرن.. (تیمور پاشاخان) ی له دهمی هاتنا خواه

---

(۱) نفیسه ری ئەڤ شهپر ب ههلبهست فه هاندیبه و دهقی وی یی فارسی بقی رهنگی یه:

ز دو روی لشکر بهم تاختند	همه آلت جنگرا ساختند
ز آوای توپ و ز بانگ دهل	تن مرد خُم گشت و دل همچو مل
مکر گشت معدن سراسر دمن	تن گشته در وی عقیق یمن
دلیران شیرافکن تیز چنگ	بخون عدو چنگرا کرد رنگ

دناڤ باژیری دا که مته رخه می کر، خه لکی گوندی ژی شیانیڼ به رگری نه بوون. وان بیړه حمین کیم دهلیفه، دهم ب دهسکهفت زانی و ژ چانوره خان فه هیرش ئینانه گوندی و هه می خه لکی ویړی ژ ژن و میړ و ته نانهت زاروکین شیرخوار ژی کوشتن و مالی وان تالان کر و خانینی وان ب ناگری زولمی سوتن و دوباره زقرینه فه ره خین باژیری.

(تیمور پاشا خان) ژی ژ ئالیی دیفه دهیته دناڤ چانوره خین باژیری دا. (شیخ علی خان سرتیپ) کو ب فه و جا (خوی) به ری ناقبری گه هشتبوو ویړی، ژ باژیری دهر دکهفت و دگه هته کاروانی له شکهریی وی. ئه و پله دار و سه رکردین کو دگه ل (تیمور پاشا خان) ی بوون ئه فه نه: (شیخ علی خان سرتیپ دگه ل فه و جا دهی یا خوی - حیدرخان سرهنگ دگه ل فه و جا نه هی یا خوی - فه و جا ماکو ب سه رداریا (اسحق پاشا خان) ی برایی (تیمور پاشا خان) ی - سویارین ئیرانلو ب سه رکردایه تییا (آقا خان ایرانلوئی) - سویارین سیستانی ب سه رکردایه تییا (عباسقلی خان سیستانی) - سویارین (اباجقی) ب سه رکردایه تییا (پاشا خان) ی کورپی (خلیفه قلیخان) ی - سویارین ئویجاخا (زیلان) - سویارین ئویجاخا (حیدرانلو) کو (۵۰) که سه بوون^(۱) - سویارین شکاکان ب سه رکردایه تییا کوره کی (علی خان شکاک) بوو (و کوره کی وی بی دی ژی دگه ل هیزه کا ئویجاخا ناقبری دگه ل (شیخ عبید) ی بوون) - پارتیزانین خویی و سه لماسی - پارتیزانین ماکوپی ب سه رکردایه تییا (امان الله خان) ی کورپی (ابراهیم آقای ماکوپی).

(۱) محمه دحه مهابقی ئه ؤ (۵۰) که سه ب سویارین (شکاک) ان یین ل قه له م داین. بنیره

لی هه تا سئی رۆژان پشتی هاتنا (تیمور پاشاخان) ی بو دۆرماندۆری
 باژیری شه پ نه هاته کرن، هه تا کو له شکه ری (شیخ) ی ئه و می رانی دایه خوه و
 پین خوه دریز کرن و هی رش ئینانه سه ر کاروانی له شکه ری یی نافر ی .
 ده می سه ربازین کاروانی پلا می رانیا شیخی دیتین، بی گیر بوون به ره فانی ژ
 خوه کرن و شه پری خوه کرن و شه پی هه تا رۆژ ئا فابوونی فه کیشا و پاشی
 هه ردو ئالییان ده ست ژ شه پی به ردا و هه ر ئیک زفری فه بنگه هی خوه . هه تا
 چوار رۆژان کاری وان ب قی شیوی ده رباز بوو و رۆژا چواری شیخی
 له شکه ری خوه یی شکه سستی دا دو یف خوه و ژ دۆرین باژیری دویر که فتن .
 (تیمور پاشاخان) ژی چه ند رۆژین دی ما و پاشی وی ژی له شکه ری خوه بر
 و به ره ف (مه رگه فه ر) ی چوو و ل وی ری گه هشتنه کاروانی (حسام الملك) ی کو
 سو پاسالاری مه زن جه نابی (اجل اشرف افخم می رزا حسین خان مشیر الدوله)
 ژ (قره قشلاق) ئه و راسپارتبوو کو بیته وی ری، کو پاشی دی باسی وی ژی
 که ین . لی هه می خه لکی باژیری ئورمی ئاخینکار و ناله بار بوون ژ زۆرداریین
 سه ربازین (تیمور پاشاخان) ی کو وان پتر ژ له شکه ری کوردان خرابی
 گه هاندبوو قی ناوچه یی و ب ئه نقه ست هاریکارییا خه لکی (عسکر آباد)
 نه کربوون و د ده رحه ق گرتنا (شیخ عبید) ی دا خه مساری کربوون .

پشکا یازدی

ڦه گيړانا چيړوؤکا ب ريکھفتنا له شڪه رن عراقي ژ گروس
و مرنا (نواب والا حشمة الدوله)

بهري نوکه ژي هاته گوئن کول (بيجار) نيشهک هاتبوو (نواب اشرف والا حشمة الدوله)ی، لي سهره رايی ڦي ژي پشتي به رسقا تلگرافي گه هشتي، نه راوه ستيا. ول روژا (۲۸ / ذيقعدة) به رامبه ر (دوشه مبي ۱ / ۱۱ / ۱۸۸۰ن)، هه رچه نده ريک يا تنگ و سوپايي وي زيده بوو، لي (نواب اشرف امجد والا) ب هه مي توپخانه و فه وجين (حسام الدوله)ی و (نصر الملك)ی کو بيکها تيبون ژ دو فه وجين نازه ربايجاني و دو فه وجين قه زويني و فه و جا (شاسرو ژریمان اول) و هه مي سوياران ڦه ژ (بيجار) دانه ري. سي فه وجين هه مه داني کو ژ خرڦه کريين (حسام الملك)ی بوون ب سه د سوياران ڦه روژه کي دويڦ وان را ب ري که فتن.

د ريکا خوه دا کو د ده ڦه رين (گل تپه، علي آباد، جعفر آباد و سبيل کو ده ستيکا ناخا افشار بوو) را ده رياز بوون. چ تشته کي به رکه فتی کو هه ژي نفيسي ني بت نه قه ومت، نه و تي نه کو نه خو شيا (نواب اشرف والا) به ره ڦ دژواري چوو. شه ڦه کي ل ده ڦه را (سبيل) راوه ستيان کو به لکی گيولي وي خوه ش بيت و بشيت ب ري بکه فت. د هه مان روژ دا (حسام الملك) ب فه و جا

هه مه دان قه گه هشته له شکه رگه ها وان به لی ژیه ر زیده بوونا ئیشا (نوآب والای و گه هشتنا دهنگوباسین ئیک لدویف ئیک ژ زیده بوونا له شکه ری شیخی و کوشتار و تالانا وان، دله راوکی که ته دلی هه می له شکه ری و سه ره رای قی کاودانی ژی، لی ب هزار زه حمه تان ب عه ره بی (نوآب والا) ئینانه گوندی (کوک آقاج). ل ویژی ئیشا وی گه له ک زیده بوو و ب تمامه تی حالی وی قولپی و لدویف گوتنا ئیه تا پیروز (اذا جاء أجلهم لا يستأخرون ساعة ولا يستقدمون) و خاترا خوه ژ قی جیهانی خواست.

مرنا وی چه ند ئا خا کۆفانان ب سه ری دا کر

دهم تمام بوو و په رداغا تژی رشت^(۱)

له شی نازدارکری و سه ری پپی پیل

ما د جه دا ژ بو شویشتن و کافور و گوری

سه رپه نجه و زه ندکی ب هیز

رۆژگاری ده ستین وی دانه سه ریک^(۲)

هه رچه وا بت (حسام الدوله و حسام الملك و نصرالملك و عزیزالله خان

(۱) محمه د حه مه باقی ئە ق نیف دیره ب شاشی وه رگیزایه ده ما دبیزت: به لین و په یمان به

ئە نجام گیشته و په رداخ پر بوو. بنیره هه مان زیده، بپ ۶۴.

(۲) نفیسه ری ئە ق کۆفانه ب هه لبه ست فه هاندییه و دبیزت:

چه مرگش بسر خاک حسرت به بیخت	بسر رفت پیمان و پیمانە ریخت
تن نازپرور و سر پر غرور	بجا ماند پی غسل و کافور و گور
سپینجه و بازوی زورمند	فرویست ایام بندش به بند

سرتیپ شاهسون) خرڅه بوون و ههمی تشتین (نواب والا)ی دگهل پینجی سویارین نه فشارین شاهسه څه نهارتنه (دارالخلافة) یا تههرانی، چه وانی رویدانی گه هاندنه خزمه تا (اعلیحضرت قدر قدرت شهریارى - روحى وروح العالمین فداها)^(۱) و (فرج خان)ی زیړه څانی وی یی تاییهت. میژووا مرنا (نواب والا حشمة الدوله) دکه څیته شه څا شه مبی (۴/ ذیحجة / ۱۲۹۷)ی به رامبه ری (۷/ نوامبر فرهنسی)^(۲) و ل گوندی (کوک آقاج) ژ ده څه ری (صاین قلعه افشار).

پشتی ب ری کرنا تهرمی (نواب والا)ی هر ئیک ژ سه رکردین مهن گه هشتنه ری کخستیا خواه و بنه جها خواه دانانه گوندی (سانجود)، ژبه رکو (امیر الأمراء العظام محمد قلیخان حسام الدوله) پتر ژ نه وین دی خزمهت هه بوو و دانسال بوو، له و (حسام الملك)ی و (نصرالملك)ی و (عزیزالله خان سرتیپ) و سه رکردین نه وروپییا^(۳) نه و کرنه سه روکی له شکه ری (خاوه ن

---

(۱) مه به ست ژى (ناصرالدين شاه) ى سه روکى ئیرانى به کو (حشمة الدوله) مامى وی بوو.
 (۲) ل څیره نفیسه ری نفیسیبوو (شنبه ۵/ ذیحجة الحرام / ۱۲۹۸ مطابق ۷/ نوامبر فرانسه) و د په راویزه کى دا یا نفیسی (فیه نظر)، ئانکو ژ څى ری که فتى نه یی پشتراسه. سه ره تا هه ما سال نه (۱۲۹۸) ه به لکو یا دروست (۱۲۹۷) ه و یا دی ژى (شه څا شه مبی) دبه (۳ لسه ر ۴) ی هه یفا ذیحجة / ۱۲۹۷) ى به رامبه ری (۶ لسه ر ۷) ی هه یفا نوامبر / ۱۸۸۰) ى زاینی.

(۳) د ده ست نفیسی دا (رؤسای فرنگها) یا هاتی و نه م دزاین کو ئیرانى هم دبیزنه فرهنسیان (فرنگ) و هم ژى دبیزنه نه وروپییان (فرنگ)، لى دياره لڅیره مه به ستا نفیسه ری نه فسه ریڼ ئوتريشى (نه مساوی) نه، چونكى هنده ك توپچى و فه وجا (شاسرو ژریمان اول) نه مساوی بوون.

شڪو) و نامه يهك نفيسين كو كه سهك ژ سهريازين له شڪهري سهريچييا
 فهريمانين وي نه كهت و نهو تشتي نافرې ب بهرزه وهند بزانت، لي گوهدار بن.
 ل قى جهى (سليم خان چهاردولى) و (بيوكخان) ئ نه قىي (سليمان خان)ى
 هاتنه دناڌ له شكه رگه هي دا و سهري چهند كه سهكيڻ كوشتي بين له شكهري
 شيخي ئينان و نهفه بوو سهدهمي بهيزكه فتننا دلي سهريازين له شكه رگه هي.
 ئيقاري دهنگوباس گه هشت كو (فيض الله بيگ) كو ئيك ژ سهريوڪين
 له شكهريي شيخي يه ل (تيكان تپه) كو چوار فهريه نگان ژ گوندئ
 (سانجود) دووره يي راوه ستياى و وي ل بهره نهفه شهفه هيرشي بينت.

وي شه قى ل دورين له شكه رگه هي گه لهك سويار و پهيا وهك زيړه قان
 دانان كو هه گهر دهه هزار سوياران ژى قيا بان هيرشي بكنه سهري
 له شكه رگه هي، د دهرحق دهرنه دكه فتن. هه تا سپيدئ هه مي پله دار و
 سهرياز ب چك و كه لويه لپن خواهه مژويلي گه پيان و زيړه قانيي بوون ل ناڌ
 له شكه رگه هي و دهر دورين وي.

سپيدئ دهر (فيض الله بيگ) ي را دهر ياز بوون و هه رچهنده تشته كي
 شاش بوو ژى، لي وان نه ياري خواهه هيلانه پشت خواهه، لهو (حسام الدوله و
 حسام الملك و نصر الملك و عزيز الله خان سرتيپ و پله دارين نه وروپي) هه مي
 پله دارين خوارترى خواهه ناگه هداركرن كو ناماده بين و كاودان بو ديار كرن و
 داخوازا خوبه خشين شهري كرن.

هه مي پله داران گوتن كو هم سهريچييا خزمه تكرني و جانفيدايي
 ناكه بين و هم نه زيبه قا ره قوڪين كو ژ ناگري بره قين، بهلكو هم وهكي

(شنجرف) ^(۱) نه لث لسهر ئاگری، دی لسهر ئاگری شه ری دبه رده وام بین.

ژبه ر قی چه ندی ب ه می توپخانه و له شکه ری خواهه ژ سویار و په یایان
به ره ژ (تیکان تپه) ب ری که فتن.

زرنای قیزی راهیلا و نه ی نالی

داهولی دار لدویف داری ل سینگی خواه دان

سه رکیشین سوپای ف پیش که فتن

سه ری وان پر بوو ژ که ری و دلی وان کین دخواست

ژ توپین ده ری وان وه کی ده قی نه ژده های

پشت ل نه ردی شکانندن

ژ چریسکا تفه نگا و ژ توژا سوپای

نه رد روهای لیهای و هه تا تاری بوو

ژ سمی سویارین سمپایلا

جیهانی ری و شیوی چونوا خواه به رزه کر ^(۲)

---

(۱) شنجرف: یان (شنجرف) کو ب نافی زانستی (Cinnabar) دهیته نیاسین، کانزایه که کو
د بنه پرت دا رهنگی وی ره شه، لی پشتی گه له ک گه رمکرنی لسهر ئاگری رهنگی وی سور
دبت و نه و سوراتی ژئی ناچت. بو زانین نه و رهنگی سورئ کو د دهستنیسین به ری دا
دهیته دیتن پتر ژ فی کانزای دهاته چیکرن.

(۲) خروشید شیپور و نالید نی
فتادند در سر سران سپاه
ز عراده توپ اژدر دهن
ز برق تفنگان ز گرد سپاه
ز سم سواران فولاد سم
به سینه دهل چوب زد پی در پی
سری پرز کینه دلی کینه خواه
به پشت زمین اندر آمد شکن
زمین گشت روشن هوا شد سیاه
ره و رسم گردش فلک کرد گم

وان وهسا شهپر خه ملاندن و ئالا بلند کرن کو (هه یف) ا د گه ردوونی دا ژ ترسان په نا بره بهر بورجا (دویشک)، و (موشته ری) بوو بکرا بورجا (کیژاله)، زه پاقا (زوهره) یی قه تا، و (مه ریخ) ی ب وی هه می خوینخواریی قه (دنیا) بو خوه کره چه په ر.^(۱)

ئالاه لگرین سه رکه فتنی و مرنی ل پیشیا شه پری

قه زایی ره خی راستی و قه ده ری ره خی چه پی هه لبارت

و هه روه سا د وی روژی دا (علی اکبر خان) ی سه ره نگی فه و جا (منصور) دانا هیلا پشتی یا له شکه رگه هی دا زیره فانیی ل پشتا له شکه رگه هی بکه ت و چاخی وان ل جه بلخانه و ئازوقه ی بت، و فه رمانه ک پی هاته سپارتن کو

---

(۱) محمه د حه مه باقی ئەف نفیسینا کو ب په خشانکی هاتییه نفیسین یا ئیخستییه دگه ل ریژا هه لبه ستا سه ری و سه ره رای کو هنده ک ب شاشی یا وه رگپرای، هه روه سا هنده ک ژی یا هاقیتی ژی، ده ما دبیزت:

مهیدانی جه نگیان، به جوریک پازانده وه و

ئالاکانیان به رز کرده وه

که مانگ له ترساندا په نای بو بورجی عه قره ب برد

موشته ری، بوو به موشته ری بورجی سه ره تان

پاپوپی زوهره، ئازایه تی خوی نواند (بنیره: شورش شیخ... هه مان ژیده ر، بپ ۶۷)

و بخوه ده قی وی یی فارسی ژی بقی ره نگی یه: (چنان جنگرا آراستند و علمها افراشتند که ماه در چرخ از بیم پناه به برج عقرب بردی و مشتری مشتری برج سرطان گشتی، زهره زهره خویش باختی، مریخ با آن همه خونخوارگی فلک را سنگر ساختی).

ده قى وى د قيره دا يا هاتييه توماركن^(۱).

پشتى برينا دو فهرسه نگان دهنگوباس گه هشت كو (فيض الله بيگ) ب
كومه كا زیده فه يا خوه كاركرى كو شه پى بكن. وان ژى له شكه رى خوه ژ
بو شه پى كاركن و چوونه شه پى. ده مى (فيض الله بيگ) ى ژ دويرفه
زیده هيا له شكه رى و مشه ييا سويار و په يايان و كاروكوكا وان ديتى،
هروه كى د قى ريژه هه لبه ستى دا هاتى، باشت ديت كو بره فت:

هه گهر مروّف بره فت لى سه رى مروّفى ل جهى خوه بت

چيتره ژ وى كو په هله وان بت لى سه رى وى لبر پيان بت^(۲)

هنده ك ژ له شكه رى وى يى په يا كو ژ ترسا گيانى خوه د چالك و
قورنه تان را خوه فه شار تبون، ب گولله يا سه ريزان لسهر ناخا تارى سه رى
خوه دانان و زاروكين كو د گوندان دا ماین ب ناگرى هاتنه سوتن. ناگره كى
وه سا ل وان ده فه ران هه لكرن كو به رى گرانيتى وه كى شه مايى لى هات. پير
و گه نج فيكرا سوتن و ژن و زاروك دانه به ريك. كه سى كو بوويه گرفتارى
سه ريزان، سه رى وى ما بى له ش و له شى وى ژ سه رى فه بوو. هندى بوو
ته مه دوى و قهره بالغ خوه دا بيژى بوو روژا قيامه تى. نيك ب بيهيژى
كه تبوو دناف ناخ و خوینى دا و رويسى نيكى ژ خوينا دلى بيوو وه كى
گولشليزان. ده سته كه ك ب دژوارى د بهر شه پى را چووبوون و ده سته كه كى

---

(۱) هندى من لى نپرى من چ ده قى وى راسپاردى د قى ده ستنقىسى دا نه ديت.

(۲) گريز بهنگام سر در بجای به از پهلوانى و سرزير پاى.

دهست ژ گیانیّ خوه بهردابوون.^(۱)

دهمیّ روژ ئاقابوونیّ دهست ژ کوشتاریّ بهردان. (حسام الدوله) و فهوجا (شاسرو ژریمان اول) بنه جها خوه دانانه گوندیّ (قره تپه) کویا ب رهخ رووباریّ (خشنو) فه. (حسام الملك) و (نصر الملك) ژیهر ته نگافییا جهی دگهل سیّ فه وجینّ هه مه دانیّ و دوفه جینّ قه زوینیّ و هندهک ژ سویاران بنه جها خوه دانانه گوندیّ (قاشق) کو چاریکه کا فه رسه نگیّ ژ (قره تپه) دووره. ژ ههر کاروانه کیّ له شکهری هندهک زیره شان هنارتنه چانوره خان. شه فیّ بیهنا خوه فه دان و سپیدیّ پشتی (حسام الدوله) گه هشتی، فیکرا به ره ف (تیکان تپه) دانه ریّ.

دهمیّ ئەلند ل دونیاییّ دیار بووی

میّری و مار تیّک هاتن و تیّک چوون

فهوج فهوج سوپا که تنه ریّ

ههروه کی ژبه ر بای پیل ب ده ریاییّ بکه فن.^(۲)

---

(۱) ئەف دیمه نه ژی نفیسه ری ب هه لبهست فه هاندیییه، ده ما دبیزت:

ز دند آتش انسان در آن مرز و بوم	که شد سنگ خارا بگردار موم
ز پیر و جوان یکسره سوختند	زن و بچه بر یکدگر دوختند
کسی کو گرفتار سرباز شد	سرش بی تن و تن ز سر باز شد
ز بس دود آتش شد و ازدحام	تو گفتی قیامت نموده قیام
یکی زار افتاده در خاک و خون	یکیرا رخ از خون دل لاله گون
گروهی کمر بسته بر جنگ تنگ	گروهی ز جان شسته بودند چنگ
(۲) چه شد صبح صادق ز چرخ آشکار	بجنبیدند بر خویشتن مور و مار
فتادند بر ره سپه فوج فوج	چو دریا کو از باد آید بموج

هه می جها سویاریئن (شاهسه فهن) پی شه نگین کاروانی بوون و نه و ری کو پی کتر و شکو دارتر ژ فه وجین دی و په یا و سویاران ب ری دچوون.
 چوار ده مژمیر ژ روژا (۸ / ذیحجه = ۱۱/۱۱/۱۸۸۰ن) بوریبوو کو نه و چونه د (تیکان تپه) دا. ژ وان یین دگه ل (فیض الله بیگ) ی و ژ ه ژاران ئیک ژی نه مابوو د ویری دا، لی (تیکان تپه) بخوه گونده کی مه زن بوو کو که تبوو د نافه را دو چیا یان دا و ئا فاهیین مه زن و مزگه فت و حه مامین گه له ک باش لی بوون.

چونکی وان دابوو دلی خوه کو شه ری بکه ن، له و به ری بره فن ل دۆرماندۆری گوندی و ل سه ری هه ردو چیا یان سه نگه ریئ موکوم بو خوه چیکر بوون و گه له ک ئار و گه نم خرپه کربوون، لی ده می ره فی وان هه می به ری پیا فه دان و پتیریا وان سوئن، کو ژبلی گره کی ئاخ و خوه لیلی تشته کی دی ژئی به رچا فه نه دبوو. ژ هه ر لایه کی فه گازییا مرن و ویران کرنی دگه هشته گوه می مرؤفی^(۱).

دیسا زی ره فانیئ پی شه نگ ژ سه ریا ز و سویاران دانانه دۆرماندۆری له شکه رگه هی و سه نگه ر چیکرن. ب شه فی (علی اکبر خان) ی سه ره نه گی فه و جا (منصور) ا هه مه دانئ دگه ل (ولیا خان یاور) و سویاریئن (چهاردولی) ل هه می جهان ل دۆرین له شکه رگه هی خه ریکی زی ره فانیی بوون.

روژا دو یقدا نیژیکی نیفرۆ ده نگوباس ئینان کو کوردان هنده ک ژ

---

(۱) بخوه نه قرسته یه راما نا دیره کا هۆزانی یه کو تیکله که ژ زمانین فارسی و عه ره بی، ده می دبیرت:

هر طرف آمد بگوش جان خطاب   هان لدوا للموت وابنوا للخراب

سه‌ریازین قه‌زینیی یین دؤریچ کرین کو بو تالانی چووبونه ژده‌رقه‌ی له‌شکه‌رگه‌ی. هینگی (نصر الملك) ل جه‌م (حسام الدوله) ی بوو. پشتی وان ئە‌ف‌باسه‌ بهیستی (علی اکبرخان) ی سه‌ره‌نگ فریکرنه‌ جه‌م (عزیزالله خان) ی سه‌رتیپ و یا چیبوی بو قه‌گی‌را. نافیری پشتی بهیستنا فی‌ی باسی، هه‌می سویارین خوه‌ ئاگه‌هدار کرن کو بی‌ گیرۆ‌بوون پی‌ خوه‌ بیخنه‌ د رکیبان دا. (اسفندیار خان) ی سه‌رتیپی سویارین به‌ختیاری دویف وی که‌فتن و دگه‌ل هه‌می سویارین خوه‌ سویار بوون:

هه‌می شیره‌می‌رین قادا شه‌ری

کو د شه‌ری دا وان دگوتنه‌ پلنگان، رویفی

هه‌می وه‌کی می‌را رابونه‌ سه‌ر خوه‌

بو یارمه‌تیدانا له‌شکه‌ری به‌ره‌ف ژده‌رقه‌ چون

ده‌می ئە‌ف‌باسه‌ دنا‌ف له‌شکه‌ری دا به‌لا‌ف بووی

های و هوو ژ چوار ره‌خانقه‌ بلند بوو

ژبه‌ر غیره‌تی مویین له‌شی بوونه‌ سیخ

خوه‌ دا بیژی سه‌ره‌تیرن یین ژ جلکان ده‌رکه‌تین^(۱)

(علیرضا خان) ی سه‌ره‌نگی توپخانا (مبارکه) ب دو توپانقه‌ و سویارین

---

(۱) همه شیرمردان میدان جنگ
 همه قدّ مردی برافراختند
 که در جنگ رویاه خواندی پلنگ
 ز لشکر بیاری برون تاختند
 بلشکر چو پپجید این گفتگوی
 میاهوی برخواست از چار سویی
 ز غیرت بشد راست مو در بدن
 که گفتی سنان رسته از پیرهن

(سليم خان چهاردولى) ژ بو هاريكاريي ژ جهیّ خوه ب ریّ كه تن و هه تا
(جوانمرد)یّ كو گوندیّ (آقا پاشا)ییّ برازاییّ (قادر ئاغاییّ موكری) یه،
هه سپین خوه راكرنه چارگافان و سه نگرین كو خه لكیّ گوندی چيكرین، وان
ب لیّدانا گولله تۆپ و تفه نگان هه رفاندن.

میّرخاس ده میّ گه هشتینه (جوانمرد)

روییّ شیّری ژ ترسان دا زهر بوو

خه لكیّ (جوانمرد) گوتن ئە فمّه مرده میّره كییه

میّرخاستر ژ فی گه نجی میّر نینن

ژ خوینیّ هه می جه وه کی ده شتیّ گولره نگ بوو

جیهان لبر (جوانمرد) بیان ته نگ بوو^(۱)

ئو كه سیّ كو ب گولله تۆپا ئاگرین توش نه بووی نه چار بوو ره قینیّ
بهبه لبژیرت، لیّ پشتی ده مژمیّره کیّ دیسان ده نگو باس گه هشتن كو كوردان
سویارین (شاهسه قه ن) یین دۆرپیچ كرین. دو هیّزین په یا ژی بو

---

(۱) سه ره تا دقیت بیژین كو د فان دیره هه لبه ستان دا په یفا (جوانمرد) دو رامانا دده ت، یا
ئیکیّ نافیّ وی گوندی یه بیّ وان هیّرش برینه سه ر و یا دووی ژی خه سله تیّ میّرانییّ یه
بو كه سین دلیر، یاکو ئە م ب كوردی دبیزینیّ (میّرخاس). هه رچه وا بت نفیسه ری ئە ف
دیمه نه ژی ب فی رهنگی ب هه لبه ست قه هاندییه:

رخ شیر از هیبتش زرد شد	جوانمرد چون بر جوانمرد شد
جوانمرد تر زین جوان مرد نیست	جوانمردیان گفتند اینمرد کیست
جهان بر جوانمردیان تنگ شد	ز خون سربسر دشت گلرنگ شد

پشسته قانونی کرن ژوان چوون، لی هیژ ژله شکه رگه هی دهرنه که تبوون کو دهنگوباسی سهرکه فتنی گه هشت و سه ری هنده ک کوردان دگه ل چه ندین تالانان ئینان و شه ش سویارین (شاهسه فهن) ژی هاتبوونه کوشتن.

(علیرضا خان)ی سهره ننگ و سویارین (سلیم خان)ی ژی دگه لدا ژیه ر دویرییا ریکی و نه بوونا ده می، هه ر وی شه فی زفرینه فه .

روژا (۱۰/ ذیحجه الحرام = شه مبی ۱۳/۱۱/۱۸۸۰) ژیه ر جه ژنا قوربان ئه وان ل (تیکان تپه) بیهنا خوه فه دان. سه ربازین له شکه رگه هی ژ بو سلامه تییا (علیحضرت شه ریاری - روح العالمین فداها) وی روژی کرنه جه ژن و گه له ک قوربان ی فه کوشتن.

(سیف الدین خان)ی کوپی (سردار)ی^(۱) و (آقا پاشا)یی برازایی (قادر ناغا)ی هاتنه د ناقله شکه رگه ها سه رکه فتی دا. ده می سه ربازین تورک بهیستین کو (آقا پاشا) یی هاتی، بیی همدی خوه ژ جهی خوه دانه ری و به ری خوه دانه بنه جها وی داکو ناقبری بکوژن و تولا خه لکی (میانداوب)ی ل وی فه که ن. (حسام الملك)ی بله ز خوه گه هانده ویری و نه هیلا سه رباز وی بکوژن.

روژا (۱۱/ ذیحجه = ئیکشه مبی ۱۴/۱۱/۱۸۸۰) (حسام الدوله) ب دو فه وجین (ژربایجان و ژریمان اول) و توپخانا نه مساوی (اطریشی) دگه ل هنده ک سویاران دیسان ژیه ر ته نگییا ریکی ل پیشیی دچوون و بنه جها خوه

---

(۱) (سیف الدین خان) کوپی (عزیز خان)ی سهرداری (بوکانه). بنیره: شوپشی شیخ

عوبه دیدوللا... ژیده ری به ری، بپ ۷۱

داناڼه کهلها (بوکان) کو سهر ب (سیف الدین خان)ی کورپی (سردار)ی څه بوو. ناقبری ب نازوقی له شکهری و ئالفی دوارا و هنده ک تشتین دی گه له ک خزمه تا وان کر. و ل گونده کی نیزیکی (بوکان)ی سهربازان پازده که سین ئیخسیر کو خه لکی (میاندوآب)ی بوون رزگار کرن و گه هاندنه ریژین کاروانی له شکهری.

ب شه فی مانه ل (بوکان) و سپیدی به ره څ گوندی (ملالر)^(۱) دده نه ری. ل فی جهی (خان بابا خان)ی کورپی (مجید خان)ی کو ژ لایی (شیخ عبید)ی څه ببوو حاکمی (ساوجبلاغ)ی و پشتی شکه ستنا شیخی په نا ئینا بوو بو له شکهرگه ها (اعتماد السلطنه)ی، ناقبری ئه و بو پیشوازیی فریکربوو پیش کاروانی له شکهری عه راقی څه داکو د ریکی دا نازوقی له شکهری و ئالفی دوارا بده ته له شکهری، و له شکهری بڼه جا خوه دانا د کهله ی څه .

ده می سهربازان ناقی (خان بابا خان)ی بهیستین بیی پرسیار قرژینه سهر سهری وی و ئه و ب پازده مروقتین ویڅه کوشتن و که سوکارین ناقبری یین دپتر خوه د حه مامی څه^(۲) څه شارتن. سهربازان هیرش کرنه سهر حه مامی، ئه و ژی ژ خوه بی هیفی بوون و دو سهربازان دده نه بهر گولله یان وره خه کی دیوار ده ریفن و ب شه فی تیړا دره قن.

ده مه کی ئه څه دهنگوباسه گه هشته (حسام الدوله)ی کو شول ژ دهستان ده رکه تبوو و (خان بابا خان) هاتبوو کوشتن، لی ئه گهری کوشتن ناقبری پتر

---

(۱) مه لاله: گونده که کو دکه فته ناقبره (بوکان) و (میاندوآب)ی دا. بنیره: هه مان ژیده،

(۲) محمه د حه مه باقی یا نفیسی (گوندی حه مامیان). بنیره: هه مان ژیده و هه مان بهرپر.

خه لکى (مياندواب) ى بوون کو دگه ل وى کاروانى له شکه رى دا بوون.
وان سپيدى ژ (ملالر) دانه رى و ل ئىک فه رسه نگيا ساوجبلاغى
راوه ستیان. فه وجا (شاسرو ژریمان اول) ل ویرى نه راوستیان، به لکو ئه و
به ره ف (قره قشلاق) یفه چوون و گه هشتنه کاروانى له شکه رییى (اعتماد
السلطنه) ى. لى (نصرالملك) و (حسام الملك) و (عزيزالله خان) ى سه رتپ و
(علیرضا خان) ى سه ره نه گى توپخانا (مبارکه)، به رى کاروانى ژ (تيكان تپه)
ب رى بیخن، دو گروپین سه ربازان ژ فه وجا (منصور) دگه ل (آقا حسین
سلطان و رستم سلطان) و پینجى سويارین (شاهسه فه ن) و (سليم خان) بو
سه حوسپین ریکى هاتنه هنارتن.

هنده ک سه ربازين تورک کو ژ بو تالانى ژ له شکه رگه هی قارى بوون، کورد
ب دویفدا چووبوون و دو ژ وان کوشتبوون. ل قى ناڤه ينى (حسین سلطان)
و (رستم سلطان) و سويارين (سليم خان) ى و (شاهسون) ان هه فریشى وان
بوون و بیست ژ وان کوردان کوشتن و سه ربازان له پین وان رزگار کرن. لپه ى
قى ئیدی هه می توپخانه و فه وچ و سويار قیکرا ب رى که فتن هه تا
گه هشتينه (حسام الدوله) ى ل گوندی (ملالر).

رؤژا ئیکشه مبی (۱۸ / ذیحجه = ۱۸۸۰/۱۱/۲۱)^(۱) چوار ده مژمیر ژ رؤژى
بووربوون کو ئه و که تنه ناڤ (قره قشلاق) ى. هه ر ل قى ده می ده نگوياسى
مرنا خودى ژى رازى (حشمة الدوله) ى ژ (دارالخلافة) یى گه هشته (حضرت

---

(۱) بخوه رؤژا ئیکشه مبی دبه (۱۸ / ذیحجه) لى نفيسه رى نفيسيه (۱۷ / ذیحجه).

اجل اکرم - سپهسالار اعظم^(۱). ئه و بله ز ژبو ریکهستنا له شکه ری ب ری
کهفت و روژه کی به ری کاروانی له شکه ری بی عه راقی بگه هت، ئه و هاتبو و د
(قره قشلاق) دا.

---

(۱) مه بهست ژبی (حاجی میرزا حسین خان - مشیر الدوله) یه کو مه د په راویژن به رپه رین
چووی باسی وی کرییه .

پشکا دوازدی

فہ گیارہانا سہرہاتیبیا چوونا لہ شکرہن سہرکہفتی بۆ دہقہرا (سہرگہقہر) و
(سہنگور) لدویف فہرمانا (حضرت اجل اکرم حاجی میرزا حسین خان مشیر
الدولہ) یں سوپاسالاریں مہزن داکو بدویف (شیخ قادر)ی و (حمزہ ناغا)ی
بکہن و دلن کوردین بائیرکن ساوجبلاغ و موکری خواهش بکہن

پشتی ہاتنا سوپاسالاریں مہزن و گہشتنا ہمی لہ شکرہی عہراقی بۆ
(قرہ قشلاق)، رۆژا ئیکشہمبی (۱۸ی ہیفنا نافبری)^(۱) ژبۆ سلامہتیبیا
جہنابی موبارہکی (علیحضرت قدر قدرت شہریاری - روح العالمین فداہا) و
پیروزبیا جہژنا (غدیر حُم)^(۲) ہمی ہمی سوپای کرہ جہژن... ہمی
پلہ دارین مہزن و بچویک چوونہ خزمہتا جہنابی وی یی موبارہک^(۳) و ہەر ئیک

---

(۱) بخوہ رۆژا (۱۸/ ژیحجہ) دبتہ رۆژا ئیکشہمبی، لی نفیسہری نفیسبیہ دوشہمبی.

(۲) غدیر حُم: ناقی دہقہرہکی یہ د ناقبہرا (مہککہہ و مہدینہ) دا کو لدویف باوہریبا
شیعیہیان ل رۆژا ۱۸ی ذیحجہ پیغہمبہری د حہجا خاترخواستنی (حجۃ الوداع) دا، دہمی
ژ حہجی زفرینہقہ ہمی حہجی ل فی دہقہری کۆم کرن و گۆتی: "ئیمام علی (وہلی و
وہسی و برا و جینشین) منہ ژ لایی خودی قہ و ہەر کەسی ئەز مەولایی وی ب م علی
ژی مەولایی و بیہ". لہ و ژ وی رۆژی و ہیرقہ شیعیہ وی رۆژی دکنہ جہژن و ناقی وی ژ
کرینہ (عید غدیر حُم).

(۳) مہرہم ژ جہنابی وی یی موبارہک، ئانکو چوونہ جہم سوپاسالاریں مہزن (میرزا حسین
خان)ی.

ب وی تشتی کو ههژی وی بت و ب خوه شره فتاری و میهره بانیین جوراوجور
 فه هاتنه پیشوازیکن. پشتی سلاقکرن ل پله داران، هه می ئاگه هدار کرن کو
 کۆمبوونه کی گریدهن دا هیزه کی رهوانه بکهن بو دویفچوونا (حمزه ئاغا)ی و
 (شیخ قادر)ی.

ژ بو بهرژه وهندی کۆمبوون گریدان

روینشتن و ئاخفتن و رابوونه فه^(۱)

ل تالیی که سین کو دهستپیشخه ری کرین بو جانفیدایی (حسام الملك)^(۲)

بوو کو لسهر داخوازا خوه قیا بچته
 (مه رگه فه ری) و ههروه سا (عزیزالله خان
 سرتیپ) زی بوو کو قیا بچته لایی
 (مه نگور)ی.

روژا (۱۹ی) = دوشه مبی ۲۲/۱۱/۱۸۸۰ن

(عزیزالله خان سرتیپ) و (علیرضا خان)ی

سه رهه نگی توپخانای ب چوار توپانفه

و سویاریین (قاراپایاق) ب سه رکردایه تیبیا

سه رهه نگ (حه سه نه لی خان)ی و دوسه د

(۱) پی مصلحت مجلس آراستند نشستند و گفتند و برخواستند

(۲) ل قیره و چه ند ریزکان پشتی فی زی ده می نا فی (حسام الملك)ی دهیت، همه باقی ب

شاشی فه نا فی وی ب (حسام الدوله) ئینایه. بنیره شورشی شیخ عوبهیدوللا... ژیده ری

به ری، بپ ۷۴ و ۷۵

که سین (دویرن و ئیرانلو) و سویارین (بهختیاری و یوردچی) و فهوجا (قهرمانیه) و هفتهم هیژا ب کوما (ههسه نعه لی خان) ی جه نه رال ژ له شکه رگه هی به ره ف (لایجان و مه نگور) ب ری که فتن.

هه ر وی رۆژی (حضرت اجل اکرم) ی سوپاسالاری مه زن سه ره رای ب ری کرنا فی له شکه ری، ئه و بخوه ژ له شکه رگه هی ده رکه فت و ل ده می زفرینی ب مه ره ما ئه حوالپرسی و سه ره دانی چوو د چادرا (حسام الملك) ی فه .

رۆژا (۲۰ی هه یفا نافبری = ۱۸۸۰/۱۱/۲۳ز) (حسام الملك) ژی ب دو توپین نه مساوی فه دگه ل جه نه رال (فاگنه ری) و دو توپین که فن دگه ل (محمد ئاغای یاور) و فهوجا (شاسرو ژیمان اول) دگه ل (مسیو بارون) ی^(۱) و (آقا خان سرتیپ) دگه ل چوارسه د که سان ژ فهوجا چواری یا ته بریزی و فهوجا شه شی یا (قراگوزلو) ب سه رۆکاتیا (فضل الله خان سرهنگ) و فهوجا (منصور) یا (علی اکبر خان سرهنگ) و فهوجا (مُخبران) یا (میرزا علی) کو سه ر ب جه نابی (ناصر الملك) فه یه^(۲) و سه د سویارین (قراگوزلو) دگه ل (ولیاخان یاور) و (یوسف خان) ی^(۳) سه رتیپی (شاهسه فه ن) ان دگه ل

---

(۱) مسیو بارون که سه کی نه مساوی و سه رۆکی توپخانه یا (مبارکه) بوو.

(۲) ناصر الملك: نافی وی یی دروست (ابوالقاسم خان قراگوزلو) یه کو ژ که سایه تین سیاسیین سه رده می (ناصرالدین شاه قاجار) و چوار شاهین دویف وی دایه . ماوه یه کی ئه و فرمانره وایی کوردستانی بوو . ئه و که سه کی توره فان بوو و ئیکه م که سی ئیرانی بوو کو ل زانکویا (ناکسفورد) بریتانی بخوینت و گه له ک پله و پایه د حکومه تین ئیک ل دویف ئیکین ئیرانی دا وه رگرتینه .

(۳) حاجی یوسف خان کو نافدار بوو ب (شجاع الدوله)، ل سالا ۱۲۹۰ کۆچی فه رمانره وایی ئورمی بوو و وی داخوازا خویکی ژ خه لکی وان گوندان کر یین کو لژی دهستی شیخ

چوار سہد کہ سان، و (خان کشی خان قاراپاپاق) ب سہد کہ سانفہ و (یوسف عہلیخان) ئ سہر کردہ یئ (خلخالی) ب سہد کہ سانفہ، و (محمد قلیخان شاہسہفہن مشکین) ب سہد کہ سانفہ و (قربانعلی خان) ئ کورئ (فچل علی خان شاہسہفہن مشکین) ب سہد و پینجی سویارین (قراجه داغی) فہ^(۱)، (عالیشان بیگ) و (سردار بیگ قوجہ بیگلو) ب پینجی سویاران فہ و (طہماسب قلیخان) ئ سہر کردہ یئ سویارین (قراجه داغی) ب سہد کہ سانفہ بہرہ ف (مہرگہ فہ) ئ فہ چوون.

عوبہ یدوللای، ئ نالیگریئ شیخی گوتن ئەم خویکی نادەین، لەو ب فەرمانا یوسف خانی ہندەک گوندین شیخی ل دەفہرا (مہرگہ فہ) ہاتنہ سوتن و چل و پینج کہس ژژن و میرین فان گوندان ہاتنہ کوشتن. ئەف کوشتارہ ئیکہ مین شہر بوو کو د نیقبہرا مریدین شیخی و ہیزین دەولہ تی دا رویدای.

(۱) قراجه داغ: دەفہرہ کا کوستانای یە دکہ فیتہ نیقبہرا رویارئ ئاراس و باژیری تہ بریز و باژیرکی (مشکین شہر) دا.

سپیدہیا روژا (۲۱ئ کۆچی = ۱۸۸۰/۱۱/۲۴ زاینی) (حضرت اجل اکرم) چوو
د (قادرآباد) دا. پشتی ب ریکرنا کاروانی له شکهری ئه و زفرینه فه، لی (حسام
الملک) د ریکی دا ژبلی وی روژا کو بو دابینکرنا ئازۆقه ی ل (دهربه ندا
سلدۆز) ئی مای، ئیدی ل ویژی نه ژیا.

روژا (۲۴ئ = ۱۸۸۰/۱۱/۲۷) ئه و چوونه د باژیرکی (اشنویه) دا و دو
روژان ژبه ر نه خوه شیا ریکی و هاتنا بارانی ل ویژی بیهنا خوه فه کرن.
جه نه رال (فاگنهر) ژ ویژی زفریشه (قره قشلاق) ئی و (توپخانه) راسپارته
(مسیو بارون) ی.

روژا (۲۶ئ = ئانکو ۱۸۸۰/۱۱/۲۹) بپیار هاته دان کو کاروانی له شکهری
ژ باژیژی (اشنویه) به ره فه گوندی (آق بلاغ) کو ل سی فه رسه نگیا ویژی بوو
ب ری بکه فن.

دهمی ل وی دهشتی فوج بنه جه بووی

خۆ دی بیژی ئه رد بوو ده ریا و فه وچ بوو پیل

ژ دهنگی سمین هه سپان ژ چه پ و راست

هه وارین ماسیان چوونه ئه سمانان

ژ بهر توپا و توژا سوپای

ماسی له رزی و هه یف غه ییری

دهمی خه لکی مه رگه فه ری باسی هاتنا له شکهری بهیستی

مه رگه فه ر بو کوردان بوو جهی مرنی^(۱)

---

(۱) در آن جلگه وقتی ستون گشت فوج تو گفتی زمین بحر شد فوج موج

سه ره تا سويارين (قوجه بيگلو) و فه و جا (مقرب الخاقان آقا خان سرتيپ) ژ بو زيره قانيي و خوه شکرنا ريکي ب ري که فتن. پاشي فه و جا نه مساوي و توپين که فن و نوي و فه و جا شه شي و فه و جا (منصور) و ب هه مي که لويه لين خوه فه ب ري که فتن. وي روژي فه و جا (مخبران) دانا بونه دويماهيا کارواني^(۱) و (حسام الملك) بخوه ب هه مي سويارين خوه فه و سويارين (يوسف خان) و (قاراپاق) و... هند دگه لدا، ل سه نته ري کارواني له شکري و ب ره خ توپانقه دچون. ب هه مي ريکوپيکيا خوه فه نه و گه هشتنه بهر ليقا ته نگه رييه کي: چيايه کي بلندي و ه سا ل هنداق خوه ديتن، کو مروف بشيت ب دهستان گيسک و بهر خان نيچير بکه ت.^(۲)

پشتي کو (مسيو بارون) ي سه روکي توپخانه يا (مبارکه) ريک ديتي کو ل چيايه کي خوري بهر بوو و ريک ته نگ بوو و هه مي پري نشيقي و نه فرازي بوو و وي زاني کو سه رباز و توپچي نه شين توپان د وي ري را ببه ن، له و باشتر ديت کو دوباره فه گه رته فه (اشنويه) و هنده ک ژ له شکري بهيلته دگه ل توپخانه يي ل (اشنويه) و له شکري مائي ژ په يا و سوياران به ره فه

ز ضرب سم اسب از چپ و راست   فغان از سمک بر سموات خواست

ز عراده و توپ و گرد سپاه   بلرزيد ماهي و بگرفت ماه

ز لشکر چو بر مرگور شد خبر   بر اکراد شد مرگور مرگ ور

(۱) ل فيره نفيسه ري په يفا (چنداوول) يا بکار ئيناي واته (نه و که سين کو ل دويماهيا له شکري دچن دا ژ پشتفه زيره قانيي ل له شکري بگرن) و بهرامبه ري په يفا (هراول) زي يا هه ي کو نه و بهر وفازي فنيه، واته (نه و که سين کو ل پيشيا له شکري دچن).

(۲) ل فيره (گيسک و بهرخ) رامانا هه ردو بورجين نه سماني (جدي و حمل) ددهن:

آمد فراز کوهي کاندر فراز آن   بتوان بدست کردن جدي و حمل شکار

(مه رگه قهر) ب ری بکه فن.

(حسام الملك)ی ئەق چەندە پەسەند نەکر و بریار دا هەمی تۆپ و جەبلخانەیان ژ هەسپان قەكەن و ئەو تۆپ و جەبلخانە دانە سەر ملی سەربازان و دناق وی بەفر و سەرمایی دا وان د وی ریکا تەنگ را (یا کو میروی نەدشیا تیرا بچت و چەنگالین پلنگی خوە ب بەرین ویقە نەدگرتن) هەتا دو فەرسەنگان برن. شەش دەمژمیر ژ شەقی بۆریببون دەمی ئەو چووینە دناق سەربازگە هی دا.

سپیدی مانە ل وی ری دا سەرباز بیھنا خوە قەدەن و (مسیو بارون)ی بو سەحوسیین ریکی دگەل دوسەد غەریب (بیانی)^(۱) هەتا فەرسەنگەکی چوونە پیش و دیسان زفرینە قە و گۆت: "ئیدی فیجا ب سەربازان ژ ی ئەم نەشیین شان تۆپان ببەین، چونکی گەلەك جەین ریکی فرەكەنە و ئەو فرەكە ئاستەنگن د ریکا فەگواستنا تۆپان دا. چ گاقا وە نەقیا فەگەرنە قە (اشنویە)، ئەز ب ئیکجاری دی خوە ژ هەمی کار و خزمەتان قە کیشم". دەنگوباس ژ ی گەهشتببون کو (قادر)ی کو ری (شیخ)ی ب دەھ هزار کەسانقە بی د ریکی دا.

تۆپخانە و فەوجا (شاسرو ژریمان اول) بەرھەق کرن و وی گۆت: "لسەر داخووا خوە، ئەز خوە ژ کاری دویر دئیحم و دیار دکەم کو ژ قیرە و پیقە چ ب دەستی من نینە و هەرچیا (حسام الملك) دەستوری پی بدەت ئەم دی

---

(۱) حمەباقی گۆتیبە (لە گەل دو سەرباز دا)، ل یا راستتر (دوسەد سەربازین بیانی)نە.

بنیرە شۆرشى شیخ عوبەیدوللا.. ژیدەری بەری، بپ ۷۷

ئاگەھداريىن ۋى بىن و سەرىپچىيا ۋى ناكەين" (۱).

پىشتى ۋى دەست ژكاركېشانا خوه راگەھاندى، ھېژ كاروان ب رى
نەكەفتى ئەو ب سەرباز و توپخانا خوه ۋە گەشتنە بنى چىاي. (حسام
الملك) ى ب دەستين خوه و سەربازان ژى ب قازمە و مەرىيلان، ب هزاران
زەحمەت و ۋەستىنانان ھندەك ژ فرەكەيان چىكرن و ديسان توپ دانانە سەر
ملىن سەربازان و د ويىرى را دەر باز كرن. ھەتا ۋى رادەى كو ۋەزىرى ژىرى
(مسيو بارون) ى و فرەنگيىن دى ۋەكى شاھى شەترنجى سەررەيى زەحمەتا
ھەسپان، ب لقينا پەيائىن بەيژ (مات) بووى، سەرسوورماى بوون و ژ
نەچارى دەسا ھافىتنە پەسنان.

دەستپىكا رۇژئاقابوونى بوو كو ئەو چوونە د دەقەرا (مەرگەقەر) دا.
ھەمى خەلكى دەقەرى ژ ترسا گىيانى خوه ب چيا و بىابانان كەفتن و
رەقىن.. كەسەك ل دەقەرا (مەرگەقەر) ئى نەھاتە ديتن و چيا رويداي ھەمى ب
تير و تەسەلى رەۋانە كرنە خزمەتا (چچرت اجل اكرم) سوپاسالارى مەزن.
(عبدالله خان زرزاق) كول چىايى د سەر (اشنويە) دا (سقناق) يىن (۲) خوه
ھەبوون و ھىچ فەرمانەك د دەرھەق ۋى و خەلكى (اشنويە) دا نەھاتبوو
راگەھاندن، لەو مايى خوه د ناڧىرى نەكرن. و ئەق بابەتە ژى گەھاندنە
جەنابى موبارەكى ۋى.

سوبەيا ۋى رۇژى (مقرب الخاقان تيمور پاشا خان) دگەل كۆمەكا

---

(۱) ئەق ئاخفتنە يا (مسيو بارون) ى بوو كو گۆتە توپچى و سەربازين فەوجا خوه (شاسرو

ژيمان اول) كو ھەردو بيانى (نەساوى) بوون.

(۲) سقناق: ئانكو ئاسىگەھ، جەيىن ئاسى، سەنگەر و چەپەرىن ئاسى.

پله داران پشتی بهیستی کو کاروانی له شکه ری یی چوویه د ده قهری دا، ئه و
 ژی چوونه د ده قهرا (مه رگه قهر) ی دا. چ تشتهک د باژیر و گوندان دا نه بوو.
 له شکه ر ژ لایي نازوقه ی و ئالفی د هواران قه ته نگاډ ببوون. (عبدال حسین بیگ
 نایب) کو (حسام الملك) ی ئه و هیلابوول (بالغچی: کو گونده که سه ر ب
 سلدوز قه) دا نازوقه ی به ره ه ق بکه ت، ژ که ره ما خودی ل ه هوارا وان هات.
 وی سه د بارین ئاری ئینان و رادهستی کومه کا سویارین (قراگوزلو) کرن کو
 دگه ل پایه بهرز (ولیکان یاور) بوون و وان پینجی ژ وان ب حیشتین (حسام
 الملك) ی و پینجی بارین دی ژی ب د هوارین کریگری ژ (قاراپاق) ان
 قه گوهاستن و گه هاندنه سه ربازگه هی. ئه قه د ده مه کی دا بوو کو ری د گرتی
 بوون و پتر ژ گه زه کی^(۱) به فر باریبوو. ژ به ختی بلندی (پادشاه جم جاه
 عالم پناه) ئه ق چهنده بوو ئه گه ری ئیمنبوونا سه ربازان و ره قینا له شکه ری
 (شیخ) ی.

ئو ده ه روژان مانه ل (مه رگه قهر) ی و ئیدی ئه و پشتراست بوون کو د
 قی زقستانی دا ئه و هیچ لقینه کا شاش ناکه ن، له و زقزینه قه ئورمیی و
 گه هشتنه سوپایی سوپاسالاری مه زن، کو ژ ساوجبلاغی و د ریکا راست را
 هاتبوو ئورمیی.

پشتی چهند روژان فه رمانا له شکه ری ده رکه فت کو (حسام الملك) بچته
 (خوی). ئه و ژی ئیکسه ر ده ست ب کار بوون و هه ر وی شه قی دو گه زین
 به فری که فتن، لی د سه ر هه بوونا به فری را وی سپیدی ب فه و جا خواهه قه دانه

---

(۱) گه زیان (ذرع): یه که یه کا که فنا پیقانی یه و به رامبه ری (۵۸) سه نتمیترانه.

ری. ده می ئه و گه هشتین نیفا ری، ده نگوباس گه هشتن کو (حمزه ئاغا ی) (سه رکه شی: گفیان) یا کری و ئه و و کورد یین بووینه ئیک، له و چوونا وه نهره وایه و دقیت هوین بزقپنه فه. ب وی حالی و ب په ریشانی فه زقپنه فه و هاتنه باژیری ئورمی و پاشی خوه به ره هق و ئاماده کرن کو بچن (لایجان ی)، ئی دیسان ده نگوباسه ک دی گه هشت کو ئه و پشتر بهیستی دره و بوو، له و وان باشتر دیت کو ل ئورمی بمین.

سی فه وجین هه مه دانی و دو فه وجین قه زوینی سه ره رای گرانیا دان و دکاکی و نه بوونا جهی، ئی وان خوه ژ زیره قانیا باژیری و ژ ده رقه ی باژیری نه دانه پاش و ب میهره بانیه دگه ل خه لکی ئورمی ب ری که فتن، ئی ژ بهر تووشبوونا سه ریازان ب ئیسا نه خوه شا له رزه تایا (مُطَبَقَة یی)^(۱) گه له ک سه ریاز مرن، هه رچه نده ئۆژدارین له شکه ری به رپرس بوون ژ چاره سه ری و تیمارکنا فه وجین قه هرگرتی و گه له ک ئی هشیار بوون و چاقدیرییا وان دکر و یا ژئی هاتی خه مساری تیدا نه کر. هه روه سا ده ه سه ریازین فه و جا (شه ش و منصور) مانه د بن هه رفته ی فه.

ده می (حسام الملك) ب قی چهندی ئاگه هدار بووی، خوه گه هانده ویری و حه فت که س ژئی رزگار کرن و ده ه که س ژئی گۆری ئاخا گه وه رهینا بهر پین جه نابی وی یی پیروژ بوون. و ئه وی زه ستانی مانه ل ئورمی. دیساقه (صدیق ی) کوپی (شیخ ی) زه لامین خوه فریکرن و داخووا لیبۆرینی ژ جه نابی پایه بهرز (امیر نظام ی) کر، ئی لدویف وان مه رجین کو وی

(۱) مُطَبَقَة: جوړه کی ئی شی یه وه کی (تیفو) یی کو تایا وی ناهیته خوار.

داناین، ب باشی نه هاته زانین کو لی بیورت.^(۱)

هره هفتی دو روزان (اقبال الدوله) و (نصر الملك) و (حسام الملك) ل جهه کی کوم دبوون و دگه ل کومه کا خه لکی باژیری دانوستاندن دکرن و گفتوگو لسره ده نگوباسان دکرن و ب ته ته ر(نامه بهر) ان را رادگه هاندن. پشتی جه ژنی^(۲) ب پیویست هاته زانین کو له شکه رگه هین خوه داننه ژده رقه ی باژیری و مانه چافه ری فهران و هاتنا (اعتماد السلطنه) ی^(۳).

(۱) نه ز نازم کا چه ند راستی بو فی ئاخفتنی هه یه کو کوپ پشت بده ته بابی خوه و شورشا وی، و بکه فته بهر پین نه یاری بابی خوه (نه یارین شورشا کوردی)، لی هه رچه وابت نه ف هه لویسته دنا ف شورشین کوردی و دنا ف بنه مالین نه میرین کوردان دا ده گمهن نینن و ب فه دانا بهر په ریین میژووی ده هان هه لویستین هوسا بهر چا ف دبن. لی ل قیره دیار دبت کو (شیخ صدیق) ی کوری (شیخ عبیدالله) ی بهر امبه ر لیژیوینی هنده ک مه رج بین داناینه بهر سینگی (حسنعلی خان گروسی: امیر نظام) ی و تشتی سه رنجر اکیشتر نه وه کو نه تنی (امیر نظام) ب فان مه رجان قایل نه بوویه به لکو لی نه بوویه ژی، و نه فه ژی هیمای زالبوون و سه رکه فتنا (امیر نظام) ی بوو د وی ده می دا.

(۲) ل قیره مه به ست ژ جه ژنی (جه ژنا نه ورژنی) یه، چونکی چه ند دیره کان بهری فی نقیسه ری گوتیه. (و نه وی ژفستانی مانه ل نورمی). و یا دی ژی چه ند په ره کان بهری فی نقیسه ری ناما ژه ب جه ژنا (غدير خُم: ۱۸/ نیجه) کربوو د پاراگرافا پشتی فی ژی دا دبیزت (دویمایا هه یفا جمادی الثاني اعتماد السلطنه گه هشت) و نه م دزانین د نافه را (۱۸ ی نیجه/ ۱۲۹۷ و جمادی الثاني/ ۱۲۹۸) دا چ جه ژن نینن ژ بلی (جه ژنا نه ورژنی). (۳) (امیر الامراء العظام مصطفى قلیخان اعتماد السلطنه) بهری شورشا (شیخ عبیدالله نه ری) سه روکی سوپایی (نازه ربایجان) ی بوو، لی پشتی ده نگوباسی هه لبوونا فی شورشی گه هشتیه (دارالخلافة) یا ته هرائی، بریار ژ باره گایی (ناصر الدین شاه قاجار) ده رکه فت کو نه و بته (فهرماندی گشتی کاروانی له شکه ری) د وی جه به ی دا.

ل دویمایا هیفا (جمادی الثاني)^(۱) (اعتماد السلطنه) گه هشت. پینچ
 رۆژان پشتی هانتی، (حسام الملك) دگه ل فه وجین سئینه یین (عاشقو) و
 سه د سویاران و گروپه کی موزیکرهنین له شکه ری و شه ش توپانقه ب
 سه رکردایه تییا (علیرضا خان گروسی) ب ری کوپیکی ره وانه ی (لایجان) ی کرن
 و (اعتماد السلطنه) بخوه دگه ل (نصر الملك) ی ده رۆژان پشتی چوونا
 کاروانی له شکه ری بو (لایجان) ی، دگه ل فه وجین (قه زوین) ی و فه وجه کا
 (ئه فشار) و سویارین (رحیم خان) ی و (فرخ خان چلیپانلو) و شه ش توپین
 بنگرتی (هاون) یین نوی به ره ده (مه گه قهر) ی ب ری که فتن. ئه ده کاروانه گه له ک
 ب ری کوپیکی ل (لایجان) و (مه رگه قهر) ی مان هه تا هه یفا (شعبان =
 خزیران) ی کو جه نابی پایه به رز (امیر نظام) ب فه ر دیت بیته (لایجان) ی.

رۆژا ئه و هاتی هه می فه وج و سویاران پیشوازییه کا وه سا ل (امیر نظام) ی
 کرن کو که س باوه ر نه که ت. ئه وی ژی به رامبه ری وان هه میان و کت کت
 خزمه تچیان ب میهره بانیه ره فتار کر. ئه و هه فت رۆژان مال و ویری و هه ر
 هه فت رۆژان قه ستا گوره پانا راهینان دکر، ب تایبه تی رۆژه کی هاته
 خیفه تگه ها له شکه ری و گه له ک په سنا دروم و ری کوپیکی و موکومیا سه نگر
 و چه په را و پاقرییا خیفه تگه هی کر و سه ربازیین نه خوه ش خه لات کرن و
 ده ستی خوه ب سه ری وان دا ئینا و فراقین د خیفه تا (حسام الملك) ی قه
 خوار.

موزیکرهنین هه مه دانی ب ره نگه کی وه سا پیرۆزیه ی و ب خیره اتنا (امیر

---

(۱) ل قیره هه یفا (جمادی الثاني) ده که فته د سالا دویفدا واته (۱۲۹۸ کۆچی) و ئه ده هیفه
 دبه به رامبه ر (مه ها گولانی یا سالا ۱۸۸۱ زاینی).

نقام)ی کرن کو ب پینجی (تومان)ان^(۱) هاتنه خه لاتکرن و پله یا (یاور) به خشیه (علی بیگ سلطان)ی موزیکژهن و وی رۆژی مزگینیا دهستویریا چوونه مالی دا هه می خولام و خزمه تچییان.

ئه و ههفت رۆژان مال و پیری و دوی ماوهی دا خوارن و دهستویریا بینفهدانی و پایه و پله دانه هه رکه سهکی کو ب سه رقه بت.

(۱) ئیک (تومان)ی سه رده می ناصرالدین شاهی به رامبه ر (۲۳۰,۰۰۰) تۆمانی نۆکه یان نیژیکی (۷۵) دولا رین نۆکه یه، واته پینجی تۆمانی هینگی دبیته نیژیکی (۳۷۵۰) دولا رین نۆکه.

دهقن وین نقیسارا کو تیدا په سنا خزمه تین (حسام الملك) هاتییه کرن
و بو جه نابی موباره کن (نائب السلطنه) یین وهزیرن شهرن (امیر کبیر) ی
هاتییه هنارتن

نه زگوری جه نابی ته یی پیرۆز بيم..

دهمی پله یا خزمه تی و هیژاتییا که سه کی گه هشته لوتکی، نه و نه پیدقی
په سندان یی، لی د سه رقی چه ندی را ژی پیدقییه باسی وان خزمه تین
هیژایین (عمدة الأمراء العظام حسام الملك) ی د قی سه فه را مه دا بو
(آذربایجان) ی^(۱) ب کورتی بگه هینمه خزمه تا وه.

ناقبری ل ده ستپیکا راسپارتنا وی بو قی سه فه ری، د ئیک روژ دا دگه ل
خودی ژی رازی (حشمة الدولة) ژ (داراخلافه) یی ده رکه فت. نه فه د ده مه کی
دا بوو کو شاهزاده یی خودی ژی رازی راستوراست ژ ریکا (گروس) ی ب ری
که فتبوو.

(حسام الملك) بله ز ژ (دار الخلافه) یی چوو (هه مه دان) ی و د ماوی پینج
روژان دا هه ر سی فه وجین (قراگوزلو) و سه د سویارین نوی یین خوه ب
ریکوپیکی کار کر و ئاماده کر و بله زه کا له ز ب ری که فت و چه ند روژان
به ری هاتنا شاهزاده یی خودی ژی رازی، نه و ل (گروس) ی ئاماده بوو و
جه نابی وه یی پایه به رز دزانن کو فه گوه استنا فان سی فه وجان ب وی

---

(۱) ل قیره مه به ست ژ (آذربایجان) ی هه ردو پاریزگه هین (آذربایجان شرقی و آذربایجان
غربی) یین نوکه نه.

له ذاتیی کاره کی ب ساناھی نه بوو.

و دهمی کو دگهل شاهزادهیی خودی ژئی رازی ب ری کهفتی و د ئاخا (افشار) دا ئو رویدانا ژ نشکه کیفه روی دای^(۱) و له شکه ری دهوله تی که تیبه دستیی فه رمانده یان، د وی شه پرزه یی و گرفتاریی دا (حسام الملكی) له شکه ری خوه ری کو پی کتر و ب ئه ساستر ژ هه میان ب ری ئیخست و ل سه ربا زگه ها (قره قشلاق) گه هشته کاروانی له شکه رییی ناوه ندی. و ل وی ری ژئی وی فه رمانا چوونا بو مه رگه فه ری (کو بنه جها شیخ قادری بوو) ب سینگه کی به رفره ه و هرگرت. ئه فه د دهمه کی دا بوو کو هر که سه کی ژ به ر ئاسته نگ و ئاریشان که رب ژ چوون بو قی ده فه ری فه دبوو و نه دقیا ن بچنه وی ری.

(حسام الملكی) سه ره رای دژوارییا سه رمایئ و زیده هییا به فری و نه بوونا ئارۆقه ی، گه له ک ب زه حمه ت ژ (اشنویه) ده رباز بوو و خوه گه هانده (مه رگه فه ری) و کا چه ند پیویست بوو هند مال وی ری و پاشی هاته راسپارتن کو بچته ئورمیئ.

دهمی ئه و ل ئورمیئ ژئی فه وج و سویارین خوه گه له ک ری کو پی ک دکرن و خه لکی ئورمیئ ب ره فتارین خوه یین باش ژ خوه رازی و دلخوه ش کر بوون. و ل قی داویئ ژئی هاتیبه راسپارتن کو ب سویار و فه وجین سیینه قه بچت و پشتگیریا کاروانی له شکه رییی (ساوجبلاغ) ی بکه ت و کاروانی

---

(۱) مه رهم ژئی ئه و گافه یا شاهزاده (حمزه میرزا حشمة الدوله) یی مامی ناصرالدین شاهی

له شكه ريبي (لايجان) ئى پىك بينت، و جهين گرنگين قى ده قهرى يين پى
هاتينه سپارتن و نيزىكى هزار سويارين (قاراپاق) و (مامش) زى يين
كه تينه ژير فرمانا وى.

يا ئىكى نه و گه له ك ريكخستى و ب ريكوپىكى ژ ئورمى هاته (لايجان) ئى
ويا دووى زى وى ل وىرى له شكه ره كى گه له ك ريكخستى و ب نه ساس
دامه زراند. و د ده مه كى دا كو ئويجاخين (قاراپاق) و (مامش) گه له ك ژ
هاتنا له شكه رى ده وله تى دترسيان و ل ده ستپىكى پترييا وان ته راويه را
ببون، لى (حسام الملك) ب شيوه كى وه سا بو ئيمناهييا وان و پاراستنا
ريكخستنا له شكه رى خوه هه ول دا كو هه مى ئويجاخا (مامش) و (قاراپاق)
باوهرى ب له شكه رى ده وله تى هات و ب ئيمناهي دگه ل وان مژويلى كار و
كاسبى بوون.

ويا ژ هه مى تشتان باشتر، هه رچى پيوست بت ژ بو پاراستنا سنوران و
زيره قاننيا جهين گرنگ و پترييا ريوبارين قى ده قهرى، وى گه له ك ب باشى و
ب هايدارى نه نجام داينه، كو جه نابى وه زيرى (فواید عامه)^(۱) هه رده م د
نقيسينين خوه دا په سنا ريكخستن و ريكوپىكى و گرنگيدانا وى ب بجهئنانا
راسپاردين له شكه رى دكر.

و ل قى ده مى كو نه ز (ئى جانگورى) وه) ژ (ساوجبلاغ) ئى هاتيمه
(لايجان) ئى و من له شكه رى وى ب چافين خوه يى ديتى، بى زيده گويى بو
جه نابى وه ديار دكه م كو نه ز په سنادارى (سه رباز و سويارين نه هه يقان

---

(۱) مه رده م ژى (حسنعلی خان گروسی) به.

خزمه تکریبین نوی و کارگری و سه ریا زگه هه کار ریخستی و ری کوپیک و پله دارین هیژا و چه کین وان یین نوی) مه و دیاره کو نه فه هه می ژ نه نجامی بایه خدان و باشی و هیژاتییا (حسام الملك) ییه، کو سه ره رای بهادارییا بنه مالا وی و ره سه ناتی و پاکنه ژادییا کو وی هه ی، هه روه سا د خزمه تا شاهنشاهی دا گه هشتییه پله یا کاملانی و د رییا فرمانداری و سوپاسا لارییی دا یی بوویه جهی شانازییا له شکه ری ده وله تی.

هه رچه ند من د ده رحه ق وی و هه می هه قالین وی دا ب خو شه ویستی و میهره بانی ره فتاریا کری، لی پاداشا فان خزمه ت و زه حمه تین کو وی د قی سه فره ی دا کرین و دیتین و بجهئینانا فرمانین هیژاییین کو نه و پی هاتییه سپارتن، گریدایی دلوقانییا شاهانه و لینیرینا تایبه تا جه نابی (اشرف والا - روحی فداها) یه.

نه مر نه مری جه نابی وه یی پایه به رزه

۱۲/شعبان/۱۲۹۸ کۆچی

۱۰/۷/۱۸۸۱ زاینی^(۱)

---

(۱) نه ف نامه یه (امیر الامراء العظام مصطفى قلیخان اعتماد السلطنه) ی بو شاهزاده (نایب السلطنه کامران میرزا) یی ناقدار ب (امیر کبیر) ی فریکریبو کو هینگی (وه زیری شه پ) ی بوو د حکومتا (ناصرالدین شاه) دا.

داوی

دو روژان پاشتر، سی سهد سهرباز ژ فهوجین سیینه، سیه توچیین (گروس) ی دگه ل (غلام حسین خان) ی پیشره و (رائد) ی فهوجا (منصور) ژ بو پاراستنا که لها (لایجان) قهستا (حسام الملك) ی کرن و وان فیکرا و جه نابی (وزیر فوئد) ژ ی دگه لدا، کاروانی له شکه ری دانه ری و هاتنه (ساوجبلاغ) ی و ب هه می ترسا کو خه لکی باژیرکی هه ی، وان ب ری کوپیکی دا ری و پاشی دو روژان بیهنا خوه فه دان و دیسان کاروان ب ری ئیخستنه فه و د ریکا (میاندوآب) و (صاین قلعه) و (بیجار) را زقرینه فه وه لاتی خوه^(۱).

خانزادی جانگوری (علی اکبر) ی سه رهنگی فهوجا (منصور) و کوپری (حسام الملك) ی، ژ بو هایدارکرن جه نابی (اعلیحضرت قدر قدرت همایونی - روحی فداها) نه فه پرتوکه کو هاتییه نافکرن ب (افتتاح ناصری) ل په ی وی یا من دیتی، گه هانده خزمه تا جه نابی وه. په رتوکا (نصاپی)^(۲) ژ ی کو ب

---

(۱) مه رهم پی نه وه کو زقرینه فه مالین خوه ل (تههران) ی. ههروه کی نفیسه ری یا فیای ب فی ئاخفتنی بیژت کو شورشا (شیخ عبیدالله) ی ب دویمای هات، ل نفیسه ب تیر و تهسه لی لسه روژانین دویمایی ژ شورشی و چه وانیا شکه ستنا وی و چاره نفیسی (شیخ عبیدالله) ی چ تشتهک نه نفیسیه.

(۲) محمه د حه مباقی دبیزت: (مه بهست له کتیبه که ی نه سهکده ر غوریانسی نه رمنیه، به لام نه م کتیبه به زمانی فارسی نووسراوه و نه بیستراوه ب زمانی فه ره نسایی بیت). بنیره (شورشی شیخ عوبه دیدوللا... ژیده ری بوری، بپ ۸۴)، ل ب بوچوونا من ئاخفتنا نفیسه ری یا دیاره، کو په رتوکه کا دی ژ نفیسینا که سه کی ب نافی (نصاپی) یا هه ی و ب زمانی فره نسی یا هاتییه نفیسین، چونکی (ناصرالدین شاه) ی وه رگپری تاییه تی خوه

زمانی فرهنسی هاتییه نفیسین، هه رب فی رهنگی یه یا من نفیسی. ئه و ژى
دی پهرتوکا خوه گه هینته جه نابى (اعلیحضرت اقدس ظل اللهی - روحنا و
روح العالمین فداها).

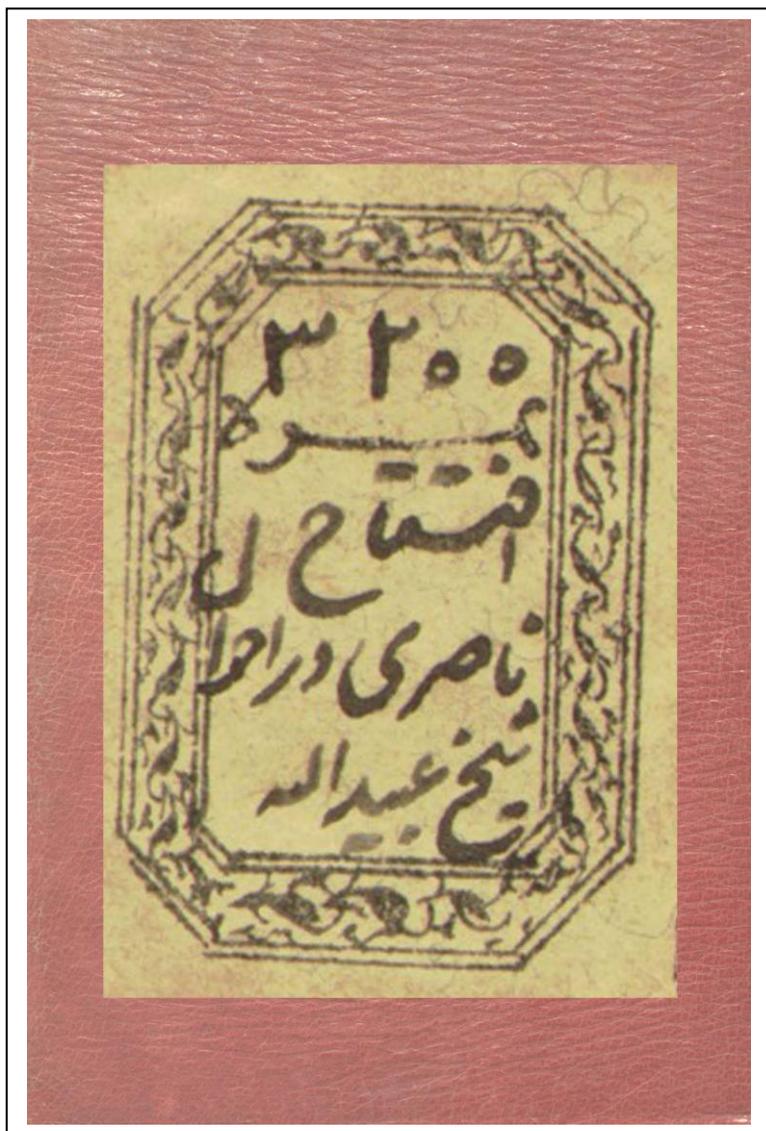
دویماهی

هه بوو و بو وی بابه تین فرهنسی و ئینگلیزی دخواندن و وه ردگیړانه سه زمانى فارسى،
کو ئه و ژى (محمد حسن خان صنیع الدوله) ناقدار ب (اعتماد السلطنه) بوو. لى ئه م
دشپین بیژین چاره نفیسی وى پهرتوکى ییى به رزه یه. به س پا هه رچه و اب ب
شه هده کییا نفیسه ری (علی اکبر خان سرهنگ) هه ما ئه و تشتى کو فی گوتى، د پهرتوکا
(نصاپی) ژى دا هه ر ئه و یا هاتییه گوتن و دیاره کو وی و (نصاپی) هه ردووان های ژ
هه قدو هه بوو، له و دبیزت: ئه و ژى دی پهرتوکا خوه گه هینته جه نابى ته.

ئورجىنالى^۷

دەستتەقىسى^۷

اقتحاح بسم الله تعالى **خمسری**

رو نامه گذارش اتفاقه فوق العاده در آذربایجان در سنه ۱۲۹۱
لحاق افتاد از پدر شیخ عبدالرزاق طاعت خوا و وجهه طیفان او و شیخ
باو معاشرت نمودند و تحصیل اسلمه و وجهه لقمه یکم او نمود و وقایع حرکت او
از محاکم نوبه و در من حاکم الملک بکرم و غیر آنرا ^{بایجان} چنان در سخت بلد است
اقتحاح شهبازی تمام شدن او و همایان او و طول غیر همراهی نمودند و با
بودند الی آخر سنه ۱۲۹۱

فصل اول در زمان سلطت شاهنشاه غازق محمد شاه مغفور برادر ^{صاحب} لری

شیخ طه که شیطان بود بسیار اگر او جلوه نموده و خور از رسادات طباطبائی
بنظر او جلوه داده بود و ساکن در نهر کرک در هرات در محله نوبه و حاکم عمده است

داناورد

و نامرکور که بلوک است از محلات اردو چار فرسخت بوسیله چند وجوه حقوق
بخصوص مبارک شاهنشاهی جلوه داده هفت قرینه از دوات بلوک مرکور در تمول با
رحمت فرزند صرف بیعت دیکه در و شتر نماند سی سال بنمونه حصول دوات
مدکور از ضبط نمود و قرب منزلت در انظار اگر ادعیه و شعور بهر سانه نادرک و ا
بعد از وفات شیخ علی باشی عید حرامزاده پسر او بر شخته پوت در دست
عشایر و اگر در افشانه عقیده مخوفه تا که پان لوتس بهر روس و علیه عثمانی
نرخ اتفاق افشا محض شیدن خزر زانج در استین جمع کثیر از عشایر و طویلی
اگر اجمع آوری نموده سباب و اسلحه جنگ نیز از دولت عثمانی با هم جهاد بر سبیل
لاش گرفته بمقتله لشکر و سرتاش در نفوس کسان قلعه تا و فتنین پان
عشایر و سالهات دولت بهر روس که کوهی از آنجا بیکه اگر اوجکی بقاعه ندیده
و قواعد حرب را نفهمید بودند تاب مقاومت شون در شتر را ناورده بود

و ساعت مقدمه و مناظره فرار برقرار ترجیح داده رو بر گریز نهاده و راه میان
 پشتر گرفته هباب و اسلحه که از دولت عثمانی برسم لاش گرفته بجهت تبرک لا برودند
 در پهن راه و یا اینکه عیونند مهرب و رعیت دولت عثمانی بجهت تاخت و تاراج
 امانت آنها را بقصد میرساند شیخ محمد چوگون رشسته ورشته را از کیم کیم
 خونین بجز از قاراب باز مانده بجهت با صدیق نام سر خوش فرار از خون و قفسه
 بار و شیخ صدک که یازده شیخ اهل شت است رسانیده متفقاً خود با بار
 احمد پاشا نیز عسکر دولت عثمانی میرسد همگام وقوع کشت عسکر در اعلا
 شیخ حشیم از هم ندیده و نمک خور که پوشیده دست یغما بجانب اموال
 و افعال و آلات حرب قشون مذکور در از منصفه هباب و اسلحه و قورخانه را
 کلیه بگرفته بجانب نوجه در کسکینی او بود روانه میکرد در این مدت از
 کثرت اسلحه و از دایه قورخانه و از دهام اگر او بهر طرف دست لغت در از منما

عوام کالاً لغام هم محض خب مغفرت در سخن خوں سلیمان بد و او جمع گشته آن
 بآن پایه هرزه که وجسارت رشت از رشت در از غمچه حیالات خانه مینا
 ذکر داستان کریمخان عبداللہ خان زرزرا از خب نواب والا
 معین اللہ ولہ و دولالت کردن حاجی رحیم خان
 ارمیت را بجانب شیخ عبید و فرستن او بنویجه
 و حکومت اقبال اللہ ولہ

هنگام حکومت نواب الامین اللہ ولہ در زر و مرزا از کجا سیکه عبداللہ خان و در زر
 از بریم خان در سمت قصبه اشونیه دست تقدیر بجانب رعیت باز غمچه و پاکی
 شرارت را از اندازہ خارج در زر کرده نواب والا با شونیه جمعیت حرکت نمود
 هر روز که وقت بعد از شمش و تا دوحسب فرمودند بعضی حرکات ناشایست از
 ملاکان نواب والا اقبال و کسان آنها تار شده و خود آنها از خسر فرار کرده و حال گشته

بایشخ عید عداوت داشتند از بیم جان و کفار و باره پناه با و برده ^{نصفه}

تشریح حساب رت شیخ کردید

محمل آقا سر و نه ساکن دشت پس که بعضی از اعاک اقبال الله در اجاره نمودند

بعد از شنبان این خبر منعقد و جنس سارا به را بر داشته پناه شیخ برد

خروغان سر هکت پس اقبال الله در دسته سر با محض گرفتن محمل آقا بدشت

پس روانه دشت شیخ نیز محض حمایت محمل آقا حسن بخت برده سویرا چها

صد نفر تفکیکی مقابل دستار و تا قاسم کوکه اول خاک اردو حرس آنها را تعاقب

نموده مرعوبت کردند

فصل دوم عبدالله خان نرود شیخ چند مانده قرب و تشریح ^{نصفه}

بنا و ولایت مردم را بجا نیشخ که دارد و کاغذها چند با طرف و خوب

نوشت اظهار محبت سخرا بنحو و سایر مردم نمودن جمله کاغذی حج و حینان از رویه ^{نشسته}

دلدار

در جانب شیخ اورا بنوچه دعوت کرد و شارالیه نیز با بعضی تعارفات بیجا
 شیخ روان گردید بعد از محبت از نوچه برابر مطلبی نمود و تا حکومت باقی
 الدوله محبت فرمودند از آنجا که با شارالیه خویش بود مطالع جند پریشانش
 کشید اقبال الدوله که غمراز االقارب کا لعقارب کول آن کیش را خود
 محمد آقا و عبداله خان را بدستاری شارالیه بار و مرخصت عوض شربت
 آنها محبت و جهان نمود نظیر از محمد آقا داشت که نت کرده بعد از کوهکوبان
 قرار بر این دادند که عبداله خان کیش را بار و چارساورد حکومت مکرور و
 با و داده بعد از برقرار حکومت شیخ را مکرور باورد قهاب الدوله نیز
 به انجرفه هر در مکرور ملاقات نمایند و قرار در عمل خود بگذارند بعد از
 رفتن عبداله خان محمد آقا می شمر با صیبه نفر سوار دارد و در مکرور گردید
 و قرار بر این شد که نوایر آن روز در باغ عیالکت اجوان خلوت نمفصه

با هم که حکو نمایند فرود را باغ مذکور رفته محمد آقا نوشتجات شیخ لاله بخوانند
 بود با قال الله و له نمود و عرض کرد هرگاه بخوانید مراد بر شیخ قرار دهید
 و حکومت مکرور و لایح و قصه شنبویه را بعد از او و اگر در بد سب حارت
 خواهد شد زیرا که **نظم** اگر بیضه زانغ ظلمت شرت . نهر زراط و سر باغ
 بهشت به سنگه آن بیضه پروردش . زینچ صفت دهبی ارش
 دهبی آتش ارشمه سسپیل . در آن بیضه دم در زنده جبرئیل . شو قبت
 بیضه زانغ راغ . بر درخ سپوده طاووس راغ . اوقاب الدوله
 این مطلب را بعد لغرض او با عبد الله خان نموده چند روزی که حکو بطول انجامید
 تا شیخ فاکر و عبد الله خان زرزرا وارد در و مکه کنه اقبال الله و له بدون لشکر
 در آن ایام حکومت شنبویه و مکرور را که در تحقیقه در خانه فاش است
 لغرض با و نمود خود را بهت خویش در حیرت و او را لشکر گرفتن از مردم و

اندکست حکومت لایحان نیز بجز همینان تعلق گرفت محمد آقا را مشرک و چون از حکومت
 مایوس گشته فرار از رازار و مرغاب شد اقبال الله و له و شیخ لاین وضع بر طبیعت
 کران آمده بجهت اعلان نموده سرطاعت اگر پیش نکر منوبه میان ما و شما
 که پیام خواهد بود. پیام ما زبان حاتم خواهد بود. محمد آقا چون نویسنده با حلیغ
 بود حالت خور با آقا شاهزاده عرضه داشت که شاید بوی مطه مشار الیه ^{شکایت} ^{شکایت} ^{شکایت}
 مبارک حضرت اقدس رفیع والا و لایعبد روحا و لا یسب و چاره بدرد خویش
 و در ضمن با چار سرطاعت پیش گرفت و مال عمو را با این شیوه در لان دلزد
 این سب بیشتر باعث قدرت شیخ عمید گشته است که آنکه بجز از در آن
 خانه آنها را ویران نموده صدر زرعش را که ادا در بر نهاد نبودندش را لایعبد
 سلط و یکدیگر بلند بر دل از زنده تا همه عمده آقا منصور الشاق اما

فصل سیم چون در سال اول ۱۲۹۲ هجری حکومت ما و حلیغ با

حضرت امیر رفیع والا ولید کبیر بن محمد روحانی لا نبواب طغیغ میرزا پسر ولید
 فرار کردش حمزه آقا در پسر طایفه مسکور بجز بابت شرارت هرزه که نظر بر
 از نامورین دیوانی است هر آن وزیر حکم قبضه ساجد بلایع کزیر بجز از آنجا که با
 لا متقی میرزا پسر ملک قاسم میرزا سابقه و آشنائی قدیم داشت شاهزاده نیز فرود
 درت قولی بجهت بزرگ طایفه سنی طلب با متقی میرزا تکلیف نمودند و شما حمزه آقا
 از جانب فرخ خاطر جمع نموده شهر ساور بد که به سوجه آسیبی از جانب حکومت
 نخواهد رسید بجز از وارد آمدن مالیات طایفه مسکور ساجد بلایع غرضت نماید
 لا متقی میرزا قبضه را مقول را نموده حمزه آقا را بنهر از محنت از جانب حکومت
 و مطمئن کرده است را البته محض اینکه از حکم زیاد صدیه بخورده بگویم از آن
 ساجد بلایع آمد به حکم و در هوا با قبضه را در استقبال نموده با احترام وارد
 و محکم کنان را و آقا شاهزاده در محکم حکومت قرار داده محبت و مهر با
 است با

بشا را به فرمودند آن عزیز شجاع که یک از آقا یاران مکرر بگویند و از بابت نزار
 مالیات از زمان حکومت حاج محمود خان فرار بگویند آنچه آقا وارد شهر کردید آقا
 شاهزاده بدون تأمل او را گرفته بفرستند و مطابقت مالیات کردند آقا در آقا
 مطابقت بکنند آقا رسانید بشا را به آقا شاهزاده عرض نمودند و توسط
 نمودش شاهزاده در جواب نوشته بودند مرا با عزیز کار نیست مگر مطابقت آقا
 فردا حساب بخوبی بامیر تقی بر دزد باقی مالیات باید هر مختص است آن
 حرمان داده پنجاب طبعش کران آمد خوب باده نفر از آقا قرب با اسلحه در
 محمد حکومت کردیده در عزیز را باید با بنام شاهزاده بنام و رجوع میزند
 تقی سفینه حساب او را رسانید تا به راه رفت کند و او را بکنند آقا بد
 دل در بطن میخیزد و بشا را میگویند قسم باید بنمایم این فرام آید چه جور را
 جسارت و بیگانه بدون درنگ با او رفتند و کشتن آقا فرستاده

در پنجه بر باغچه با کف حساب الامر نواب الازنچیر را بوسید و بگردن مغل ملای
 مش رالیه درازیم که قاضی حیات خود را دشت افار و بستان دست بخنجر
 حمله بعمله حاجت حکومت نمودند لطفی نام در کوشش بیشتر دست بر تیره مخرم خرد
 بخمره آقا میرزا چون آن حکومت جنگجو را اورا دیدند از بیم جان فرار نموده رالیه
 خود و در ب قعه رسیده سر باز فرود آمدند از رفتن او میشود باختر خود بخوار
 مکرر معمول نموده میان فرود آمدن و غمزه آقا شکر جنب در گرفته احمد قار را در راه
 مش رالیه نیز بفریب کوه از پراشته از اطراف جنوب که در جمع شده بمجال
 قتل و غارت اجراء حکومت می شدند عمدا بر علیه در شنیدن این خبر خود
 رسیده از زنجیر کت ناشایسته اورا منع مینماید که این غارت المال باعث
 قتل و غارت ابر مقصود خواهد شد او نیز قبول نمطلب سوخته حال اینکه بقا
 باشع بعد عداوت دشت و سرطاعت با و فرود آمدن او در راه مال

نظر
 قلم
 نویسی

کاکو

کار خور و بجانب نوبه نمعه سراطعت در پیش و پان وقایع خوشتر از مائیا
منطلب نیزه وقت در جبارت شیخ کعبه

فصل چپ رم چون شیخ عبد حمزه آقا را مطمع و چسب عشا بر را
حاضر خوان دید حکام چند با طرف جنوب نکاشت کاشکان مخصوص
به شل منگور و زر زاده هر که در و نند و باری و پیران و زود و شکاک
و دشتی و ماش و ایا له قصبه شویه و لایجان و مرگور و ملر روانه نمعه
بفاصله مدت قیاس کثیر از عشار و طویف جمع نمعه شیخ قادر پسر خرد
و نایت عمده پسر ده و حمزه آقا را سپه لار قشون داده به پنج آذربایجان
روانه داشت از آنجا سده حمزه آقا از حکومت قصبه ساو جلاغ رنجده بود
و در از قنبر ادر زاده خوشتر ریش داشت اول قشون رسبت باو ^{جلاغ}
حرکت داده بعد از شتهار این خبر آقا شاهزاده حکمران ساو جلاغ

کیفیت را بکار که در آن آذربایجان اظهار نموده است عاقبتشون دستگیر نمود
 پیشکاران آن ملک شکر اگر در این باب بیان نموده محمد صادق خان جمعی
 و محمد حسین خان شمسار بر ابراهیم فرسور رحیم خان سر کرده چلبی با یکصد نفر
 مامور با جلیغ فرمودند غافل از آنکه قشون اگر او در چه پایه و شرارت
 بکجه اندازد است تا چون شیخ فاکر و حمزه آقا از نوحه حرکت کردند
 اول محض آمدن قشون دهمه راه بقصبه شنبه ولر و کردید سه روز در آنجا
 زیست نمود قبل از آنکه شیخ بقصبه شنبه وارد کرد و محمد آقا را مش
 سلیمان آقا برادرزاده خود به نهر روانه داشت که هرگاه شیخ عقبت از
 حمزه آقا نماید خبر دهد و نیز معجز خرداد که شیخ با طرف و چون گفت
 و در دهمه جمع آورد قشون است محمد آقا فوراً بسد و ز آمده بقصبه را بکار
 خان حکم فرمایند و حال نمود ابراهیم آقا را با جلد خان روانه جلیغ

دست

دشت آنها نیز بعد از ورود نقیصه را عرض کرده آقا شاهزاده جواب داد شما بروید
 در تهیه جمع آوری قشون باشید من نیز بهجت مگر می رغبت خواهم رسید ^{ثانیا}
 از مرگ و در هوشیخ قادر بر خبر آوردند در محمد آقا با سوگن خان سپهساز
 بجانب ساوجبلاغ شتافتند و پیمان و فقه را عرضه داشتند آقا شاهزاده
 آقایان مکرر با حضرت نمونه امداد ایشان جویت روانه شنوید دارد در هر حرف
 زدند و عذر را آوردند ناچار سلیم خان چهارم را دعا و طلب کردید به حجر صراط
 و رحیم خان صاحب نی متابعت در نمونه با محمد آقا و سوگن خان روانه داشتند
 اینها بهجت قییار را نشر و قراپاقی غیره تا در بند سلسله شتافتند
 در آنجا توفیق نمونه شیخ وارد شنوید کردید و امدادی از جانب ساوجبلاغ
 وارد مر رسید درین بین خبر رسید شیخ غوم را بر خرم نمونه آبدلطافیه
 قراپاقی را قند و غارت نماید اینها محسوس شدند این خبر موجب شسته

مخداق مشیر ار وانه شنوید گردند و خود بجانب سله و رشتا شد سیدم خان
خواست آنها را نگاهدارد و بکن نمودند و نیز ناچار به شهادت محبت با و جملع نفعه
ایشان از قبضه شنوید بجانب سله و حرکت کردند اما سله و در فرار
در عبارت از ضلالت خان حاکم و پوکنان نایب اجماع حسنیه در حرکت و
خان کثیر خان و ابتر اسم آقا و عباس آقا باشد از استماع آمدن شیخ فاکر
و حشت نموده بعد از اندیشه و خیال دیدند از عمدت جنت بر نحو از بند آمد جمع
سواره و پیاده با استقبال رفته جان و مال خود را با این شیوه حفظ نموده
صده فرود آمدند و پنجاه فرودار جو بکسم سوریست بقصون شیخ واده او بر نظم
بنمایند هر هر بدت سله و زاندا و اذیت زشت از آنجا بجانب چهل
حرکت کردند و با پاها خوشتر کردند چون سواره ما ما مور خرنه
باید ما را از آمدن سا و جملع معاف کردید شیخ فاکر آنها را در خص نموده قرار برین

دادند و سیور با جتّه قون تپتّه دیده روانه و روانه تا چون آقا شاهرزاده آمدند
شیخ قادر را بسکه فرود داشتند ایل سکه و زر آیدند ایل شاهرزاده مکرر از سربا
شیخ کیدان بدو عیال فرزندانشان با عیال با عیال محمد صوفی خان و حسن خان و حسن
از سربا و جملای سربا میان کردستان و شب در میان آب و ناله صبحی است
مرغبه شدند از نظر شیخ قادر و عمره آقا با طایفه مکرر و حاجت خان و
ابراهیم خان زرزرا آقا با طایفه هر که محمد آقا باشی روند شیخ جهان کبریا
طایفه باری مانند آقای بران قره زه آقا باشی زودی قاسم پسر علی
با سواره شکان دروش آقا نعمان آقای هر که ابد الیکت با طایفه دشتی
و طایفه آقا با ایل صوبه برادر است محمد آقا مستغان کونیا ملهم با ایل کور
عنان آقا کورک محمد آقا باشی و ایل جملای کردیده ایل شاهرزاده
و آقایان مکرر و علمای ایل شاهرزاده شیخ قادر استقبال نموده روز در قصبه

خان بابا خان پسر محمد خان راهبران ساوجبلاغ نمعه رو پنج میان در آب نهاد
 لشکر از راه لشکر و آقا یان مکرری همراه پسر شایخ نمعه میان در آب شستند
 آنها از تهر رفت میرزا عبدالوهاب قاضی میرزا قادر قاضی میرزا قاسم
 شایخ حیدر علی جمعه شایخ الاسلام بایزید آقا نقشبند مدرس رسول آقا
 اسمعیل آقا غزالی آقا رحمن آقا محمد آقا ابزرگ آقا رحیم آقا رحیم آقا کلاهی آقا
 برادران ابزرگ آقا رضا میرزا پسر علی قاسم میرزا عبداللہ آقا پسر محمد آقا
 خدیو آقا پسران محمد کریم پیک فتح آقا خان پسر طاهر اللہ و له سایر پسران
 محمد خان امین آقا پسر فاد آقا سلیم پیک و پسران فضل اللہ پسر غزالی
 فتح حسن آقا اولاد معروف آقا سایر خلفا و شیخ ابهر
 از قبیلہ قریبہ حاج حسن درین فتنه میان در آب شستند منزل را قرار داد
 در آنوقت پسران پسران کس از سوره و سپاده سدیدند

قصه

فصل پنجم ذکر آمدن علی خان حکمران مرغه پاری هالی
میان دو آب و قتل و غارت میان دو آب

بعد از شتهار و رود شیخ ق در بقصبه ساو جیلاغ و طاعت هالی آنجا چل
آمدن نسبت میان دو آب علی خان حکمران مرغه با شفاق محمد صا و خان سر کرده
سواره مقدم و محمد حسینیان بخاری محمد صا و خان ابجوان شهر حضرت
و جابر رضا خان صنفها و حینجان سر کرده سواره چلپنی با کیر اده بوت
از مرغه حرکت نموده در عرض راه سلیم خان چهار دولا طی کردید متعاقبا
بجانب میان دو آب شما فدر سرعت بغروب مانده وارد شدند
توب در بیرون مقابله دشمن در پستان برقرار نموده منزل را در غارت
احمد خان در محمد شین حکومت است مشخص و شب با تصحیح در تدر کاران
په تدبیر ما بودند

حیث نفر از سوره بلبس با بر شیخ قادر بسر کرد که نوری پیک خالوش را به
ماخت بجانب میان و آب آورده از نیت عا خان با سایر باران چون بر آن
جنگه بد انداخته نشاندند. چه شیران جنگه بر آشفند. سردتر گاندا هم کوفته.

میان سواران بجنگ و جدل. بسرتر کردید رو و بدل. آخر الامر خالوی

شیخ قادر بضر بکلوه سلیم خان بنجم و صدر و سوره بلبس شکست خورد

رو بر فرار نهادند چون شیخ قادر بضر شکست سوره بلبس و قتل خالوی

خویش را سینه مانند حوک تیر خورده مار زخم رسید بر نحو سجده حکم قدر و عا

میان و آب بان قشون غیر ظفر نمون داد اول کسیکه با پنج رانصوب

اقدام نمود صدر آقای حرامزاده بود و حال آنکه از حضرت قدس و الا و بعد از آن

روحان فلا رحمتها دیده و نعمتها برده چشم از بخوارگی پوشیدند با یکصد نفر

سوره و سیصد نفر سایه رو بجانب میان و آب نهاد سایر اگر ادبا

دیگرین

و دیگر آن جنک در پرده و بقصبه نموده عافان و سایرین از جنک و امانه فرزند
 چاره ندیدند تا جاکوب کدزاده فرار کردند اهل قصبه هر قوت حرکت و در
 دست فرار نموده با یکدیگر در چنگ عدوان نماندند **نظم** شد آن روز زاندم در
 بر اهرمیان آب نماند . ز بس سینه از تیر کشتیش . بنده مادری فکر
 فرزند خویش . ز بس کشته هر سوی افکنده بود . پدر از سپهر مهربان کند
 ز هر سوی خون آسپهان شد روان . که شد چشم خویش از خون فشان .
 ز آسوب آفتوم سداو کرد . ز شامت کس سیر پا پارس . یکی را کف خنجر
 آب بکفت . یکی شسته از خون رخ از جان چنگ . زمان پر ز غوغا و آس
 جوش . ز هر گوشه بر جسته صد خروش . که چشم جهان بر حالت آن
 سچارگان گریان و میخ خونخوار زار ز سر آن در حمان خاطر پشیمان کردید ران
 که در سپهر عصمتشان بلا صبا داد به شواری کدز لوی مجر عصمت از تیرشان

بر بودند سر و دهن ز ناهار که در عهد ناز پرورش یافته بودند اسیر کردند چنان
 علم ظلم را فرخستند و آتش جور را فرخستند هر بچهای شیر خوار و خردسال را با بریان
 سالخورده با شتر جفا خوشه . چنان ظلم از حثت آنجا علم که عاجز تر خرد آید علم
 الغرض بعد شش ماه روزی که اقبال مشغول قتل و غارت بودند و احدی را از ابرامان
 در آب یک در قصبه بقیه ماندند با فرار از حشیا نمویا کشته و اسیر کردید شیخ فاکر ^{نماد}
 کاغذ بر جانب پرنس داشت که از بکت آل طه و اقبال حصه شیخ زرد در حثت
 از نوبه تا حال هر یکان لشکر وارد کردید یکسر سحر زرد فغان شدت مگر ابرامان
 که با پر ۱۰۰۰ در اندک دراز کرده و سکر کشی نمودند توستی و جبهه همگی را چون خاک بر
 داده و خانه آنها را ویران نموده هم حمزه آقا و سایر بر و سایر نریدین قسم نوشه ^{متعلما}
 بجانب شیخ روانه داشتند

فصل ششم اما بعد از قتل میان در آب حمزه آقا و بعضی از زردوسای کوی

در آب

و عشا بر بنا بر خلاف و عشا شغور اغرض حضرت ظل اللهی روح الامین فرلا انبیه
ناک کرده که این شرارت پانچه پویشاید و از عمد این حبارت احد بر نوبه
پس بر بهتر اینکه طایفه فرایا بق بر این در این شرارت سرکت خود فرادوسیم
که ماده این هرزه که و خلاف هر قدر شتر بهتر است که جز ضعیف را مادی
از پای در آرد و لکن استعفا بمنزل شیخ قادر شافعه و پان کردند در طایفه
دل باشیخ پاک نیست و از این کار انبیا که هم مطلب مساو اسبب بر آنده که
قشون کعبه پس بهتر است که جمعیت آنها را احضار نمایند تا حال خلاف نوزند
شیخ قادر را رای آنها پسند لفا ده حکم کلان فان حسیفان سر همکت
و سوکنان نکاشت که حکم باید سواره خود را بر دارید و طی نقیون کرده
اگر تعللی نماید یقین طعمه تنغ خواهد شد هنگام رسیده کاغذ شیخ قادر را
جانب اقبال الله و له خبر رسیدم فوج خود را بشیخان وارد در حشره و فوج

حضرت مولی درید که با داد و خوار هم رسیده جلال خان فوراً بمحمد آقا فرستاد
این بقصیر اعلان داده محض شنیدن آنخبر مشارالیه هم بهانه آنریشخ قادر
مخبر حاصل نموده و بجانب سلد و زشتا فاما قسوان اگر او محض ساین
غارت چچاول را بجانانه خود از سریشخ پاشیده او نیز نایا جمعیت بسا و جلا
نمودار آنجا سیکه آن رو باه صفهان از قتل رعایای سچاره و زمان سپوه سیکه
کر دیده و یغمائی هم حکمت آورده باز بدوشخ جمعگشته و قصد سلد و زرا
نمودند اما لاسلد و زرا زرسیدن امداد و رسیدن آنخبر تموجگشته جلال خان
با صد و پنجاه نفر سوار روانه سا و جلاغ و ششده محمد آقا نیز ناچار متابعت نمود
از آنجا شیخ با پنجاه هزار کس رو بجانب مراغه و بنا به نیت آقا هنوز شیخ از
سا و جلاغ حرکت نکرده بود که طایفه پیران زو بقلعه لاسجا نهاده سلد و زرا
دو ترحم خود آنجا را گرفته و تو بهار آنکشته سجا افکنند و سار بار از آنزود شیخ

آورند

آوردند باز محمد قاضی شمس محض بخواره که دولت و تیر با فشار تو سطر کرده بشیخ
از خون آنها در گذشته مخص نمود آنها نیز بجایب ارومی شتافتند
و سبب آنها را بر روند

فصل مفهم ذکر داستان اطلاع یافتن کارکنان حضرت
قدس اسعد ارفع والا ولیعهد کیوان مهدر و خافه از
شرارت اکراد و دستاوردن قشون ظفر نمون از تبریز
بمدافعه آنها و اخبار بدار اختلافه طهران و حرکت قشون
بسروداری نواب شرف و الاحشمة الدوله

بعد از شصت و شش کارکنان حضرت اقدس ارفع والا ولیعهد روحانی
از زور و دشمنی قادر بقصبة ساوجبلاغ و همراهی کردن طوایف قراباق
و کوی فرار کردن نواب الاقا شاهزاده چنین بصلحت دیده که کینفر مرد

عاقل کامل و کافی بگومت آنجا ما موزومایند شاید بهتمالت عسایر و طویا
 اطمینان داده از خیالات فاسد باز داشته کار بهمانه و منازعه کنش
 از آنجا سکه صدر الله و که منصب لیک آقا سبی با بر گری حضرت و الامت افغان
 و در فن ریبت کامل و مردم داری حکومت عامل لجا موزوم فرمودند بهواره
 جمع طبعها بقیان یوز با بر عازم گردید اما بعد از شنیدن کیفیت میان
 و ابلی مراغه و بناب تموش گردید و عرضنه بنجا کای حضرت و الا عرضنه
 و بیان دفعه را عرضه داشتند و امداد خواستند با بر حضرت و الار و خا و لا
 متقرب آنجا فان آقا خان سرتیپش رو مقرب بحضرت العبد لطف علی حال
 با چهار صد نفر سرباز از فوج چهارم و کفویج امیریه با چهار عراده توپ و جمعه
 شهر شوال المکرم از تبریز حرکت کردند فرمای آن روز شنبه ۲۵ باشد
 محمد خان سرکند مهندس از زجه مهندس نامور و روانه داشتند در سر افغان

ادگار

که در کنار شهر واقع است آقاخان نیرب چمبر صدرالدوله لایحه می نمود متفقاً و از
 نواب گردیده و اطراف قصبه را تسکین داده در هر دو بند توب و سربازان را در
 مشغول حفظ و حرمت شدند بعد از رسیدن آنجناب بدو در آنجا اظهار از دربار
 علیحضرت قدر قدرت شهر را بر وجه و روح العالمین فدا امر و مقرر کردید که ابوالبر
 اعظم مصطفی قلیخان عماد السلطنه رئیس قشون آذربایجان بکلیه از هر کس
 نمایدش را ایله نیز با فوج بهادران پاوری سید محمدخان و فوج حرم ضمیمه
 مقرب حضرت العبد العبد خان پسر حاج حسام الدوله و سر عاده توب و نورخانه
 وارد قصبه نایب شدند در آنجا توفیق بخشیدند محمدخان سرهنگ محمدخان
 قصبه محض تعیین مکان از در فرستاده را ایله بعد از تعیین مکان نمنه افواج و
 را با خارج قصبه حرکت دادند خود عماد السلطنه در مرکز راه که مجاز می نهاده اگر او
 جنبه در آن وقت عقبه از در مقرب بخان آقاخان نیرب محمول شد که قشون

که در بنام حاضر و سه مر و سالی آنها از بهر قرار است امیر الامراء اعظم غمها را سلطه
 عمده الامراء اعظم حاجر صدرالدوله مقرب بنافان آقاخان سرتب با چهار صد نفر از
 فوج چهارم تبریز حاجر بنافان سرتبک با فوج هجدهم خاصه سید محمد خان با در فوج بهادران
 لطیف خان سرتبک با فوج امیر تیموکجان سرتبک غم محمد خان سرتبک سرتب
 قشون سواره نیز از بهر قرار است محمد حسین خان بخاری با پست و پنج نفر
 همگام است خان یوزباشی با پنجاه نفر رحیمخان جلینسی با چهل نفر ابراهیم قاسمی قزلباش
 با پست نفر هجده سترک با پست و بیست و نه نفر خند توپ و توپسرا در مدینه خود
 داده آماده جنگ و مشطرسیدن دشمن کردید ند بعد از رسیدن خبر
 خروج شیخ عبید بدار استخلاف طهران از دربار بعد از حضرت ظل الله روی
 و روح العالمین فدای امر و مقرر گردید در حضرت شهر فارغ امجد والا کامران
 نایب السلطه امیر کبیر لشکر خوشنویاری آذربایجان روانه دارو نامتستی و همچنان در

بدر

بر باد هندی نواب شرف احمد والا حمزه میرزا می حشمه الدوله رسد در توشن
قرار داده و فوج آذربایجان هر سپرده محمد قیخان حسام الدوله بود در دارالمجله
نهمه نواب الاسه روز محض تهنیه تدارک راه در میانه راه با توجانه و فوج
سلسله و ریسان اول توقف فرمیده روز جمعه نهم شهر ذی قعدة از راه بانه بقریه کن
از دیات دارالمجله است منزل نهمه صبح در کمال نظم از فریه مذکور حرکت فرمیده اوج
آذربایجان در فوج نواب حرکت کرده بودند محض رسیدن راه در فریه کرج تو شمش
لندن منزل آن روز را بقریه کرج قرار داده از فوج ملحق سیکه می باشد نذر کجا دیگر فوجی
در بین راه ننموده و تازده روسی نداده روز چهاردهم شهر فوق وارد فرودین
افواج و سواره و لهر فرودین بانظر المملکت که بجهت جمع آوری قشون مور بوستقبل
آمده نواب و الادراکمال استقلال هزار جریب را محل لاری قرار دادند و کور محض
جمع آمدن افواج فرودین و استرحت قشون پایده استقامت نهمه در شانه

فرمان حرکت از ره صد که دیده اما لایزال در فوج فوج خمیر موج دریا بجزکت درآمد چند
اینکه در قوطی که با کبریا و محض حقیقت سر باز تو شرف کردند تازه رخ نداده رُوز
پست چهارم بقصبه چهار که حاکم شیرین ولایت کرد دست وارد و در کنار قصبه
صل اقامت انداخته حسام الملک از دراز انجمن چهار بر این کج که چهار فوج همدهان
چهار روز قبر از حرکت نواب الامام مور فرمودند شایسته نیر علی اکبر خان سهند
فوج منصور را محض فرستادن چادر و بکوس و سایر ملزومات در دراز انجمن
خوب چهار پارچه نام کرده همه جا پال اسباب بالین و بستر بهر تحت را ازین خانه را
خیمه و خیمه که نسبت به خضر او داده هشت روز بعد از رسیدن بهمدان فوج ششم
و مخمر نیز یکصد نفر سوار و اطلبان قریه قهر و من مجال همدهان که بکمره چهار است
حاضر نموده علی اکبر خان سهند نیز خود را با بعضی تهمیه و تدارکات در قریه مر نوره
با فوج علی حسام الملک دیگر حفظه رسید بقیه ملزومات را آنهمه سید پرانند

بجای

در روز چهارم از شهر تبریز حرکت نمود و در روز نهم نواب شرف الاحسنه الدوله
 وارد بجا گردیده مراتب تکلفا با بعضی حضور حضرت امیر رفیع والا نایب السلطنه
 ایبراهیم رسید به جواب مفرح بالاطاف مآل و کرم توفیق تا در دربار در محرم الحرام
 فرمودند هنگام دروغ نواب الاهره فرج و سوره با حاکم الملک و سایر جنابان
 محض استقبال بتمام از محل ابرو بر پند آید تشریفات بعمل آید سه روز
 در قصبه بجا توفیق فرمودند تا همت در بجا بوجوب نواب شرف الاحسنه
 کردید که تفصیل او من بعد ذکر خواهد شد

فصل هشتم
داستان پناه آوردن کلانی قاپی سر معروف آقا بارودی
خف نمون عماد السلطنه

چون عماد السلطنه وارد بناب شد بعد از تمام سکونت
 نظر مشون بشیح گردید و عبدالله پسر از کار داد و چند روز بعد عماد السلطنه مشون

در روز نهم نواب شرف الاحسنه الدوله
 در روز چهارم از شهر تبریز حرکت نمود
 در روز نهم نواب شرف الاحسنه الدوله
 در روز نهم نواب شرف الاحسنه الدوله

خداوندی بجز روانه میان آب نموده کاغذ یا چند برؤسای مکرر فرمایند
نکاشته اندیشه از غضب حضرت ظل الله درید و خورالغیب در و باه بازی
شیخ کرفار چنگال شیر و طعمه شیر نخواهد آید هر کس باز بغیر سناه آورد
موتگاشامل حال و خواهد بود که غفوان درگاه پشتر از جرم مات **ع** نموده سرتسته
مذانی خموش . بعد از رسیدن عبدالله بک در ساندن نوشجات را
با پاک مری فرمایند اسمعیل آقا یکی از رؤسای فرمایند است عت
امر نموده با چند نفر از کسان خود به بناب آمدند عماد السلطنه نیز درباره آنها
محبت و مهربانی نموده چند سرتسته بمشایره محبت میفرمایند و ثانیاً او را
داده که شاید سایرین را محبت و مهربانی امیدوار دردد و همراه سپارد
تا صبح چهارشنبه چهاردهم شهر ذیقعده احرام سواری را که داد و وارد خطا
دشت که پلک آقای مری از سطح و غضب حضرت ظل الله اندیشه نمود و در سایر

پس

پیشه خود کرده اینست پناه نقیون طغر نمون آورده است عصفور از دربار بعد از
 حضرت بهایون اعلی و طغیان از این قشون دارد اعتماد اسطه بعد از شنیدن
 این خبر جابر رضایقلینان صنفشار را امر فرمودند تا از ارجوی طغر نمون خارج کرد
 اطمینان عصفور با رالیه داده دلالت با رجوی کیوان شکوهش نماید جابر رضایقلینان
 نیز سدر نکش تا قه تا بین و طهار عصفور است را بینماید چون کلا آقا طغیان صاحب
 با ش رالیه دارد در ارجو کرده عرض میکند این است شیخ فاکر و حمزه آقا با پی
 شیر از غشیر و طول الف میسند هر عدد قشون آنها در و هم نمجده و در تیس تا
 از هر چه تصور کن از فزون است اعتماد اسطه و سایر رؤسا بعد از شنیدن آنچه
 در کسند خود حاضر و بر فرار شدند و آنگاه جنگ کردند **نظم**

همه قدم روی بر افروختند . هم آلت جنگ را حشند . که ناکاه از دامن
 پهن دشت . چه کوه که از عیان گشت . چو سیاه چرخان ز هر سو در **فشان**

همه سرخ و زرد و کبود و بنفش . رسیدند بر هر سه روبرو . از آن این
 از این آن لبه کشید . میان پمک افکن شیر دل . ز خون عده و خاک کرده گل
 ز آواز توب اندر آن دشت کین . تو کھنئی بدرید سطح زمین . را کرد هر سو
 چنان گشته بود . که کف ز زمین سر برشته بود . بسنگ کرده و بهی که میخاستند
 بسر باز پس سر که میخاستند . خود عمارت سلطه با آن حالت پیر چنان ریت
 در جنت نمود و استقامت در جدال فرمود که جوانان از میان آن پیر کردند
 بی ع چه یکدشت روبرو چه یک شیر پیر . الغرض تا سه روز ابر بلای خیمه زد
 و باران کلوله چون مکر که بصر باریدن گرفته چشم جهان خیره کردید بعد از درگرفتن
 آتش جنگ و جدال بعضی از اگر ادر و بجان قصه بنایند دند خانه مایک در خارج
 سنگ واقع گردیده بود و بران و کسان آنها را بقدر ریشنا همگام و قویع آن
 مطلب حکم عمارت سلطه چند تیر توب از سنگ خارج قصه بجانب آنها انداخته

بدر

جناب جرمیرزا علی قنبر نواب نیز با امانت شهر بجم آور کرده از قصبه آنها را با
 میمانند بعد از سه شبان روز مقرر اند اگر او چون خبر آمدن قشون عزم آید
 وزیرت عمال سلطه را دیدند ناچار فرار میسازند بی . بخت اندون
 در برزیره شیر . دلیر نیاید ز روبا به سپر . چند روز بعد جناب حسن خان
 وزیر فریاد که از کروس و اوطبا عازم آن شهر صدهو با فوج کروس و سواران
 و قافله آقا با صده نفر سوار در خاک صیان قلعه طلی بار هر روز ریشده بهو وارد
 کرده از آنجا بعد از چهارده روز بجانب فراسلاق حرکت کردند در ایست
 یسرخ قافله در ساوجیلاخ بود چون حرکت عمال سلطه را بچکیت شنیدند آن
 قشون عراض را بینه دیگر نیت نیاروده جناب فرار سمبت آشنو که اردو پای
 ساوجیلاخ از خیال او اکا هر یافته بمنزل شراکت نشدند ما مقصود ترتیب است
 نمودی خائن قلعه را در حال خیال فرار درستی اهدام بر این امر ندریم بااید

جنگ نمائی با سرتیغ عشق کبریا اگر پای عفو و غضب حضرت خداوند درین
 آید شام هر که کف شیخ قادر ناجی جواب داد در راه منور و منور نشید و خیر فرار
 بنام محض تبه آذوقه و استعداد بدینکار آنه شمارا کمان فرار در حق ما نباید
 کار از مردان جنگ بر نیاید که برزگان ما **النار ولا الهار** در بستر مرگ کشته اند
 آنها نیز با خرف فام عوام فریب چکه کشته مشرق گردیدند شیخ و شقیه
 عنایت شمرده شبانه رو بجان شهنویه فرار نمود از لطف اعداد تسلطه
 چون وارد مجال طلیک گردیده هر روز در کنار جفتو ماندند از آنجا بفرار
 که سه فرسنگی سا و جلال است حرکت نموده محض شنیدن دراز شیخ قادر سوار
 شاهسون و طیسپانی با جمعیت فراپایاق تعاقب شیخ روانه دشت سوار
 ناخ آورده تا با شهنویه رسیدند بعد از جنگ سحر و فریبیت لغوز
 جمعیت فراپایاق مقتول و مجروح گردیدند شیخ قادر از کوه بالای قصبه بیجا

مکرور فرار که اینها نیز قصه قتل و غارت نموده معاودت بفرستاد
کردند تا هسنگی که تشریف فرما حضرت اجل اکرم سیدالارباب عظیم و قشون
عراق که در کرا اول بعد خواهد شد

فصل پنجم در رسیدن خبر قتل میان دو آب با مقفی جان

اقبال الدوله در قتل شیخ عید بار و س

چون خبر گرفتن ساجی بلاغ با قبال الدوله حکمران شهر ارومی رسیده آه سرد از
دل پر در در کشید موی بدنش مانند سنان از غضب سر از سر این بدر کرد
بدون در نکت با فوج مهمم و ششم بسیر کرد که خبر و خان و خان با خان و محمد
رضا خان سرتیپ تو سنان مبارکه و در عواده توب دینم فرستادند شهر از
شیخ خان سرتیپ نیز با فوج خوبی نخر و بعد وارد ملحق بار و موی ساریه
کردیده بعد از سه روز زینت در راه خبر قتل میان دو آب منتشر بار و می شد

اقبال الله و له بعد از شنیدن این خبر وحشت از غم را بر بنمطلب جرم نموده بر او کجا
 و افواج بجانب میان و آب حرکت نماید لکن آنچه نفر از آقایان عظام و سیدی
 شهر را بیرون خواسته بپان و قهر را نمودند و اطمینان از نکاهاری شهر
 خواسته آقایان عظام که عبارت از جناب تطاب آقا میر حسین مجتهد و جناب
آقا سید آقایی شیناز و آقا میرزا محمد حسین ناظم العیال و حاج میرزا حسن نیکو
رضی الله تعالی عنهم یکی از روزها شهرت با شیخ خان پسر جهانگیر خان نیکو سکی و عبد
 العالی خان پسر پنهان حاج میرزا عبد الله کلاشتر فردی آرزو را که روز شنبه ۲۷
 شهر ذیقعده احرام باشد قریب هزار نفر سواره و پیاده در بیرون شهر حاضر
 نموده و اطمینان نکاهاری شهر را بش رالیه دادند اما از لطف چون خبر رسید
 و سکه در و سا و جملع و قتل میان و آب شیخ عبد الله رسید محض اینکه تیر نماید و حلق
 اندیشه که اقبال الله و له را از شهر خارج نماید و خود بدو جنبه آورد شهر کوشش

محمد بن نامی را پس از هزار داده جمعی کثیر را از ایل شکاک و غیره تعلقه آفاق
 که در روز شکار در مرست روانه نمایند یک عت از شب گذشته آنجا بقیال
 الله و له میرسد مشارالیه ناچار فرستادن نسبت میان آب موقوف داشته
 بجانب قلعه سمهدر آقا حرکت نمایند و شیخی خان مرتب را با فوج خود محض
 احتیاط در حسن خاتون خان که در فوج کشته است میگرداند بعد از نیمه تعلقه
 و مطابق جمعی شیخ محمد این چهار روز قضا بقا تمامه و مناغره مشغول بوده
 چون خبر از دیو جمعیت اگر او شیخی خان رسید مجدداً از شهر خارج گردیده
 ملحق بان اردو نمایند اما شیخ عمید چون حرکت اردو را شنیده به معتد فرستاد
 و طایفه هر بعضی از روسای آنها از شهر است نمیر آقای شکاک
 رشید خان پیک نوپه عبدال پیک نوپه ابراهیم خان قادر پیک
 این پیک سعید پیک صمد خان و باب خان عزیز پیک

از امام دشتی عبدالصمد پیک بناری سعید آقای هر که بستگان دانا
شیخ در به راه بودند شیخ صدیق پیر شیخ عید شیخ عبدالکریم عموی
شیخ شیخ ابوالقاسم شیخ بنالدین شیخ نورالدین
حاج علی الدین از بنی اعمام شالیه رو بجانب اردو منتهی پنجم نظر وارد
قریه باران در گردیده حجر حرمی نیز در قریه مذکوره بجهت بعد از صرف نماز
مشفقاً بجانب شهری آیند اهل شهر چون خبر آمدن شیخ عید را شنیدند
مانند شیران بکنج بر آشوفتند و هر یک بدافع برخواستند اسباب حج را
آراشده اول یکبار اقدام باین امر نمود و بخوار که حالت قاهره را منظور
داشت و برگردن مکتب حق که است جناب سید آقا و آقا میرزا محمد حسن
ناظم اعمار را در ره قبول این نیت را نمودند و قدمی در جنب علم فر
گشته گشتن در عرصه میدان بهتر از تسکین گشتن بکنج عدوان است که
ان

آن شب و مردان است و این شب زمان **ع** مرد آن است که لبند و و باز
 بکشاید . با هریت نفر تصفیحی اراقارب و سخن خود آما و هجکت کردید
 سایر مردم در منطبع ملاحظه نمودند خون غیرتشان جوشید و گرفت و در کت
 تعصبشان بهیچا آمد از زهره و کهنه عا داد و عالم و عمر این قول را قبول نمود
 ضرب نماز استراطن زبان خوان دیدند . علی جرأت اسنان لها اینام
 و لا ینام ما جرح لسان . سینه از جرح شمشیرش نیکوتر است از کوفتی
 بست فرقه کا و کثیر جمع کیدل و کچمه کشند و کمر همت جنگا بر میراست
 از لطف شیخ عبده وارد کوه سیر که یقین شهرت کرده است بر اخص
 استرحت در همانجا رسیدند جابر حیحان وارد شهر کردید چون از دهام
 مردم شهر را ملاحظه نمود زبان طعن بر کشور شمارا چه فاشه در زبان جوش سرد
 چون مردم میان و آب طلوع شمشیر میخواستید نگاه کنید و ملاحظه نماید چه باشد

دشت بر شمیر زدن نه سهل است که از غایت جہد است اینک شیخ
خو بنفیس بدینچا آمدہ سر اطاعت چون مردم سلدوز و ساو و جلاخ
پسر کیرید و عیالان اسیر و خانہ تان ویران نکردد بعضی از مردمان
بعد از شنیدن این کلام دل بر تسلیم کردند و در نجابت شیخ اقصا کا عہدہ
پہ در پہ باہل شہر رسید کہ این حضرت را با جان و مال شما کاری نیست از ہر جہت
آنکہ فاطمہ باشید و حشت و دہشت نمایند ہمچہ حضرت نماز در مسجد جامع
میخواند و بجای نیک ارہ را حرکت میدہد ہمچکہ خبر از شدن اہل شہر حج میرزا حسن
سکر نویس رسید بچہ بن خانہ آقا میرزا جمال شیخ الاسلام ہر مردم در آنجا جمع کردید
بعونہ روانہ کردید و کتبیت جو باشد سان و قہر را کردند و کاغذ لیم را کہ نوشته
و مہر کردہ بودند بد و نمودندش را الیہ چہ مرد در لوسال خوردہ رنج ہمہ بیک و بد
دیدہ فح و شیر خیشندہ زبان بوضاحت گفتہ از دلین میکنن شمارا چہ سوہ است اگر

محقق حفظ نام و عیال است اولاً بعد از زور و دشمنی و اگر او بشهر شمارا بشاری
در مال عیب نخواهد بود که نشسته از این شیخ عید را چه قدرت بر این خلاف یوست
بر این نصاب است این خبر رسیده که لشکر خویش از زغران به در شهرت آمده
میر جمعیست عیال را بسته و این شهر را قتل و غارت خواهند نمود بهر این
در این شهرت را بشیر تا باقی الله و له جزیره و در شهر کوه ^{نعمت} الله را ^{نعمت} الله
بشیر التاج و آقا میر عیال بشیر تا باقی الله و له جزیره و آقا میر غفور و میر غیاث و میر غیاث
را نفی شیخ میباشند در شمار ایا با سلطان نزع است با رعیت هرگاه با رعیت
قاهره نزع و مجادله دارند در قشون دولت در شهرت تا مل نمایند تا باقی الله و له
پایه بعد خود و این رعیت را با جنگ کار نیست اگر بعضی و منازعه با رعیت است
که مارا فوت مجال قدرت جنگ نیست همه در رسیدیم است عیال و فرج باب
ایست عیال و طفل تنوحش کردند امر وزیر را تا فو اعصر خواهد شد جهت وجه و درام

بعد محارند و در ضمن چند سوار مجاز نزد قبا الدوله روانه نمودند هرگاه بودی
 وارد شهر نکردی مال و جان و عیال خود جز افسوس نخواهی خورد اما چون شهری من
 نزد شیخ رسیدند و بیان وقعه را کردند شیخ در جواب تقریر نمود حضرت را
 با رعیت مناخه و مغانه نیست و جرعایت رعیت منظور نداریم و استعدای
 ایشان را قبول خواهیم فرمود بدون اینکه با حد خسارت وارد آید و صدقه بر سر
 ورود یکب در شهر بستیم و کتیف از اهل خوشا زحاکم قرار داده عازم تریز خواهیم
 آقایان حرز جانب ابر شهر شده بودند بخوشی مرحمت شهرت شده است آنها اطراف
 قلعه را قسمت کردند سکر و پستیانها خسته اما قبال الدوله بعد از چهار روز
 مناخه با شیخ محمد امین روز پنجمه پانزدهم شهر مذکور هفتم غر و آفتاب
 زده آنجا سکه رسم اگر در این بوجوه بعد از غروب دست از خاکشسته شب را
 اسرحت میکردند باز بقاعده همه روزه دست از مقامه کشیدند آنجا سکه

یاد در عیله کرده یکباره سربازان را از سکر محبت بجانب دکنه داده سواره اگر ادخون
 بر حمت سربازان او نشسته جلوریز بجانب تو بخانه حرکت کردند علی سید سلطان تو بخانه
 مبارکه رفیق اول نهد توبت را صاحب یمینانده بحال خبر ورود شیخ به اردوی دکن گشتن
 توبت گشته شدن علی سلطان بدت سوره شیخ محمد امین هر روز قهلب الله دله میرسد
نظم از این گفتگو آنچنان گشتت . که از راه دوازندگی دشتت .
 بشه از نهادش برون آه سرد . زمین آسبا وار شدش مرد .
 ببرزید مردار سر خشم و کین . سیه شد برش آسمان وزین .
 بجام اندون حشک گشتن زبانا . هم از درد و غیرت هم از بیم جانب .
 ناچار دست از مقامه کشیده روانه شهر کعبه چون خبر آمدن اقبال الدین
 شیخ عیبه رسید شیخ صدیق سپه خور را بجمیعت کبیره مقابله و ستاد از آنها سوال
 جنت کردند و خوف وارد شهر کعبه از اقبال پزوال مما بود از اقبال الله دله

بدون ملاقات با شیخ صدیق سنان وارد شهر گردید و چون صبح شد و
شیخ عید از ورود قبال الدوله مستحضر گردید اقامت در ابر شهر با او مقام
کرده و حیل نموده اند از آنچه غصباک گردیده از کوه سیر عازم جامع و
گردید بعد از صرف نهار و خواندن نماز یک ساعت بنویزنده روز شنبه
بعضد هم شهر بدو حکم کوشش از سمت دروازه عسکره جانب شهر مد توپچی
و سرباز در راه شهر چون پوشش اکو ادراد بدند جمع در سنگها و پستانها
حاضر و آماده حرب گردیدند و یک مسجک تیز نند شدند و حرفه نزدیک بعضی
اگر اقطع بر این سکه کرده که احد در این سمت نیست بآدانه غمغمو
کنان رو بجانب سنگر نهادند تا اینکه جمع نزدیک گردید یکباره حکم
شیر توپچر و سرباز داده شد و جمع از آنها یک سکه از پای درآمدند
بانی دیگر دیوار باغات شهر را سگر کرده مشغول مقاتله شدند و در همان روز

یاری

شیخ عبد حکم کرد قطع آب از شهر نمودند تا پنج شب از متصل طرفین کشتن کردند
 منازعه نمودند اگر اد چون این قسم دیدند وارد باغ و کشت مخصوص خود قبا
 الله و در پنجاه قه مشهر اردو است عمارات عا دارد کرده است با هم
 که مشرف بر شهر بود سکر قرار دادند قبال الله و به پنج حکم شجر عمارت را
 با ضرب کلوه توب لکن عمارت سرد را خراب نموده دست کرد از
 سکر کوب شهر بریدند ناچار شیخ از باغ خارج گردیده در پنه معروف
 جهود منزل نمود و از این بعد تا آمدن تیمور پاشا خان روز قشون اگر اد با
 دیات میفرستند و شب را مشغول مقاتله بودند

فصل هشتم در گزینان آمدن تیمور پاشا خان پارسی
ارومی و خارج شدن شیخ عبد از دور شهر
 بعد از رسیدن خبر در شهر شیخ عبد باره و محاصره آنجا ملک افان نجاب

اعلی حضرت قدر قدرت اقدس ظلّ اللّٰهی روحانہ لاکھ حکم تیمور پاشا خان
 کردید جو با فوج نهم خونی و فوج ماکوئی و سوارہ ایرینلو سیتما و چریک خونی
 و ماکوئی معجلاً بجانب اردو حرکت نماید تا رالیہ نیز بندر بند جمعیت و استعدا
 از سوارہ و پیادہ از جا حرکت نموده شیخ عبدعزیز خیر آمدن تیمور پاشا خان را
 شنید فزون در دربار و مرید بر داشته بقرقعه در سوارہ بپور و آکر کز
 و سوارہ بر فزون تیمور پاشا خان گرفت اما لہ ارج چون وقہ پاشا پد
 نمودند مانند شیران بجنگ بر آشوشند و سران سپاہ از جا حرکت کردند
 زہر و در شکر ہم ناختند . ہمہ آلت جنگ احشند . زا و امی توب و ز
 بانگ ہل . تن مرد و خم گشت و دل بچول . مگر گشت معدن سراسر
 ننگ گشته در و عقیق یمن . دلبران شبہ افکن تیز خند . سخن عدد
 چنگ کردہ رنگ . بعد از عتق قرص لب نواز فزون شیخ قند و سکر
 کرد

گشته ناچار ثانیاً با قشون شکسته مرحبت بدور شهر نمهر روز دیگر بار بغیر
مقاتله شتافت تا بغیر عسکر آنگاه رسید ایام عسکر آنگاه نایب معاند را کذا
تیمور پش خان در آمدن بشهر مساحت نمهر ایام قریه مزبور نیز از عهده بر نیامد
و تا بسفامت نیامده آن پسر جان کم فرصت وقت غنیمت شمرده از
اطراف جوانب ناحیه بجانب کده آورده جمع ایام آنجا را از زن و مرد
حتی طفل شیرخوار تقدیر میسازند و اموال آنها را غارت و تاراج خانها
آنها را آتش ظلم میوزند و مجدداً بجانب در شهر معاودت میمانند
تیمور پش خان نیز از سمت دیگر وارد در شهر مسکند و شیخخان سرت
که با فوج خویش از نیش رالیه وارد شده به از شهر خارج و طعی باره او کرده
سامر صحنه صفا و مسکر که دکان همراه تیمور پش خان بودند از آنجا فرار است
شیخخان سرت با فوج دهم خود حیدر خان سرسهند با فوج نهم خود

فوج ماکوئے بزرگ استحقاق پاشا خان برادر تیمور پاشا خان . سوارہ ایرنلو
 بزرگہ کے آقا خان ایرنلوئے . سوارہ سیتانے بزرگہ کے عباس پاشا خان
 سوارہ اباجتی بزرگہ کے پاشا خان پسر حلفہ قانی . سوارہ طایفہ
 سوارہ طایفہ حیدر انلو چاہ نفر . سوارہ شکاک بزرگہ کے کیمفر پسر
 عیاض شکاک پسر دیگرش باقشون طایفہ مزبور در زرشخ عبید
 چرکیت خوئے وسیلر چرکیت ماکوئے بزرگہ کے امان اللہ خان پسر
 ابرہاسیم آقا ماکوئے اقا بعد از ورود تیمور پاشا خان بدور شہر سے
 روز اقدام بجنگ نموده تا اینکه قشون شیخ باچجارت را دراز نمود
 بارہ ریشالیہ کویشرا آوردند اہرارہ چون جبار شیخ را با بندہ دیدند
 پناہ دست بدادند و مقاتلہ کشوند تا ہنگام غروب آفتاب طے فن
 دست از جنگ کشید ہر یک بقوم خود رجعت نمودند تا چہار روز کار بند
 نمودند .

بود روز چهارم شیخ قشون سخته همراهِ بر داشته از شهر خارج کردید
 تیمور پاشا خان نیز بعد از چند روز دیگر قشون همراهِ بر داشته بجانب کور
 شتافت و در اینجا با بر حسام الملک که از قراقشلاق حضرت اصل
 اشرف افخم شیرالدوله میرزا حسین خان سپه سالار عظیم مأمور فرموده بود
 متفق گردید که شرح آن مذاکره میشود ولی کلمه ابر شهرارومی از قعدیات
 کسان تیمور پاشا خان آه و ناله داشتند که پیش از قشون اگر ادخالی
 با نبیولایت رسانیده و عهد امداد از اهل عسکر آباد نموده و کوتاهی در
 گرفتن شیخ عبید داشت

**فصل نازدهم در داستان حرکت کردن قشون عراقی
 از کربلا و فوت نواب والا حشمة الله و له
 سابقاً مذکور شد در پنج بار لغات بر وجه نواب اشرف والا حشمة الله و له عارض**

با انجال باز بعد از رسیدن جواب تکلف توقف ننموده روز هشتم
 شهر ذیقعده محض سگی راه و گشت پناه خود نواب شرف امجد والا با کله توجان
 و افواج حرم اللّه و لفظ الملک که عبارت از فوج اذربایجان و فوج
 قره‌قروم با فوج شاهر و زریمان اول و تمام سواران سپاه حرکت نموده سه فوج
 که ابوالفتح حسام الملک با یکصد نفر سواره جمع کرد و بعد حرکت نموده در عرض راه
 که عبارت از منزل کشته و عمار آباد و جعفر آباد و منزل سپید که تداوم خاک فشار
 بعضی چیزها قابل تفریح و تخریب شد و واقع نگردد بدیده مگر اینکه ناخوش نواب و فرالا
 میداشت نمود یک شب در منزل پس توقف فرمودند که شاید قوت مرابع
 و قدرت حرکت میدادند محض نسبت از فوج حسام الملک با افواج هم‌لین وارد
 گردید و از جهت ترسید مرض نواب ^{کین} الا و خبرهای در پی لشکرت قشون شیخ
 و قتل و عارت آنها فلق و مضطرب در قب کوه قشون راه یافته با انجال باز

درمزن

رحمت با نخت روان نواب الارا تا منزل کوک آقا ج آوردند در منزل
 مرض شدت نموده اطلاق بدست مصلحت آن شریفه اذاج صلیم لایحه
 ساقه و استیقه سون اینجهان سو بدره کرد. چه مرگش بر خاک حسرت پست
 بسرقت پیمان و پیمان ریخت. تن ناز پرور سر پر غرور. بجایانند
 غسل و کافور و کور. سر سنج و بازوی زورمند. فروبت ایام بشیر سینه
 الفرض حسام الله و حسام الملك و غزاله فان مرتب شاهین
 جمع گشته عملیات نواب و الارا با پنجاه نفر سوارش را شاهین و بن
 دار استخفا طهران روانه نموده مراتب را بسجاکا بر جلا هرت سرالخصرت قد
 قدرت شهریار روحی و روح العالین فرامسحوب فرج خان لشکر دار
 خاصه عرضه داشت تاریخ وفات نواب الاشمه الله و له شب شنبه
 پنجم شهر رجب الحرام ۱۲۹۶ مطابق بهشم ماه نوامر فرانس در فریه کوک آقا ج فرام

۳
 به نظر

صاین قلعه فشار بعد از حرکت دادن نفس نواب الابرکیا سرگردان
عظام ملحق بنظام خود گردیده منزل را در قریه ساخت و فرار دادند از آنجا
که امیرالامراء اعظام محمد قلیخان حسام الله و له در قدمت خدمت تقدم
بر سایرین دشت و ریش سفید بود حسام الملک و نصر الملک و غیره از خان
سرت و فرزندها و اورا ریش لرور کرموان شکوه قرار داده نوشته سر
که احدی از اهل ارور سر از خان او نه بخدمت و از صلاح و صواب بدیش را
تجا و ز نمایند در این منزل سلیم خان چهارم و پوکچان نوه سلیمان خان
و در ارور گردیده و سرهای چند از تعلیق قشون شیخ آورده بسبب
تقویت قلوب االی ارور گردیده به هنگام عصر خبر رسید که فیض الله پسر
که یکی از رؤسای قشون شیخ است در تیکان نیه که ناقره ساختن چهار
و سکت است توفیق دارد و غیره از بنظر جنم نموده شب استخوان آورد

امیر

انبساط در هر روزه از پیاده و سواره پیش قراول گذارده به قیصر اگر ده هزار
 سوار هم بخوابد جمله بار بر نماید شواهد تا صبح جمع صحنه صفت سباز با تفتک
 و اسباب مشغول قراول و گردش راز بودند صبر امضا ای که کشیدن
 از فیض آری پیکر گذاردن دشمن را عقب از خلاف به حامی الدوله و
 حامی الملک و نصر الملک عزیزان سر و صحنه صبا و رخ جمع صبا
 جزع را اعلان داده حاضر نمودند و بیان واقعه را کردند و او طلب خواسته
 تمام صحنه صبا عرض کردند ماسه از منگداز و جان نثاری نه بچشم و چون
 زینت فرار فرار از احراق نداریم مانند جرف ثابت بر نار نایره جنگ
 بر فراریم لهذا با کلیه تو جانم و قشون سواره و پیاده بجای بستان تپه
 حرکت کردند **نظم** خروشید شیور و نالید . بسینه دهل چو زور
 فغاند در سر سراز پناه . سر پر کشیده دل کینه خواه . ز عراده پوت

ار در دهن . به پست زمین اندر آید شکن . ز برق تفنگان زگر و سپاه .
 زمین گشت روشن هوا شد سیاه . ز سم سواران فولاد سم . ره و رسم
 کردش فلک کرد کم . چنان جنگار آید شد و علمها افراشته که ماه در
 چرخ از نیم پناه بیج عفترب بر دی و شتر شترتی بیج سرطان گشتی زهره
 زهره خوشتر با حسی میخ با آن همه خون خوار که فلک را سگر شتر
 علمدار فتح و اجل شمشیر . مضایرین و قدر لبیر . و نیز در آرزو
 عا ابر خان سر منگ فوج منصور را محض نگاهداری بنه و آقروق و حرا
 عقبه از در و عقب گذارده حکم در باره او و مرتبه که صورت آن در اینجا
 ضبط است بعد از طی هر فرسخ خبر رسید که فیض الله پیک با جمعیت کبری
 غم را بر جنگ جرم نموده قشون را بوضع جنگ صورت بندی کردند
 و آراسته حرب کردند چون فیض الله پیک از جور از دیاقشون از دوم

سواره و پیاده و آرسکی آنها را ملاحظه نمود مطابق این شعر که بر این مقام
سر در بجای . به از پهلوانی و سر زیر پای . فرار بر قرار ترجیح داده
ر در بر کیز نهادند بعضی از قشون پیاده او که از نیم جان در چاه سار و چاه
پنهان گشته بودند بضر کلوله سرباز بر خاک تیره سرباز نهادند و زن و کچ
که در دیات باقی مانده بود باش جوشند **نظم** زوند آتش انسان در آن
مرز و بوم . که شد سنگ خارای بگرداروم . ز نیر و جوان کینه جوشند
زن و بچه بر یکد کرد و جوشند . کسر کو کفر سرباز شد . سرش در تن
تن ز سر باز شد . ز بس و دوش شد و از دحام . دو کفنی قیامت نهام
کی زار افتاده در خاک و خون . یکبار رخ از خون دل لاله کون . کردی که
بسته بر جنگ تنگ . کرد هر رخان شسته بودند جنگ . به تمام عرب
آفتاب دست از قتل کشیده حسام الدوله و فوج شاسه و زربان اول قریه مرا

که در شب رودخانه خشک و فوج منزل قرار داده حسام الملک و نصر الملک
 محض شکار مکان با سه فوج همان در فوج قروین و بعضی از سواران در فریاد
 در ربع و سنگت فاصله از قرآنه دشت منزل نموده از هر در پیش فرات
 با طرف جوانب روانه نموده شب را با سه تحت بسر بردند صبح اربعه
 رسیدن حسام الله و لشقرا بجانب یکان تہ حرکت کردند .
 چو شد صبح صادق زحف آشکار . بچند بر نوشتن مورد ما . فادند
 بر سه فوج فوج . چو در با که از باد آید موج . همه جایش فرات
 از سواران شاهسون بوده با نظم و شکوه سایر افواج و پیاده و سواران
 حرکت میکردند چهار ساعت از روز جمعه هشتم شهر دینچه گذشته وارد
 یکان تہ گردیده از کن فیض الله پکت و رعیت احدی باقی نمانده بود
 و خود یکان تہ ده بزرگ بود واقع در میان دو کوه گردیده عمارت

عا و مسجد و حمام پس از خوب دشت قبل از فرار که خیال جنگ داشتند
 اطراف و در سر هر دو کوه را سنگ محکم بسته بودند آرد کوسه مزیادی جمع آوردند
 تا مایه میال گردیده و غیب را آتش زدند بقسمیکه خبر تلخ حال دشمنان
 چیز در نظر نمی آید هر طرف آمد بکوش جان جناب . بان لده و است
 و ابنو الخراب . بازار سر باز و سوار در در راه پیش قراول کردند
 سنگها ساختند شب را علی اکبر خان سرهنگ فرج منصور بمهمل باو بخان
 یا و سواره چهارم را هم جادو در راه بقراول مشغول بودند فردای
 آن روز را غریب بظن خبر آوردند که بعضی از سر بازان قزوین در برآ
 چو از راه خارج شده بعهه اگر دانهارا محاصره نموده نظر الملک در منزل
 حاسم الله و له بود بعد از شنیدن این خبر علی اکبر خان سرهنگ از قزوین بیه
 خان سر تروانه نموده بیان واقعه را اظهار داشته مشارالیه بعد از شنیدن

این خبر کلیه سواره جمع خور را اخبار نموده سپهرنگ پای در رکب ننهادند هفتد یارخان
 سرتپ سواره شکاری متابعت او را نموده با سواره جمع خور سوار گردیدند
 همه شیر مردان میدان جنگند . که در جنگ روبا خواندی بکشت . همه قدر
 بر او خشنند . ز شکر پاری و بن خشنند . باشکر چو سجد این کفشکوی
 میا هو بر روخت از چار کوسر . ز غیرت بشد رست مو در بدن . که گشایان
 رسته از سرین . **علیضا** خان سه هفتد تو بجانته مبارکه با هر عواده بوت
 و سواره سلیم خان چار روی پاری سر باز ز جایی حرکت نموده تا جوان مرد
 ده آقا پاش برادر زاده قادر آقا سکر می تا حشا آورده سنگی بکشد که اهل
 ده بسته بفضه بکوله توب و لشکر یران کردند **نظم**
 جوان مرد چون بر جوانمزد شد . رخ شیر از هپتشر ز روشد .
 جوان مرد میان کفشد اینمزد گیت . جوانمزد تر زین جوان مرد گیت .

ز خون سرسبز دست گلنانشه . جهان بر جوانمردیان شکاشه .
 ناچار هر کس بکوه توب آتش بارد و چاک نموده بعد فرار آسپارنده اما بعد از
 غم ناچار رسید که سوره شاهسون را اگر در محاصره کرده اند قشون
 بیاورند بجا می برخواستند و هنوز زار از خارج نشده بودند که بفرستند
 و سر بای چند را اگر در باغارت زباده آوردش نفرار سوره شاهسون
 رسیده بود علی رضا خان سرهنگ شب با سوره سلیم خان محض هر راه
 نبودن وقت جمعیت کردند روز دهم شهر و آنچه احرام را محض قربان در میان
 تپه اطراف نموده اما در بکامتر علی حضرت شهید باری روح الهیمن ذلالت آن روز آن
 گرفته قربانها کشید سیف الیه یزیدان پسر سردار آقا پاشا برادر زاده قاری آقا
 بارودی ظفر نمون آمدند چون سر بازان رنگ و رود آقا پاشا را شنیدند بی ضیاع
 از جا حرکت کردند و در بجانب منزل او آوردند که مشایخ را بقصد برسانند

دوغن ایلام میان حراب را از او بستند حاکم الملک مجمل خود و بران منزل
رسیدند سرباز را مانع از قدم آنها کردیدند روزی دهم پنجم حاکم الدوله با بروج
آذربایجان و در میان اول و دو بجانه اطراف بعضی از سواره با محض شکار راه از جلو
نموده منزل را در قلعه بوجان که متعلق بسپهالدین خان سپهر در است قرار داده
شاید از بابت سیوریات و غیره کمال ضمه کند از راه عمل آورد و دیگر از دماغ
تزدیک بوجان پانزده نفر اسیر از ایلام میان حراب بوجر سربازان آنها
فخاص و با برحق میازند شب در بوجان مانده صبح بجانب قره قار حرکت
در این منزل خان بابا خان سپهر محمد خان از جناب شیخ عبده در ساوجبلاغ
حاکم بوجو و بعد از شش شیخ سناه بار دوی چهار استیضه آورده شالیه اورا با
از هر عرق روانه نموده بوجو که در بین راه سیوریات با بر بدید وارد و در
منزل نموسر باران چون اسم خان بابا را شنیدند بدون سؤال بر سر او نشسته

اور با پانفہ نفر ترک شرفصل مرتبہ باد بستان مشارالہ پناہ بجام برد
 سر باران بجانب حمام شتافہ آنها نیز دست ارجاشته و نفر سر بار
 بہتر نیزند یکطرف دیوار را شکافہ شبانہ فرار میکنند و قمرین جنجیم
 الدولہ رسید کہ کار گذشتہ و خان بابا خان کشته شدہ بعد ولی پسر شبت
 قتل مشارالہ ایا ای میان آہ آب کردیدند و ہمراہ ارجو حرکت میکردند صبح
 از ملا حرکت نمفہ در یکفرسنگ سا و جیلغ توقف نمودند فوج شورش
 اول در آنجا نیت نموده عازم فرہ شلاق و لحن بار و رعاد سلطہ بیٹونہ
 اما نصر الملک و حسام الملک و عزیز آتہ خان سرتب و علی رضا خان سرتب
 تو بجا نہ مبارکہ قبر از آنکہ ارجو را از نیکان نہ حرکت بد ہند و دستہ سر بار
 فوج منصور با آقا حسین سلطان و رستم سلطان و پناہ نفر سوار شہسو و سلیمان
 محض قراول روانہ نمودند چند نفر از سر باران ترک محض غارت از ارجو خارج

بودند اگر او آنها را تعاقب نموده نفرز آنها را بقدر رساند در این بین آقا
 حسین سلطان ورستم سلطان با سواره سلیم خان و شاهسون دو جا آنها را
 پست نفرز کرد و را بقتل میرین و سر با نیز از حجت آنها خلاصه میسند
 تعاقب آنها همه تو جانانه و افواج و سواره با نظام حرکت می نمودند تا در فریه
 ملا علی قلی بحام الله و که گردیده روز یکشنبه بعد هم شهر و پنج چهار ساعت از
 روز گذشته وارد و واقف شلاق گردیدند در این وقت خبر وفات مرحوم شسته
 الله و له از دار انکلا بجهت اجل اکرم سپهسالار عظیم رسیده معجله محض
 نظم ارواحم گردیده یکروز بقدر از دور هواره رعایت تشریف و نای
 فر شلاق شده بعینه

فصل دوازدهم
ذکر داستان روانه شدن قشون ظفر نمون حسب احکام حضرت
اجل اکرم حاجی میرزا حسین خان مشیر الله و له سپهسالار

ع

اعظم بجال مرکور و منکور تعاقب شیخ قادر حمزه آقا
و استمالت اکرا و قصه سا و جیلان و کمری

آب بعد از شریف فرمائی سپهسالار عظیم در سیدن کلبه قشون عراق
بقر شلاق روز سه شنبه سجد هم شهر مذکور را محض سلامت و جوی مبارک
ای محضت قدر قدرت شهر را روح الهامین فرلا و مبارک عید رحیم
کلبه سپاه جشن گرفته صحنه صان کل و خزه جمعاً شرفیاج حضور مبارک
کردید نه بر محنت و الطاف کونا کون هر یک بفر احوال مستحضر و
سرافراز شد نه بعد از سلام صحنه صان کل را اعلان داده مجلسی
منعقد فرمودند قشون تعاقب حمزه آقا و شیخ قادر روانه دارند
په مصلحت مجلس آراشد. نشاند و گفتند و برخواستند آهوا
کیکه اقدام بیان فشان نمود جام الملک داد و طلب رفتن مرکور و

غزواته خان سرت پست مسکور را خیار نمود و روز نوزدهم غزواته خان
 سرت پست علیه رضا خان سرت پست توختانه با چهار عراده توپ سواره
 در اباپاق سرت پستی حسن خان سرت پست نفر دو و برین و غیر آن توپ سواره
 و سواره بود و فوج قدمانیه و بهشم شفاقی جمیع جنرال ازاره
 بجانب لاجان و مسکور حرکت نمودند هم از وزیر حضرت اصل اکرم سپهسالار
 اعظم محض راه انداختن ایشان ازاره دو خارج گردیده در محبت به
 احوال پیر و سرپرستی بجای در حسام الملک تشریف آوردند و در پنجم شهر
 مذکور حسام الملک نیز با دو عراده توپ اطراف کالای تن و اکتر و عراده
 توپ قدیم با محمد آقای اور فوج شاسر و در میان اول به سوبان
 و آقا خان سرت پست با چهار صد نفر از فوج چهارم تبریز فوج ششم
 و اکتر و با فضل الله خان سرت پست فوج منصور با علی اکبر خان سرت پست

فوج مخبران با میرزا علی از جانب جناب ناصر الملک صد نفر سواره و کورده
 با ولنجان باور یوسف خان سرست شاهسون با چهار صد نفر خان کسبی
 در اطاق با نفر یوسفخان سرکرده خلی با صد نفر محمد قیسان
 شکیب با صد نفر قربانخان و له فضلخان شاهسون سکیب با صد
 پنجاه نفر سواره قرابده در غلستان یک و سردار بکت قصبه چکوبانچاه سواره
 طهاسبغخان سرکرده سواره قرابده و غیر با صد نفر بجانب مرکور
 شتاف روز نیت یکم خود حضرت اجل اکرم صبح با بقا در آذربایجان
 شدند بعد از راه افشاران از رحمت فرمودند اجسام الملک دیگر در
 این راه جز آنیکه کیر و زجنه تهمیه آذوقه در در بند سله و ز توفیق کرده
 دیگر نیت ننموده روز نیت و چهارم در دوقصبه آشنویه کرده
 محض بدست راه آمدن باران در آنجا اطراق بجوگانین و اکثر آن

آنجا محبت بقبر شلاق نموده تو بجانۀ راه بسوی باران سپرد روز
 پست و ششم مهر زر آن کردید که از رزق قبضه اش نویه بقریه آق بلاغ
 در درسه و شکایت حرکت نماید. در آن جلگه و قریه تون کوش فوج
 نوکشی زمین بگرشد فوج موح. ز ضرب سم ابار چپ و راست
 فغان از سمکت بر سیمو خجاست. ز عواده توپ و کرد سپاه
 برزید ما هر دو گرفت ماه. ز شکر چو بر مرکور شد خبر. بر اکر اوشه
 مرکور مرک و ر. ابتدا سواره فوج بیکو و فوج مقرب اسخاقان آفان
 سرتپ محض قرار اولی بدتیت راه حرکت نمفد بعد فوج اطرد و توهایی
 فیم و جدید با فوج ششم و فوج منصور و کلیه بنه حرکت کردند فوج مخربان
 آنروز چند اول قرار داده و خود سام المکات با سواره جمع خود و سواره
 یوسف خان و قراباقو غیره همه جا در مرکز راه که محاذی تو بجانۀ کوش

تو بجانۀ

نموندند و کمال آراستگی ناپای کردند رسیدند آمد فرار کوهی کاند
فرزان . توان بدست کردن جدی حمل شکار . مسیو باران که پیش
تو بخانه مبارکه بود بعد از ملاحظه راه پان نمود که از این کوه سنگ و راه
سنگ که جمع نشد فرزندت سرباز و تو خمر را امکان حرکت دادن
این تو بخانه نیست بهتر است که تا اینجا معادوت بقصبه آشنویه نمفهمی آشنویه
را با تو بخانه در آشنویه کند بزند و باقی قشون از پیاده و سواره بجای
مرکور حرکت نماید جام الکات قبول اشقول را نموده مقرر فرمودند اسپه
کلیه از نوب و قورخانه باز نمفهم از آن کوه سنگ و راه سنگ که مور
مجال در نیک بود و چنگال بیک برسنگش ندیمی گشت تو را بدون آ
دو فرسنگ راه بدوش سر باز کشیده عبور دادند باریف و سر ما شریعت
لرزش گذشته بود که وارد درو که دیده صبح و محض خستگ سر باز در هم باخا

نوش فرمودند و سیو بارون محض ملاحظه راه باوست نفوسوار عرب
بکفر سنت جلورده معاودت نموده پان کرده که از این راه باسرباز هم مکان
رد کردن توب نیست زیرا که چندین محل بر پناه دلارو که مافع از عبور توست
برگام بخورید محبت بشونیه نمایند من خورا بالمره از جمع کا و خدمت خلع میکنم
جز هم رسیده بود که قادر پسر شیخ با ده هزار نفر در پین راه است توبخانه و
فوج شاسرو در میان اول حاضر کفشدن من خورا امپل خواطر از کا خلع نموده و ک
احشامی نزارم هر قسم سام الملک حکم فرمایند باید مطمع بشید و تحلف بمانند
بعد از عنوان حرف استعفا قبل از حرکت اردو سوگرفته غم راه نموده با
و توبخانه با پی کوه رسیده ند چند موضع که بر پناه بوده جب حکم هزار مرآت
در خدمت خود حکم الملک بدت خوا فوام نموده سرباز هم با کلنگ و پیل در کتوه
توبار باز بدوش سرباز عبور دادند تقسیمکه فرزند عقل سیو بارون و سیا

دین

فریختن چون شاه مطربخ از حرکت پایده کاپلین بی رحمت سبک شسته
 رخ بجانه حیرت نهادند و با چار زبان تجسین کشا و ندا اول غروب آفتاب
 بود که وارد بلوک مکرور کردید جمع اهل ولایت از نیم جان بکوه و سیابان فر
 کرده صادر در محال مکرور پیدا نمودن و تقصیر از خدمت حضرت اهل اکرم سپاه
 اعظم عرض نموده روانه داشتند عبدالرحمن خان زرزرا که در کوه بالاشی شنو شقان
 داشت و کلمی در باره او و اهل شنویه نفرتمه بودند بدین سبب متعین نشانه
 گردیده همین تقصیر و نیز بحضور مبارک عرضه داشتند فردای آن روز در
 اسحاقان تیمور پاشا خان با جمعی از صاحبان بعد از اجتماع ورود در
 وارد محال مکرور شدند و خمر در قصبه دیات نمودار بابت آذوقه و
 کار مردم ارور شک شسته بود و فضل ضاروند متعال شامل حال گردیده عبده
 احسین بیگ نایب که محض آوردن آذوقه در بغیر منجهای سلطه و خراسان

که نشسته بودند به جمع از سواره قرار کوزلو که سپرده بعلجاه و لیجان یاور بود
 بهر ابر آنها صد بار آرد که چنجاه نفر از شترهای حسام الملک چنجاه بار آرد
 و آری باقی کرایه کرده بودند بار دورسانیدند و حال اینکه راه هم سد و
 دیگر نزع متجاوز برف بود همین فقره از نخت بلند پادشاه جمجم عالم پناه
 بهت امنیت اردو فرار قشون شیخ شده روز در مرگور توقف
 نموده بود از اطمینان از اینکه در این رستان امکان حرکت صفا از آنها
 نخواهد بود مرتجع بار دور نمودند و طی بار در سه سالار عظیم که از بسیار ^{و خلدغ}
 از راه مستقیم به اردوی آمده بودند شدند بعد از چند روز حکم قطعی صادر شد
 که حسام الملک بخوار رود یک منزل حرکت نموده همان شب در نزع
 برف آمد با وجود برف صبح انوار حرکت داده حکم درین راه رسید
 که حمزه آقا طغیان نموده و اگر ادا با او همراه کرده فتنه شما جایت

الحمد

مرحبت نماید با همان حالت با کمال پیشانی پدید فطر مرصحت کرده بشهر روی
آمده مستعد و ضرر رشن بلا چنان بودند خبر رسید که دروغ بعضی با امر تفتیش
ارو میشدند سه فوج همان در فوج قزوین زیستان با کرازی غلبه و نبودن جا
و منزل بقاعه آن از فراد و شهر و خارج شهر خود در سر کرده با ابا کار و مرد در میان
مهر با حرکت کرده و از صد نه ناخبر محرقه و مطبقه جمع در سر باز تلف شد
با اینکه طهار نظام که مأمور مجاری و مداوا را فواج قاہرہ بودند کمال مطبیت آداشته
و نهایت اهتمام در خدمت و جان نثار نمودند و در نفر بهم از سر زبان فوج
و منصور وزیر اوار ماندند محض اطلاع حرم الملک خود را با آن مکان رسانیدند
همش نفر از اخلاص منعمه ده نفر تصدق و کنایه جواهر آس مبارک شده در دست
منوفا ار و مرد بودند مکر صدیق پسر شیخ آدم و سنه استند عفو و شفقت
جناب جلالتاب امر نظام عرض شد با آن شرایط که او میخواست صلاح ندیدند

هر هفته هر روز اقبال الدوله و نصر الملک محاسن الملک در کجا جمع میشدند جمعی
 از اهالی شهر شور و شورت نمودند و خجارت را ندانند کرده با جا پار بعض
 میرسانند بعد از عید الامراء در سپرون شهر زده شمشیر سبدان حکم دادند
 اعتماد سلطه بودند در او خوشه چهار ساله اعتماد سلطه وارد شد نه خجوز
 بعد از ورود حرم الملک با افواج ثلثه عاشق و صد نفر سوار و یک سینه میوز
 و شش عراده توپ برهنه علیه ضحان کرد در نهایت آراسته که روانه
 لاپجان نمودند و خود اعتماد سلطه با نصر الملک ده روز بعد از حرکت از راه لاپجان با افواج
 فرین و کفوجی و روسلاره حیم خان و فرخ خان چسپانلو

بشش عراده توپ برهنه برجه بدیدر کور حرکت نمودند این اردو کا در پناه
 نظم وارد آسته که در لاپجان و مکرور بگذشت تا شهر شبان که جناب صلاقی است
 امیر نظام حسب الامر ملاجان تشریف آوردند روز و روز استقامت افواج

دولاره

دسواره از امیر نظام نمودند که مافوق و متصور نبود بحال رحمت را با جادو و افراد
 لوکر فرمودند بهشت روز توفیق فرمهم همه روزه پسندان شوق شریف منمشه
 مخصوصاً که در باره رنظفر شریف آورده اند از وضع و نظم و استحکام سکر و پاسبانها
 و پاکیزگی که از هر کمال تجد را نموده بر باران رضای انعام رحمت نموده پوشش کردند
 و نهاد را در چهار حسام الملک سیل فرمهم موزیکه پیمان همدان محض بر تبرک شریف
 فناء امیر نظام بقیم از عهد بر آمدند که چاه توان انعام و عیادت سلطان موزیکه پسخی
 بمنصب یوری سرافراز فرمودند و مرثیه خضر آن روز با جادو و افراد لوکر کردند
 بهشت روز توفیق فرموده باقی چهره و حکم خضر و امتیازت بهر تقدیرشان
 و جانشان او رحمت نموده شریف بجهت صورت عریضه است که تصدیق است
 حسام الملک را بحضور مبارک امیر کبیر بنابر سلطه وزیر خدای خضر
 قربان حضور مبارک شوم و تکیه مقام منت و لیاقت شخص کجبه

کمال رسید از تعریف متغنی است مع بذل لازم است که بر هر یک از مرتب
 ضمایم عمده الامراء اعظم حسام الملک در این سفر در باجان محضر عرض
 نمایم که مشایخه در بدو مأموریت یابین سفر در یک روز با مرحوم معهود حاکم الدوله
 از دارالخلافه بیرون آمده در حاکم شاهزاده مرحوم بخط مستقیم از راه کوس
 حرکت کرده بودند حسام الملک معجلا از دارالخلافه بهمان رفته و در مدت پنج روز
 هر سه فوج فراگوزلو و یکصد نفر سواره به بیخوسو با کمال آراستگی حاضر و آماده
 و بی غیرت هر سه بنام حرکت کرده و چند روز قبل از ورود شاهزاده مرحوم
 در کوس حاضر شده و حضرت امایسه از حرکت دادن این فوج
 بآن سرعت کار آسانی بنمود و مقرریم که با شاهزاده مرحوم از کوس حرکت
 کرده و در خاک فاش را انقضیه ناکمانی روی او در صورتی بدست ووسا
 در عین آن حشام الملک اردوی خودش را با نظر و بقاعه

از به حرکت داده در شکرگاه و شلاق با بر سر مرکزیه طغی شده و در آنجا نیز خدمت
ما موریت بمکور را که محل اقامت یسوخ قاهر و عمده ترین فئات آنجا بود با موافق
و شکستار غالباً از آن ما موریت اکراه داشته حسام الملک با مساعده هر چه تمام تر
آن خدمت را پر زین در بجهت شدت سرما و کثرت برف عدم آذوقه مستحق تمام
از اشترای عمو بر کرده و خود عمو بر کورس نیند و تا چند روز در لازم بود در آنجا توقف کرده
ما مورار و میباید در ایام اقامت ارومیه نیز افواج و سواره خود را با کمال نظم
نگاه داشته اما ارومیه را از حسن رفتار خود و خشنودنگاه داشت و در این
آخر از اردو میباید با افواج ملته و سواره خود با برت بندار در رس و جملای و تبسکل
در هر رلا کجا با مور لفاظ همه اینج صده و بقدر هزار نفر سواره و آبا پاد و ماشین
سپرده شده اولاً با کمال نظم و نهایت استقامت از اردو میباید بلاجان آمد و ثانیاً در کجا
در هر رس با مشتم بقاعه باشد ابط لازم داید و مرتب نمود و در هر کس که طوایف

فراپایق و هاشم ازور و دارور و در بلاجان کمال حجت داشته و در او مریغی
 مشرف شد ندحام الملک بطوری در امنیت آنها و حفظ نظم لرور و خود مکرر در
 همه این ماموش فراپایق بارور و در تیر ما کونسر و محسور و بانهایت ایت بداد و
 شغور کشید و بهتر از همه در تقضیات حفظه و در حرمت تقاطع و
 عهد این ضمه آنچه لازمه تکلیف است آن ارور و شرایط خرم و ضعیف بود
 بعجل آورد بطوریکه جناب زیر نواید عامه با هر چه از حسن نظم و کثرت اهتمام در امر کار
 تکالیف نظامیه ایشان تفریف تخمین می شود و این اوقات که خود فدی
 از سبب جلاخ بلاچا آدم دارور و در برابر ابی العین دیدم پس با نفعه عرض نمودم که سبب
 و سوارری بعد از نه ماه خدمت بدین تازة نوشته رفته و در روز بدین نظم در وقت
 و صبح بصبه بدین بیاقت واسطه بدین تازة که را از هر جنبه قابل تخمین و محسور
 دیدم و معلوم است که اینها همه از شرح اهتمام و حسن کیفیت و در نهایت بیاقت

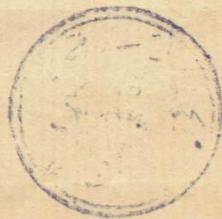
سلام

حسام الملک است که علاوه بر شئون خانوادہ وصال و نجارت دارد
 چاکر شایسته بمرتبہ کمال رسیده و در سکت امر او سران سپاہت اشغاک
 رت شده و اگر چه در نسبت بکوشش و عناية ابو الجعفر او بر وجه تحقیق لادبره
 و مہربانی کردم لکن پادشاه این قتل ضرات و زخامت او در این سفر و ادای
 لیاقت او موقوف و منوط ببدل مراحمش بانه و توجهات مخصوصہ حضرت
 اشرف دار و صر فلاحت امر کم الاشرف الولا اسطاع ۱۲ شہر شہان ۹۱
 روز بعد سیصد نفر سرباز از فوج شہسفر نوبختی گردید غلام حسین خان باور
 فوج منصور بجهت حفظ قلعه لاکچان حسام الملک گذارد و با اتفاق جناب فریور
 ارہ را حرکت داده بسا و جیلغ آمدہ با وجہ کمال حشمت که ابل قبضہ شدہ
 در کمال نظم و مہربانی حرکت نموده روز توقف کرده بعد ارہ را حرکت دادہ
 از راه میان آب و صاین قلعه و پجارج بولایت آمدند

خانہ زاد جان نثار علی اکبر سہرنگ فوج منصوبہ پر حجام الملک محض اطلاق
عازمان آستان مبارک اعلیٰ حضرت قدر قدرت ہمایونہ روح فرلا این
کتاب کہ مسمیٰ با شجاع ناصر است از روی بصیرت بعضی خاں مبارک رسا
کتاب نصاب ہم زبان فرہ زحمت کشیدہ نوشتہ بہین است لہو
اور ابہم از لحاظ مبارک اعلیٰ حضرت اقدس ظل اللہ

روحنا و روح العالمین فرلا

میکذرا نہ

ژبدهر

- ۱) فیروز منصورى، مطالعاتى دربارهء تاريخ و زبان آذربايجان، تهران، ۱۳۷۹
- ۲) نادر ميرزا قاجار، تاريخ و جغرافياى دار السلطنه تبريز، چاپخانهء اقبال، تهران، ۱۳۱۱
- ۳) نهوشیروان موستهفا نهمین، کورد و عدهم، چاپی دووهم، سلیمانی، ۲۰۰۵
- ۴) م. رهسول هاوار، کورد و باکوری کوردستان له سه رهتای میژوووه تاکو شهري دووهمی جیهانی، بهرگی یه کهم، سلیمانی، ۲۰۰۰
- ۵) جهلیلی جهلیل، راپه رینی کورده کان، و: کاوس قهفتان، بهغداد، ۱۹۸۷
- ۶) وه دبع جویده، شورشى شیخ عوبهیدوللای نههری له بهلگه نامه ی نهمریکی و بریتانی دا، و: محمهد حمه باقی، وه شانین کۆری زانیاری کورد، چاپخانه دهزگای ئاراس، چاپا ئیکى، ههولیر، ۲۰۰۷
- ۷) عدلی نه کهر سه ره ننگ، شورشى شیخ عوبهیدوللای نههری له بهلگه نامه ی قاجاری دا، و: محمهد حمه باقی، وه شانین کۆری زانیاری کورد، چاپخانه دهزگای ئاراس، چاپا ئیکى، ههولیر، ۲۰۰۷
- ۸) عدلی خان گونه خان افشار، شورشى شیخ عوبهیدوللای نههری له بهلگه نامه ی قاجاری دا، و: محمهد حمه باقی، وه شانین کۆری زانیاری کورد، چاپخانه دهزگای ئاراس، چاپا ئیکى، ههولیر، ۲۰۰۷
- ۹) نهسه که ندهر غۆربانس، شورشى شیخ عوبهیدوللای نههری له بهلگه نامه ی نهرمه نی دا، و: محمهد حمه باقی، وه شانین کۆری زانیاری کورد، چاپخانه دهزگای ئاراس، چاپا ئیکى، ههولیر، ۲۰۰۷
- ۱۰) حه سه ن عدلی خان گهرووسى، شورشى شیخ عوبهیدوللای نههری له بهلگه نامه ی قاجاری دا (۱۸۸۰)، و: محمهد حمه باقی، وه شانین کۆری زانیاری کوردستان، چاپخانه دهزگای ئاراس، چاپا ئیکى، ههولیر، ۲۰۰۷

۱۱) محمدد حه‌مه‌باقی، شوْرشى شیخ عوبه‌یدوللای نه‌هرى له به‌لگه‌نامه‌ى قاجارى دا، وه‌شانین ده‌زگه‌ها وه‌شانین موکربانى، چاپخانا وه‌زاره‌تا په‌روه‌ردى، چاپا نیکی، هه‌ولیر ۲۰۰۰

۱۲) و: محمدد حه‌مه‌باقی، شوْرشى شیخ عوبه‌یدوللای نه‌هرى له به‌لگه‌نامه‌ى کانى وه‌زاره‌تى کاروبارى ده‌روه‌ى نیران دا، وه‌شانین کوْرى زانیارى کوردستان، چاپخانه‌ى ده‌زگای ئاراس، هه‌ولیر ۲۰۰۷

۱۳) محمدد حه‌مه‌باقی، راپه‌رىنى هه‌مزاعاى مه‌نگور له به‌لگه‌نامه‌ى قاجارى دا، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولیر، ۲۰۰۲

۱۴) اکرمى میهداد، کورد و گهران به‌دواى خوْردا، هه‌ولیر، ۲۰۰۷

۱۵) د. سه‌عدى عوسمان هه‌روتى، بزافى رزگاربخوازی نیشتمانى له کوردستانى رۆژه‌لات دا (۱۸۸۰ - ۱۹۳۹)، هه‌ولیر، ۲۰۰۷

۱۶) د. عبدالله علیاوه‌ی، کوردستان له سه‌رده‌مى ده‌وله‌تى عوسمانى دا، هه‌ولیر، ۲۰۰۴

۱۷) د. عه‌زیز شه‌مزینى، جولانه‌وه‌ى رزگارى نیشتمانى کوردستان، و: فه‌رید نه‌سه‌سه‌رد، چاپی دووهم، سلیمانى، ۱۹۹۸

۱۸) سايتى <http://www.wikipedia.org> یى ئەلکترۆنى

۱۹) سايتى <http://www.fa.wikipedia.org> یى ئەلکترۆنى

۲۰) سايتى <http://www.vajehyab.com> یى ئەلکترۆنى

۲۱) سايتى <http://www.urmiainfo.com> یى ئەلکترۆنى

۲۲) سايتى <http://www.rajaei.de/index> یى ئەلکترۆنى

۲۳) سايتى <http://oshnoo.persianblog.ir/post> یى ئەلکترۆنى

۲۴) سايتى <http://yazilar.bloghaa.com> یى ئەلکترۆنى

۲۵) سايتى <http://www.pcparsi.com> یى ئەلکترۆنى

- ٣٣- بابەتێن سینه ماپی و فوتوگرافی
٣٤- خێزاننا بەختە وەر
٣٥- ژیان ل ناڤ کوردان دا (مێژوو یا ئێزدیان)
٣٦- سەرھاتییێن ڤەشارتی و ئاشوویی
٣٧- جونی کرنا گېرە کێن زمانی کوردی
٣٨- پە یوھندی و گەھاندن دراگەھاندنی دا
٣٩- ستە کھۆلمی تە چ دیتیه بیژە ؟
٤٠- ئامیدی (العمادیة) دراسة في التاريخ السياسي
٤١- القصة الكردية القصيرة (قراءة مقارنة)
٤٢- زەنگینی هێژا
٤٣- زانستی جوانکاری دھۆزان کوردیدا
٤٤- سمکزی شاکاک
٤٥- هیومانیزم د هۆزان نو یا کوردی دا
٤٦- علماء قدموا الى الموصل من الكرد ومن كوردستان
٤٧- مێژوو یا کوردستانی یا کەشن
٤٨- گەنجینه
٤٩- فرهنگا تیرمێن وێژەبی
٥٠- نھینیژ د یار دە و رەفتاریژ جفاکی
٥١- رێژمانا زمانی کوردی
٥٢- ئەمانا ھندەک پە یقین زمانی کوردی
٥٣- دور المهارات الريادية للمديرين
٥٤- رێبەری رۆژنامە ڤانتییا سەریخو
٥٥- المعوقات الاجتماعية والسياسية للتسامح في المجتمع الكردي
٥٦- سەرھلەدان و وەرارا جۆریژ نوو یێن ئە دەبی
٥٧- علماء الكورد وكوردستان

٢٠١٣

- ٥٨- دیریوکا دنڤە گری
٥٩- نووچە ژ کاغەزیژ بو ئەنتە رینی
٦٠- التدخل الانساني من قبل الامم المتحدة
٦١- اخلاقيات الاعلام الجديد
٦٢- فصول من تاريخ יהود كوردستان
٦٣- مدرسه قبهان
٦٤- رێبەری نفیسینا ڤە کۆلینین زانکوی
٦٥- شاکاریژ ھەلبەستا جیھانی
٦٦- یۆندکیژ ژ خوینی بۆ واری و ئە قینی
٦٧- مێژوو یا یاسایی
٦٨- Ji Stêrên Welatê Qedexe
٦٩- ڤالاکرنا دەردەسەرییا
٧٠- ناسنامە یێن کوژەک
- یورگن ئۆستەر ھامەل - نیلس بی
پیئەرسون - و ئە بدولحە مید بامەرنی
ئازاد نسری
خدر شنگالی
د. رحیم مزید علی
د. فرست مرعی اسماعیل
د. محمد سعید أحمد
أمین عبدالقادر
أسماعیل تاهر جانگیر
ئوسامە محمود ھەسنی
م. محمد حسن الخياط
Konê Reş
نزار محمد سعید
ئە مین مە علوف

- ۷۱- هه‌واره (رومان) محمد سلیم سواری
 ۷۲- جمال عبد الناصر والقضية الكردية في العراق ۱۹۵۲-
 ۱۹۷۰ عبد الجليل صالح موسى
- ۷۳- الشيخ احمد محمد طيب السليفاني (حياته واسرته وشيوخه وأثاره) جاسم عبد شلال
 ۷۴- مه‌الباتا شه‌مدینان حجی ره‌زان بیسکی و. ره‌شاد بیجرمانی
- ۷۵- گولجێره‌ك ژ هه‌له‌ستا ئینگلیزی شه‌مال ئاكره‌یی
- ۷۶- له‌یلا بووكا كورد زناری عه‌دنانی مه‌له‌یی
- ۷۷- قیخستوكیته‌ كوردی سعید دێره‌شی (سعید محمد علی)
- ۷۸- بومه‌ گوتن خالد حسین
- ۷۹- خه‌می خه‌لیل عه‌بدولغه‌فور
- ۸۰- جریده‌ التآخی، دراسة‌ تاریخیة فی موقفها من التطورات صبریة جرجیس عبدالرحمن
 ۱۹۶۷-۱۹۷۴ السیاسیة
- ۸۱- القانون الدولي الانساني والتلوث البيئي -في العراق بشكل هندردین اشرف عزت
 عام وفي كوردستان بشكل خاص-
- ۸۲- شۆرشا شینخ عوبه‌یدولایی نه‌هری ده‌لگه‌نامین قاجاری دا علی اکبرخان سره‌نگ -
 (افتتاح ناصری) و. مسعود خالد گولی

وهشانين پروژين هه ئېشك و هاريكاري بين
 رېشه بهريا گشتي يا راگه هاندن و چاپ و به لافكرنئ
 رېشه بهريا چاپ و به لافكرنئ - دهوك

ژ	لايهن	نغيسه ر	ناهي په رتوكئ
		٢٠١٢	
١ -	كوربه ندا سه رده م يا قوتاببيان	به لافوكا سالانه	زمانئ دايكئ
٢ -	ئيكه تيا نغيسه ريئ كورد/دهوك	ئه مين عه بدولقادر	تيور و ته كننيكئ شروقه كرنا رومانئ
٣ -	ئيكه تيا نغيسه ريئ كورد/دهوك	يونس احمد	رائحة الورد (قصص قصيرة)
٤ -	ئيكه تيا نغيسه ريئ كورد/دهوك	حسب الله يحيى	الكتابة بالحرر الأبيض
٥ -	ئيكه تيا نغيسه ريئ كورد/دهوك	ئدريس عه لي ديپرگژنيكي	ئه و ستيرا ته قياي (هه لبه ست)
٦ -	ئيكه تيا نغيسه ريئ كورد/دهوك	محهمه عه لي ياسين	هه فوه غه ريئ باي
٧ -	ئيكه تيا نغيسه ريئ كورد/دهوك	ده مهات ديتركي	Hest diaxivin (هه لبه ست)
٨ -	ئيكه تيا نغيسه ريئ كورد/دهوك	سه لمان شيخ مهي	د عه شقا ته دا (هوزان)
٩ -	ئيكه تيا نغيسه ريئ كورد/دهوك	قه هئيل محسن	دئ رويباره كي كه مه كليل.....
١٠ -	ئيكه تيا نغيسه ريئ كورد/دهوك	خالد حسين	رؤژه كئ هو گوټ
١١ -	كومه لا هه لبه ستفانين گنج	كومه لا هه لبه ستفانين گنج	داستانه كا هه لپه سارتي
١٢ -	ريكخراوا سيما	پروفيسور د. سابر عه بدوللا	سيما ٢

علی اکبر سرهنگ

تولزادن و وەرگیران
موسعود خالد گولی

شورشا شیخ عوبیدوللاين نهري

د بهنگماتین کاجاری (۱۹۱۲ تا ۱۹۸۰)

ژبه رکو ئەف پەرتوکه یا ژ لاین نه یاره کین شیخی و
شورشا وی فه هاتیبه نفیسین، له و ل گه له ک جهان
ب توندی هتیرش یا کر به سه ر شیخی و بنه مالا
وی و ته نانه ت کوردان ژ ی و مشه ناخفتنن
سه قهت و شکهستی یین بکار ئینابن و ل گه له ک
جهان ژ ی د ده رحه ق کوردان دا خوه یا ژ راستین
دابه باش و ب گیانه کین دوژمنکارانه بابه تی خوه
یین دارنژتی، لئ وه ک ئەمانه ته کا میژوووی من
همه ی نفیسینن وی وه ک خوه یین به لاف کرین و
ل جبهین بنویست بت من په راویژ یین بو داناین.
وه رگتیر

